

Yhdyskuntasuunnittelu

2022 : 1

Kulttuuriperintö ja
osallistaminen

Toimitus

Päätoimittaja	Johanna Lilius, johanna.lilius@aalto.fi
Vierailevat päätoimittajat	Visa Immonen, Anna Sivula ja Aura Kivilaakso
Toimitussihteeri	Olga Juutistenaho, toimitussihteeri@yss.fi
Toimituskunta	Samuli Alppi Christer Bengs Venla Bernelius Eeva Berglund Mika Hyötyläinen Mervi Ilmonen Anssi Joutsiniemi Pasi Mäenpää Pilvi Nummi Jani Päivänen Annuska Rantanen Sirku Wallin
Ulkoasu	Valtteri Bade
Kannen kuva	Visa Immonen
Paino	J-Paino Hiirikoski Oy, Helsinki
Irtonumeroiden myynti	Tiedekirja Irtonumeron hinta: 10 euroa

Yhdyskuntasuunnittelun seura (yss)

Yhdyskuntasuunnittelun seuran jäseneksi voi liittyä osoitteessa

<http://www.yss.fi/yhteystiedot/jaseneksi-liittyminen>.

Seuran jäsenet saavat Yhdyskuntasuunnittelu-lehden (4 numeroa/vuosi) kotiin kannettuna, pääsevät jäsenhintaan seuran tapahtumiin ja saavat sähköpostitse tietoa ajankohtaisista yhdyskuntasuunnittelun tapahtumista. Jäsenyyteen liittyvissä kysymyksissä ja yhteisöjäsenyydestä voi ottaa yhteyttä seuran sihteeriin Janne Saloon (yss@yss.fi).

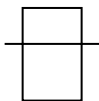
yss@yss.fi

<http://www.yss.fi>

<https://www.facebook.com/yhdyskuntasuunnittelu/>

https://twitter.com/yss_ry

<https://journal.fi/yhdyskuntasuunnittelu>

Sisältö

	PÄÄKIRJOITUS	
Visa Immonen, Anna Sivula & Aura Kivilaakso	Kaupunkien kulttuuriperintö ja osallistaminen	4
	MITÄ NYT? – YSS:N JOHTOKUNNAN PUHEENVUORO	
Sirkku Wallin	Ruusu grynderivetoisen kaupunkisuunnittelun kyseenalaistajille	8
	ARTIKKELIT	
Eveliina Harsia & Pilvi Nummi	Ainutlaatuista, täydentävää ja epämääräistä – Osallistiedon hyödyntäminen kulttuuriympäristön arvottamisessa Sipoon Nikkilässä	10
Miikka Pyykkönen	Häilyvää strategistumista – Kulttuuriperinnön eri merkitykset Suomen kymmenen suurimman kaupungin kulttuuristrategioissa	55
Aura Kivilaakso & Maija Mäki	“Tarkoittaako kehittäminen aina seinien rakentamista?” – Kaupunkilaisten osallisuus Turun historiallisen keskustan kehittämisessä	81
Laura Seesmeri	”Kalevala meidän kaduilla” – Menetelmiä aineettoman ja affektiivisen kartoittamiseen	106
	KIRJAT	
Aura Colliander	Ihmisen ja kaupunkiympäristön suhde humanistisen tutkimuksen kohteena	125

Kaupunkien kulttuuriperintö ja osallistaminen

Visa Immonen, Anna Sivula ja Aura Kivilaakso

Kulttuuriperintö ohjaa yhdyskuntasuunnittelua. Se on kietoutunut maanomistusoloihin, alueidenkäytön suunnitteluun ja arvottamiseen, ja kulttuuriperintö sisältyy palvelutuotantoon sekä resurssina että palveluiden kysyntää suuntaavana aktiivisuutena. Kulttuuriperintö on hyvin toiminnallinen käsite. Termi nykymerkityksineen on kuitenkin uusi, vaikka ilmiö on vanha.

Suhtautuminen menneisyyden jälkiin on vaihdellut eri aikoina. Kaupunkisuunnittelussa kulttuuriperinnön merkitys on vahvistunut 2000-luvulla. Kaupungistumisen kiihtyminen ja nousu megatrendiksi sekä kulttuuriperintökäsitteen näkyminen YK:n kestävän kehityksen tavoitteissa (SDG) erityisesti kestävän kaupunkikehityksen osana ovat tuoneet kulttuuriperinnön uudella tavalla osaksi kaupunkisuunnittelijoiden tietoisuutta. Käsite on laajentunut kattamaan uusia alueita. Suomessa kulttuuriperintö on levittäytynyt arkisiin ympäristöihin ja esimerkiksi lähiöihin, jotka ovat vähitellen muuttuneet modernismin ja historiattomuuden symboleista muistojen paikoiksi, eläväksi urbaaniperinnöksi ja jopa suojelukohteiksi.

Käsitykset kaupungeista kestävän kehityksen keskuksina ja kulttuuriperinnön luonteesta ovat nopeassa muutoksessa. Tämän vuoksi kaupunkien kulttuuriperinnön laajamittaiselle uudelleenarvioinnille ja tutkimukselle on tarvetta. Prof. Visa Immosen vetämä, monitieteinen tutkijaryhmä tarttui haasteeseen ja sai Urbaaniperintö-projektille (*Turku Heritage Lab*) rahoituksen Turun kaupunkitutkimusohjelmalta vuosiksi 2020–2021.

Halusimme osana projektiamme selvittää kaupunkien kulttuuriperinnön tutkimuksen nykytilaa, ja *Yhdyskuntasuunnittelu*-lehden toimitus hyväksyi ehdotuksemme erikoisnumerosta. Saimme kirjoituskutsuun niin runsaasti hyviä ehdotuksia, että yhdestä erikoisnumerosta tulikin kaksi. Ensimmäinen teemanumero (YS 1/2022) syventyy kaupunkilaisten osallisuuteen ja osallistamiseen suunnitteluprosesseissa. Artikkelit käsittelevät osallisuutta niin kaupunkien strategiatekstien ja visioiden, asukaskokemusten kuin osallistamisen menetelmien näkökulmista. Teemanumerossa julkaistavissa artikkeleissa keskeinen kysymys on, kenen kulttuuriperintö nostetaan esiin kaupunkien kehittäessä. Toinen teemanumero (YS 3/2022) lähestyy kaupunkitilaa ja urbaaniperintöä historia- ja maisemantutkimuksen sekä kulttuurisen muistin kautta.

Osallisuus ja osallistaminen ovat 2000-luvulla nousseet kulttuuriperinnön tutkimuksen tärkeiksi teemoiksi. Tähän on vaikuttanut kulttuuriperinnön hallinnoinnissa tapahtunut murros. Vuonna 2003 Unesco laati aineettoman kulttuuriperinnön yleissopimuksen, joka astui Suomessa voimaan vuonna 2013. Sen pyrkimyksenä on laajentaa aiempaa käsitystä kulttuuriperinnöstä, joka keskittyi esineisiin ja arkkitehtonisiin kohteisiin sekä länsimaisesta ajattelusta ja estetiikasta kumpuaviin kulttuuriperintöarvoihin. Aineettoman kulttuuriperinnön on sopimuksessa määritelty tarkoittavan ”käytäntöjä, kuvauksia, ilmauksia, tietoa, taitoja – sekä niihin liittyviä välineitä, esineitä, artefakteja ja kulttuurisia tiloja – jotka yhteisöt, ryhmät ja joissain tapauksissa yksityishenkilöt tunnustavat osaksi kulttuuriperintöään”. Aineeton ja aineellinen kulttuuriperintö on väistämättä aina tiettyjen elävien yhteisöjen ja yksilöiden perintöä, ja sen vuoksi heillä on oikeus olla mukana, kun kulttuuriperintöä arvotetaan tai tehdään sitä koskevia päätöksiä. Yhteisöjen osallistaminen on kirjoitettu vielä laajemmin esiin vuonna 2005 Euroopan neuvoston puiteyleissopimuksessa eli Faron sopimuksessa kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä, joka astui voimaan Suomessa vuonna 2018. Se korostaa avointa hallintoa ja vahvempaa demokratiaa kulttuuriperintöyhteisöjen oikeuksien ja vastuun näkökulmasta.

Periaatteellisella tasolla on varsin helppo todeta osallisuuden ja osallistamisen arvo sekä pohtia niiden teoreettisia vaikutuksia (Landorf, 2009; Taylor, 2016). Yhteiskuntatieteissä on kehitetty paljon erilaisia yhteisöjä ja yksilöitä osallistavia menetelmiä (esim. Radice, 2015; Chevalier & Buckeles, 2019; Schubotz, 2019). Käytännössä voi kuitenkin olla vaikea paikantaa kulttuuriperintöyhteisöjä tai tunnistaa ne ihmiset, jotka voivat edustaa näitä yhteisöjä (esim. Lähdesmäki, 2019, s. 35–40). Miten sisällyttää näiden vaikeasti määriteltävissä olevien yhteisö-

söjen näkemykset ja arvotukset asiantuntijavetoiseen kaupunkisuunnitteluun ja päätöksentekoon?

Kulttuuriperinnön tutkimuksessa on jäänyt vähemmälle osallistavien menetelmien monimuotoinen hyödyntäminen ja integroiminen tieteelliseen tiedontuotantoon. Osallistavien menetelmien käyttöä on kyllä pohdittu (esim. Forbes & Colella, 2019; Li ym., 2020), mutta varsinaista kulttuuriperintötutkimuksen omista erityispiirteistä kumpuavaa menetelmäkehittelyä ei ole juurikaan tehty (ks. kuitenkin Tully ym., 2022). Myös lääketieteelle tyypillinen tulostutkimus (*outcomes research*) on jäänyt vähälle, vaikka se voisi auttaa hahmottamaan osallistavan perintötyön todellisia vaikutuksia suunnittelun ja hallinnon prosesseihin (vrt. Lee, Earle & Weeks, 2000).

Osallistavien menetelmien käyttö kaupunkien kulttuuriperintötyössä laajenee ja niiden kehittäminen syvenee tulevaisuudessa. Menetelmät rakentavat kaivatun sillan kaupunkien kulttuuriperinnön hallinnoinnin ja tutkimuksen välille: Sillan kummassakin päässä tarvitaan välineitä kulttuuriperintöä koskevan, yhteisöllisen tiedon keräämiseen. Luultavasti tämä sillanrakennustyö luo paineita siihen, että korkeakoulutuksessa osallistavien menetelmien käytön opetus vakiinnutetaan osaksi kulttuuriperintötyön työkalupakkia.

Kirjallisuus

- Chevalier, J. M. & Buckles, D. J.** (2019). *Participatory action research: Theory and methods for engaged inquiry*. Milton: Routledge.
- Forbes, N. & Colella, S.** (2019). Embedding engagement: Participatory approaches to cultural heritage. *SCIRES-IT*, 9(1), 69–78.
- Landorf, C.** (2009). A framework for sustainable heritage management: A study of UK industrial heritage sites. *International Journal of Heritage Studies*, 15(6), 494–510.
- Lee, S. J., Earle, C. C. & Weeks, J. C.** (2000). Outcomes research in oncology: History, conceptual framework, and trends in the literature. *Journal of the National Cancer Institute*, 92(3), 195–204. <https://doi.org/10.1093/jnci/92.3.195>
- Li, J., Krisnamurthy, S., Pereira Roders, A. & van Wesemael, P.** (2020). Community participation in cultural heritage management. A systematic literature review comparing Chinese and international practices. *Cities*, 96, 1–9.
- Lähdesmäki, T.** (2019). Conflicts and reconciliation in the postmillennial heritage-policy discourses of the Council of Europe and the European Union. Teoksessa T. Lähdesmäki, L. Passerini, S. Kaasik-Krogerus & I. van Huis (toim.), *Dissonant heritages and memories in contemporary Europe*. Cham: Palgrave Macmillan, 25–50.
- Radice, S.** (2015). *Designing for participation within cultural heritage. Participatory practices and audience engagement in heritage experience processes*. Saarbrücken: LAP Lambert.
- Schubotz, D.** (2019). *Participatory research. Why and how to involve people in research*. Los Angeles: SAGE.
- Taylor, K.** (2016). The Historic Urban Landscape paradigm and cities as cultural landscapes. Challenging orthodoxy in urban conservation. *Landscape Research*, 41(4), 471–480.

Tully, G., Delgado Anés, L., Thomas, S., Olivier, A., Benetti, F., Castillo Mena, A., Chavarri Arnau, A., Rizner, M., Möller, K., Karl, R., Matsuda, A., Martín Civantos, J. M., Brogiolo, G. P., Corpas Cívicos, N., Ripanti, F., Sarabia Bautista, J. & Schivo, S. (2022). Evaluating participatory practice in archaeology: Proposal for a standardized approach. *Journal of Community Archaeology & Heritage*. <https://doi.org/10.1080/20518196.2021.2013067>

Mitä nyt?

Ruusu grynderivetoisen kaupunkisuunnittelun kyseenalaistajille

YSS ry. on perinteisesti jakanut Ruusu-tunnustus-palkinnon merkittävästä yhdyskuntasuunnitteluun liittyvästä teosta tai toiminnasta. Tänä vuonna palkinnon sai pamfletti *Kenen kaupunki? Helsingin kaupunkisuunnittelu ja kulttuuriympäristö törmäyskursilla*. Harri Hautajärvi, Juhana Heikonen, Petteri Kummala ja Timo Tuomi ovat toimittaneet 19 asiantuntijan puheenvuoroista jyrkän kannanoton kaupunkisuunnittelun, arkkitehtuurin ja kulttuuriympäristöjen muutoksesta Helsingissä. Kannanoton julkaisijoina ja kustantajina toimivat Docomomo Finland, ICOMOSin Suomen osasto, Rakennustaiteen Seura sekä Suomen Arkkitehtiliiton alaosasto Rakennusperintö-SAFA.

Kenen kaupunki? kyseenalaistaa Helsingin 2016 yleiskaavan jälkeisen kaupunkisuunnittelun. Kaupunkirakenteen voimakas tiivistäminen ja grynderivetoiset suunnitteluprosessit ovat kuitenkin tuttuja ilmiöitä kaikissa suurissa kaupungeissa ja kasvukeskuksissa. Pamfletti nimensä mukaisesti kysyy, kenen mandaatilla ja millä perusteilla Helsinkiä kehitetään. Puheenvuoroissa kuvataan, miten ikoniset kaupunkitilat ja rakennusperintökohteet päätyvät kiinteistösijoittajien rahanteon välineiksi. Uusi tiiviiksi ja korkeaksi muuttunut kaupunkirakenne murtaa kaupungin siluetin ja lyö korvalle keskeisiä hyvän arkkitehtuurin ja kaupunkisuunnittelun arvoja. Rakennustaiteellisten ja maisemallisten arvojen ohella pamfletti muistuttaa puistojen ja kaupunkivihreän merkityksestä kestävästä kehityksen perustana ja asukkaiden yhteisenä tilana.

Nyt käsillä olevaan teemanumeroon sopivasti pamfletti muistuttaa myös osallisuuden merkityksestä. Kuten Miia Perkkiö puheenvuorossaan kirjoittaa (s.99), yhteiseen rakennusperintöön kohdistuvissa laajoissa muutoksissa lähtökohtana tulee olla rakennussuojelun ohella kansalaisten näkemykset ja tarpeet. Kannanotoissa vaaditaan ryhtiliikettä virkamieskoneistolta ja poliittisilta päättäjiltä, mutta viime kädessä myös kaupunkisuunnittelun ammattikunnalta yleensä. Konkreettisten suunnitteluhankkeiden ja niiden taustojen esittelyn ohella puheenvuoroissa tarjotaan parannusehdotuksia ja vaihtoehtoja.

Pamfletti on formaattina raikas ja selkeä. Kaupunkitutkijoilla on liian vähän jalansijaa julkisessa keskustelussa ja päätöksenteossa. Laajaa huomiota yhteisen kaupunkitilan ja rakennusperinnön arvosta ei helposti tavoiteta perinteisemmin argumentoivilla tutkimusraporteilla ja artikkeleilla. Napakoista asiantuntijapuheenvuoroista koostuva pamfletti on perusteellinen ja laajasti asioita taustoittava viestinnän muoto, jonka soisi yleistyvän sosiaalisen median ja lyhyiden twiittien aikakautena.

YSS ry. on Ruusu-palkintoa myöntäessään huomionnut, että pamfletti tulee olemaan oman aikakautensa keräilyharvinaisuus. Pamfletti on tällä hetkellä loppuunmyyty. Kirjan sähköinen versio on luettavissa osoitteessa <https://icomos.fi/julkaisut/>. Lisäksi YSS ry. tarjoaa kahdelle onnekkaalle mahdollisuuden saada alkuperäispainos. Jäsentietorekisteriämme päivitetään parhaillaan. Kaikkien yhteystietonsa tarkistaneiden kesken arvotaan kaksi pamflettia. Tarkemmat ohjeet jäsentietojen päivittämisestä löytyvät YSS:n verkkosivuilta sekä Facebookista.

Sirkku Wallin

YSS ry:n johtokunnan jäsen

Ainutlaatuista, täydentävää ja epämääräistä

Osallistiedon hyödyntäminen
kulttuuriympäristön arvottamisessa
Sipoon Nikkilässä

Eveliina Harsia ja Pilvi Nummi

Kansalaisten osallisuus kulttuuriympäristöihin on keskeinen osa kestävästä kaupunkisuunnittelusta. Tässä artikkelissa tutkimme, miten monimuotoista osallistietoa on hyödynnetty suunnittelussa ja kulttuuriympäristön arvottamisessa Sipoon Nikkilässä. Tulokset osoittavat, että tietoa käytetään sattumanvaraisesti, eikä sen roolia suunnittelussa ja vaikutusta suunnittelupäätöksiin ilmaista suunnitteluasiakirjoissa. Asiantuntijat kuitenkin arvostavat osallistietoa, vaikka sitä ei pidetä pätevänä suunnitteluratkaisuiden perusteluna. Johtopäätöksenä esitämme muun muassa ehdotuksia käytäntöjen parantamiseksi, jotta osallistieto voisi nousta tasaveroiseen asemaan muun tiedon kanssa kulttuuriympäristöjen arvottamisessa kaupunkisuunnittelussa.

Avainsanat: kaupunkisuunnittelu, osallistieto, kulttuuriympäristö, asukaslähtöinen arvottaminen

Johdanto

Kestävään kaupunkisuunnitteluun kuuluu moniääninen ihmislähtöinen kulttuuriympäristön arvottaminen, jossa vaalitaan yhteisön omakseen kokemaa kulttuuriperintöä (Karhunen, 2014; Vahtikari, Kivilaakso & Latvala-Harvilahti, 2021). Mahdollisuus osallistua itseään koskevan kulttuuriperinnön määrittelyyn lisää osallisuuden kokemusta (Vahtikari ym., 2021), mikä puolestaan lisää ihmisten hyvinvointia (Luoto & Lundgren, 2017). Tunneperäisten näkökulmien huomioinen paikan kehittämisessä tekee paikassa elämisestä mielekäästä (Luoto & Lundgren, 2017). Paikallisten ihmisten tarinat ja muistot ovat osa paikan aineetonta kulttuuriperintöä ja arvokasta tietoa kulttuuriympäristön arvottamiselle (Karhunen, 2014). Paikkaan kytkeytyvien muistojen jakaminen ja tuottaminen osaksi kulttuuriperintöä on osa paikallisen kulttuurin vaalimista ja paikallisen identiteetin vahvistamista (Falanga & Nunes, 2021). Kansalaisten osallisuutta kulttuuriympäristöön edistetäänkin Suomessa monin tavoin esimerkiksi tietoisuutta ja saavutettavuutta edistämällä (Ympäristöministeriö [YM], 2021b); Valtioneuvosto [VN], 2021), mutta osallistietoa ei välttämättä osata hyödyntää kulttuuriympäristön arvottamisessa.

Kaupunkisuunnittelulla on merkittävä rooli kulttuuriympäristön vaalimisessa, joten se, miten suunnittelijat ymmärtävät kulttuuriympäristön, vaikuttaa kulttuuriympäristön arvojen säilymiseen. Ihmisten ympäristöön liittämät merkitykset ja tulkinnat ovat olennainen osa kulttuuriympäristöjä (Finlex, 2018; Hovi, 2021; Karhunen, 2014; YM, 2015), mutta tyypillisesti kulttuuriympäristöjen arvottaminen kaupunkisuunnittelussa perustuu asiantuntija-arvioihin (Karhunen, 2014; Teräväinen, 2006). Suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa on vahva rationalistinen perinne, jossa korostuu hallintojohtoisuus ja asiantuntijoiden rooli (Bäcklund & Mäntysalo, 2009). Asiantuntijoiden tuottamalla tiedolla on perinteisesti ollut määräävä asema suunnittelun tiedonrakentamisessa (Bäcklund, 2007; Staffans, 2004). Osallistiedon mukaan tuominen suunnitteluun on edellyttänyt muutoksia vallitsevaan suunnittelukulttuuriin. Vaikka vuorovaikutteisempia käytäntöjä on tavoiteltu jo vuosikymmenien ajan (mm. Vuorela, 1991), kehitettävää on todettu olevan muun muassa tiedon keräämisen käytännöissä ja tiedon käytettävyydessä (Kahila-Tani, 2015), kuten tässäkin tutkimuksessa tulee esiin.

Tässä artikkelissa tarkastelemme, miten osallistietoa on hyödynnetty kaupunkisuunnittelussa kulttuuriympäristön arvottamisessa Sipoon Nikkilässä. Tässä tapauksessa tarkoitamme osallistiedolla kuntalaisten jakamia paikkamuistoja sekä vanhoihin rakennuksiin ja kulttuurimaisemiin liittyviä arvioita. Suomessa Sipoon Nikkilän lisäksi paikkamuistoja on kartoitettu myös muun muassa Nastolassa (Marttila, 2017) ja Espoossa (2019) kulttuuriympäristön arvottamiseen sekä hoidon ja suojelun suunnitteluun liittyen. Kulttuuriym-

päristöön liittyvää osallistietoa on lisäksi kerätty ainakin Porvoossa (2021), Eurajoella (Haanpää, Puolamäki & Raike, 2017) sekä Porissa (Karhunen, 2014).

Tämä artikkeli täydentää aiempaa tutkimusta analysoimalla paikkamuistojen hyödyntämistä Sipoon Nikkilässä kaupunkisuunnittelun eri tasoilla strategisesta suunnittelusta asemakaavoitukseen. Tekemämme dokumenttianalyysin tulokset kuvaavat yksityiskohtaisella tasolla osallistiedon välittymistä eri suunnittelutasojen ja -prosessien välillä. Tutkimuksemme tuottaa ymmärrystä siitä, miten eri asiantuntijat ovat osallistietoa hyödyntäneet, mitä haasteita he ovat kohdanneet ja minkälaisia tarpeita heillä on aineistojen käyttöön ja käytettävyyteen liittyen. Pohdimme myös lopuksi, miten kunta-laisten rooli voisi vahvistua kulttuuriympäristöjen määrittelyssä ja arvottamisessa kaupunkisuunnittelussa.

Artikkelimme koostuu neljästä osiosta. Johdannossa kuvailemme tutkimuksemme kontekstin ja viitekehyksen: Sipoon Nikkilän kulttuurilähtöisen kaupunkisuunnittelun ja Muistojen Nikkilä -projektin, lainsäädännöllisen viitekehyksen, aiheeseen liittyvän tutkimuksen sekä tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen, laajennetun kaupunkisuunnittelun käsitteen. Tämän jälkeen esittelemme tutkimusmenetelmät ja -aineistot sekä tutkimuskysymykset. Tulososiossa kuvailemme dokumenttianalyysin ja haastattelututkimuksen tulokset, minkä jälkeen esitämme johtopäätöksiä ja pohdimme tuloksia tutkimusongelmamme näkökulmasta.

Kulttuurilähtöinen kaupunkisuunnittelu Sipoossa ja Muistojen Nikkilä

Tutkimuksemme liittyy vuonna 2016 toteutettuun Muistojen Nikkilä -projektiin. Tutkimme projektin aikana kerätyn muistitiedon hyödyntämistä Nikkilän suunnittelussa. Viittaamme projektiin ja siinä tuotettuun aineistoon jatkossa termeillä MN-projekti ja MN-aineisto.

MN-projekti oli osa Nikkilän kulttuurisuunnitteluprosessia. Kulttuurisuunnittelu on kaupunkikehittämisen lähestymistapa, jossa ihmisten arkielämä ja aktiivinen omaehtoinen toiminta sekä vaikuttaminen otetaan osaksi suunnittelua ja joka tähtää paikan omien kulttuuristen voimavarojen ja kehittämiskohteiden tunnistamiseen (Häyrynen & Wallin, 2017). Sitä voidaan kuvata kulttuurilähtöisenä ja osallistuvana suunnitteluna (Lundberg & Hjorth, 2011) tai yhteiskehittämisenä (Hovi, 2021). Kulttuurilähtöisyyden toteuttaminen kaupunkisuunnittelussa edellyttää kunnalta strategista valintaa ja ihmisten omaehtoisen toiminnan liittämistä osaksi kaupunkisuunnittelun ylhäältä alas ohjautuvaa prosessia (Häyrynen & Wallin, 2017; Lundberg & Hjorth, 2011). Kulttuuriset voimavarat ovat esimerkiksi osallisten tärkeäksi kokemia paikkoja tai ympäristön ominaisuuksia, toiminnallisesti tärkeitä kohteita sekä

paikkaan liittyviä kokemuksia, muistoja, arvoja tai mielipiteitä (Mercer, 2006). Tulkitsimme sekä aineelliset että aineettomat kulttuuriympäristön tekijät osaksi paikan kulttuurisia ominaisuuksia. Niiden merkitys osallisille tulee näkyväksi kulttuuriympäristöön liittyvän keskustelun, tässä tutkimuksessa paikkamuistojen sanoittamisen kautta.

Nikkilässä kulttuurisuunnittelun tavoitteena oli taajaman kehittäminen sekä paikallisten asukkaiden elämänlaadun ja hyvinvoinnin parantaminen kulttuurisia voimavaroja hyödyntämällä (Nummi, 2017). Kulttuurisuunnitteluun ryhtyminen oli myös tapa mahdollistaa ja käsitellä taajamaan suunniteltua suurta muutosta. Sipoo oli 2000-luvulle saakka kehittynyt maaseutumaisena kuntana, mutta pääkaupunkiseudun kasvupaineet konkretisoituivat kunnassa, kun prosessi silloisen Lounais-Sipoon eli Östersundomin alueen liittämisestä Helsinkiin käynnistyi vuonna 2006 (Sipoon kunta, VTT & Pöyry Oy, 2008).

Vuonna 2008 Sipoon kunta hyväksyi yleiskaavan, jonka tavoitteena oli mahdollistaa Kerava-Nikkilä-radon avaaminen henkilöliikenteelle kolminkertaistamalla Nikkilän asukasmäärä vuoteen 2025 mennessä. Yleiskaavassa tunnistettiin kasvun aiheuttama kulttuurin muuttuminen: ”Uudet asukkaat käyvät pääasiallisesti työssä Helsingin seudulla eikä heillä usein ole muita erityisiä siteitä Sipooseen kuin että kunta sijaintinsa ja luontonsa puolesta tarjoaa halutun ja viihtyisän asuinpaikan” (Sipoon kunta ym., 2008). Vaikka yleiskaavan kasvutavoitteet eivät ole toteutuneet, Nikkilän taajamaa kehitetään aktiivisesti (Sipoon kunta, 2021a; Sipoon kunta, 2021b). Raideliikenteen avaaminen edellyttää sekä nykyisen keskustan tiivistämistä että uusien asuinalueiden rakentamista keskustan läheisyyteen. Koska Nikkilän kulttuuriperintö koostuu sekä arvokkaista vanhoista rakennuksista että maisema-alueista, molemmat kasvukeinot uhkaavat kulttuurisia arvoja.

Kulttuuriympäristöjen merkitys nikkiläläisille oli tullut esille jo aikaisemmin vuorovaikutuksessa kunnan ja paikallisten välillä (Nummi & Tzoulas, 2015). Vuonna 2016 vanhan puukoulun purkaminen herätti paikalliset puolustamaan entistä voimakkaammin Nikkilän rakennusperintöä (Sipoon Sanomat, 2015; Sipoon Sanomat, 2016; Uusimaa, 2016), ja kulttuuriympäristöistä tuli keskeinen teema maankäytön suunnittelussa ja siihen liittyvässä vuorovaikutuksessa (Sipoon Sanomat, 2017; Östnyland, 2016). MN-projekti käynnistettiin vastauksena kuntalaisten kulttuuriperintöä suojelevalle aktivismille: rakennusperintöselvityksen päivitystä varten ryhdyttiin kokoamaan osallistietoa joukkoistamalla, jotta kulttuuriympäristön selvityksiin saataisiin mukaan osallisten näkökulma (Nummi, 2018).

MN-projekti toteutettiin samanaikaisesti Nikkilän kehityskuvan kanssa (Sipoon kunta, 2016). Kehityskuvassa paino on taajaman kasvun mahdollista-

misessa, mutta kulttuuriympäristöt ovat tärkeässä roolissa. MN-aineistoa tulkittiin strategisen suunnittelun tasolla ja kehityskuvan visiossa Nikkilän kulttuuriympäristö ja historia ovat osa ihmisten arkea. Strategisissa linjauksissa kulttuuriympäristöt asetettiin suunnittelun lähtökohdaksi, ja tätä perustellaan muun muassa niiden merkityksellä asukkaille: “Vanhaa kulttuuriperintöä vaalitaan. Vanhat miljööt ovat asukkaille rakkaita ja Nikkilän identiteetin kulmakiviä. Uusissa suunnitelmissa yhtenä lähtökohtana on aina alueen rakennusperintö ja ominaispiirteet, joita voidaan ilmentää myös nykyarkkitehtuurin keinoin.” Kehittämisen päätavoitteiksi työssä asetettiin esimerkiksi pienimittakaavaisuus ja esteettisesti vetovoimainen kävelyympäristö, keskustan elävyyden kehittäminen elinkeinoelämää tukien sekä identiteetin korostaminen.

Sipoossa on parhaillaan tekeillä Nikkilän kehityskuvaa konkretisoiva kaa-varunko sekä useita asemakaavahankkeita. Tässä artikkelissa tarkastelemme kaa-varunkoa (Sipoon kunta, 2021b) ja Nikkilän kartanon alueen asemakaavoitusta (Sipoon kunta, 2021c).

Osallistuminen kulttuuriperinnön vaalimiseen kaupunkisuunnittelua ohjaavassa lainsäädännössä

Lainsäädäntö ohjaa omalta osaltaan suunnittelijoiden ajattelua ja toimintaa vaikuttaen siihen, miten osallistietoon ja kulttuurisiin arvoihin suhtaudutaan (Othengrafen, 2014). Tästä syystä kulttuuriympäristöön liittyvä sääntely on olennainen osa tämän tutkimuksen viitekehystä. Suomalainen lainsäädäntö huomioi laajasti kulttuurihistoriallisten arvojen säilyttämisen kaupunkisuunnittelussa. Maankäyttö- ja rakennuslaissa (MRL 4:28.3§) maakuntakaavan sisältövaatimuksissa on vaatimuksena maisemien ja kulttuuriperinnön vaaliminen. Laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä edellyttää kulttuuriperintöön kohdistuvien vaikutusten arviointia (YVAL 1:2§) ja valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen säilyttämistä (VN, 2017). Yleiskaavan sisältövaatimuksissa (MRL 5:38.1§) edellytetään rakennetun ympäristön ja maiseman arvojen vaalimista, asemakaavan sisältövaatimuksissa (MRL 7:54.2§) rakennetun ympäristön ja sen erityisten arvojen vaalimista. Rakennettuja kulttuuriympäristöjä voidaan myös suojella asemakaavalla (MRL 7:57.3§) tai rakennusperinnön suojelulain puitteissa (Rakennusperintölaki 1:2.1§). Suojelun perusteena voivat olla sekä aineelliset arvot, kuten rakennustaiteelliset ominaisuudet tai rakennusosat, että aineettomat arvot, kuten rakennukseen liittyvät tapahtumat tai sen käyttö (Rakennusperintölaki 1:3§).

Suomi on sitoutunut useisiin kansainvälisiin sopimuksiin, joissa korostetaan yksilöiden ja yhteisöjen osallisuutta kulttuuriperintöön (Finlex, 2013,

2018) sekä asiantuntijoiden ja kansalaisten vuoropuhelua kulttuuriperinnön määrittelyssä (Finlex, 2006, 2018). Euroopan neuvoston puiteyleissopimus eli niin sanottu Faron sopimus (Finlex, 2018) sekä Eurooppalainen maisemayleissopimus (Finlex, 2006) eli niin sanottu Firenzen sopimus korostavat sitä, ettei kulttuuriperinnön arvotus ja määrittely ole yksin asiantuntijoiden tehtävä, vaan siihen voivat vaikuttaa kaikki yhteiskunnan jäsenet. Unescon yleissopimuksessa (Finlex, 2013) aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisessa todetaan, että aineettoman ja aineellisen kulttuuriperinnön suhde on syvälinen ja kiinteä ja että kulttuuriperinnön suojelussa yhteisöillä on tärkeä rooli. Myös Suomen perustuslaki edellyttää julkisen vallan turvaamaan jokaiselle oikeuden vaikuttaa elinympäristöönsä muun muassa kulttuuriperintöä koskevaan päätöksentekoon (PL 1:2.2§ ja 2:20§).

Faron sopimuksessa kulttuuriperintö nähdään voimavarana, jota esimerkiksi maankäytön suunnittelussa tulisi hyödyntää (Finlex, 2018; Salmela, Matikka, Latvala & Kauppi, 2015). Kulttuuriperintö on ihmisen tuottamia aineettomia ja aineellisia asioita, joiden seuraaville sukupolville välittämistä pidetään tärkeänä (Karhunen, 2014; YM, 2015). Kulttuuriperintöä voidaan kuvata myös kulttuurisena toimintana (Hovi, 2021; Smith, 2006) tai prosessina, jossa yhteisö määrittelee suhteensa esimerkiksi paikkaan ja sen kulttuurisiin ja sosiaalisiin arvoihin (Sivula, 2015; Vahtikari ym., 2021). Esimerkiksi rakennus voi saada kulttuuriperintöprosessissa käyttötarkoituksensa lisäksi tehtävän muistuttaa kulttuuriperintöyhteisön historiasta (Sivula, 2015).

Ihmisten tuottama aineeton tai aineellinen tuotos muuttuu kulttuuriperinnöksi vasta, kun se päätetään määritellä tai tulkita sellaiseksi (Karhunen, 2014; Vahtikari ym., 2021). Kulttuuriympäristön arvottamisella tarkoitetaan kulttuuriympäristön kohteen tai alueen arvon määrittelyä sekä perusteluiden antamista määritellylle arvolle (YM, 2013). Osallisuudessa kulttuuriperinnön arvottamiseen kyse on siitä, kuka saa osallistua sen määrittelyyn (Häyrynen, 2018). Kaavoitusta (MRL 8:57§) ja ympäristövaikutusten arviointia (YVAL 1:2§) koskevassa lainsäädännössä osallisuus on määritelty koskemaan kaikkia, joiden elinolosuhteisiin suunnitelma voi vaikuttaa sekä yhteisöjä, joiden toimialaa suunnitelma koskee. Laissa rakennusperinnön suojelemisesta osallisuus on rajatumpaa. Esityksen rakennuksen suojelusta voi tehdä rakennuksen omistaja tai paikallinen rekisteröity yhteisö, jonka toimialaan kuuluu kulttuuriperinnön vaaliminen (Rakennusperintölaki 2:5§). Osallistuminen suojeluprosessiin on mahdollista myös naapureille (Rakennusperintölaki 2:7.1§) ja joissakin tapauksissa niille, joiden oloihin suojelu saattaa huomattavasti vaikuttaa (Rakennusperintölaki 2:7.2§). Hallintolain (HL 6§, 45§) objektiivisuuden vaatimukset

päätösten perusteluista on kuitenkin nähty heikentävän kokemuksellisten näkökulmien asettamista suojelun perusteluiksi (El Harouny, 2008; Karhunen 2014).

Perinteisesti länsimaalaisissa käytännöissä kulttuuriperinnön määrittelyä on tehty asiantuntijavetoisesti ja aineellista kulttuuriperintöä painottaen (Karhunen, 2014; Smith, 2006). Tämä asiantuntijavetoisuus näkyy suomalaisessa sääntelyssä siten, että kulttuuriympäristön arvottaminen kaupunkisuunnittelussa perustuu lähtökohtaisesti viranomaisten laatimiin inventointeihin ja selvityksiin (esim. valtakunnalliset alueiden käyttötavoitteet) (Karhunen, 2014; Teräväinen, 2006; VN, 2017; YM, 2013). Näiden selvitysten perusteella määritellään esimerkiksi kaavoituksessa rakennusperinnön suojelutarpeet. Nykyisin kulttuuriperintökohteita arvotetaan myös menetelmillä, jotka tunnistavat aineettoman kulttuuriperinnön sekä sosiaaliset ja taloudelliset ominaispiirteet kulttuurihistoriallisten piirteiden rinnalla (Museovirasto, 2013) ja tuovat maallikot mukaan arvojen määrittelyyn (Häyrynen, 2018; Karhunen, 2014).

Kulttuuriympäristö ja osallisuus suunnittelun tutkimuksessa

Kansalaisten osallisuus rakennettuun kulttuuriperintöön, sen arvottamiseen ja käytön suunnitteluun on ajankohtainen tutkimusaihe. Kulttuuriperintöä tarkastellaan yhä useammin sosiaalisen kestävyuden ja osallisuuden näkökulmista (Billore, 2021). Tarve kehittää menetelmiä rakennetun kulttuuriympäristön ihmislähtöiseen arviointiin on tunnistettu tutkimuksessa. On havaittu, että asiantuntijat ja maallikot arvioivat kulttuuriympäristöä eri lähtökohdista (El Harouny, 2008; Karhunen, 2014) ja eri kriteerein (Yung & Chang, 2013).

Aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa on tarkasteltu niin yksittäisten kulttuuriperintökohteiden kuin kokonaisten, kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden kaupunginosienkin kehittämistä vuorovaikutuksessa paikallisten asukkaiden tai kohteessa vierailevien ihmisten kanssa. Suomessa Eeva Karhunen (2014) on tutkinut väitöskirjassaan Porin Kuudennen osan kulttuuriympäristön asukaslähtöistä arvottamista asemakaavamuutoksen yhteydessä. Porin tapauksessa asukkaiden tarinoita tuotiin asiantuntijatiedon rinnalle, ja ne nähtiin arvokkaana aineistona, mutta samalla osallistieto koettiin hankalaksi yhdistää suunnitteluun. Muissakin tutkimuksissa osallistieto on nähty yhteiskunnallisesti tärkeänä tietona, joka on haastavaa dokumentoida ja kääntää suunnittelun kielelle (Haanpää ym., 2017; Hovi, 2021; Puolamäki, 2020).

Myös esimerkiksi Lissabonissa asukkaat on otettu aktiivisesti mukaan kulttuurihistoriallisesti arvokkaan alueen kehittämiseen (Falanga & Nunes, 2021). Rajatumpiin kulttuuriperintökohteisiin liittyvät osallistavat tutkimukset ovat liittyneet esimerkiksi preferenssien, kokemusten ja arvojen tunnistamiseen kohteiden uusien käyttötarkoitusten ja investointien suunnittelussa

(Fajarwati & Wulandari, 2020; Roszczynska-Kurasinska ym., 2021; Vardopoulos et al., 2020; Yung et al., 2011). Turisteja houkuttelevien kohteiden (esim. maailmanperintökohteiden) kohdalla huomiota on kiinnitetty sekä kohteessa vierailevien turistien kokemuksiin että alueen asukkaiden kokemuksiin ja tarpeisiin hyvästä elinympäristöstä (Tilaki ym., 2014). Arkkitehtuurin tutkimuksen kentällä kulttuuriympäristöön liittyviä kokemuksia on tarkasteltu esimerkiksi esteettisen kokemuksen kautta (Teräväinen, 2018).

Digitaaliset välineet voivat lisätä kulttuuriympäristön suunnitteluun osallistumista (Hovi, 2021; Nummi, 2020). Useissa rakennetun kulttuuriperinnön ylläpitoon ja uudistamiseen liittyvissä osallistavissa tutkimuksissa on hyödynnetty uusia digitaalisia menetelmiä ja aineistolähteitä, kuten esimerkiksi Facebook-aineistoja (Roszczynska-Kurasinska ym., 2021) ja verkkokyselyjä (Vardopoulos ym., 2020). Sosiaalinen media on tunnustettu hyödylliseksi kanavaksi sekä tiedonrakentamiseen (Fajarwati & Wulandari, 2019) että ihmisten tavoittamiseen (Vardopoulos ym., 2020).

Laajennettu kaupunkisuunnittelu viitekehyksenä

Vaikka suunnittelukulttuuriimme on vakiintunut kommunikatiivisen suunnittelun mukanaan tuomia vuorovaikutteisia käytäntöjä, on suunnitteluun ja päätöksentekoon liittyvien käytäntöjen kehittämiseksi edelleen suuri tarve. Toimivampaa ja laadukkaampaa vuorovaikutusta tavoitellaan sekä tutkimuksen että käytäntöjen kehittämisen kautta, esimerkiksi parhaillaan käynnissä olevassa maankäyttö- ja rakennuslain uudistuksessa (YM, 2021b). Kaupunkisuunnittelun tutkimuksessa on tuotu esiin käytäntölähtöisiä malleja, jotka tarjoavat konkreettisia työkaluja vuorovaikutteisen suunnittelun toteuttamiseen, osallistiedon keräämiseen ja hyödyntämiseen sekä yhteiskehittämiseen kaupunkisuunnittelussa (esim. Kahila-Tani, 2015; Staffans ym., 2020).

Ajankohtainen kysymys kaupunkisuunnittelun tutkimuksessa on kansalaisten itseorganisoitumisen ja institutionaalisen suunnittelun välinen kuilu (Mäenpää & Faehnle, 2021; Wallin, 2019), joka tässäkin tutkimuksessa nousee yhdeksi osallistiedon monipuolisen hyödyntämisen esteeksi. Kuntalaisten omaehtoista osallistumista vahvistavasta lainsäädännöstä (KuntaL 22§) huolimatta alhaalta ylöspäin suuntautuvaa vaikuttamista ei ole pystytty Suomessa toimivalla tavalla yhdistämään kaupunkisuunnitteluun (Mäenpää & Faehnle, 2021). Laajennettu kaupunkisuunnittelu on käsite, jonka kautta tutkijat ovat pyrkineet ratkaisemaan institutionaalisen ja kaavoituskeskeisen suunnittelun ja kansalaisten osallisuuden kohtaamattomuutta. Tavoitteena on vastata kaupunkien kompleksisiin haasteisiin ja samalla tuoda kansalaisten osallisuus monipuolisesti ja vaikuttavasti luontevaksi osaksi suunnittelukäytäntöjä

(Staffans & Horelli, 2014; Wallin, 2019). Laajennettu kaupunkisuunnittelu perustuu kommunikatiivisen suunnittelun lähestymistapoihin (mm. Forester, 1999; Healey, 2006; Innes & Booher, 2004) sekä tuo hallinnon johtaman suunnitteluosallistamisen (*top-down*) rinnalle ihmisten itseorganisoituvan toiminnan ja arkielämän käytäntöjen kautta toteutuvan osallisuuden (*bottom-up*) paikan kehittämiseen (Staffans & Horelli, 2014; Wallin, 2019).

Osallistieto on informaatiota, joka kuvaa paikallisten ihmisten arkielämän kokemuksia sekä luo yhteyden paikalliseen todellisuuteen ja on olennainen lähtökohta paikan kehittämiseksi (Wallin, 2019). Tässä artikkelissa sovellamme laajennettua kaupunkisuunnittelua viitekehyksenä, joka mahdollistaa osallistiedon liittämisen sekä kulttuuriympäristön arvottamiseen että näiden kulttuurisesti arvokkaiden ympäristöjen suunnitteluun ja kehittämiseen. Kulttuuriympäristöön liittyvän osallisuuden huomioon ottaminen kaupunkisuunnittelussa vaatii lisäksi kulttuuriympäristön käsittämistä laajasti siten, että aineeton ja aineellinen kulttuuriperintö nähdään yhtenä kokonaisuutena (Karhunen, 2014; Vahtikari ym., 2021).

Nikkilän kulttuurilähtöinen suunnitteluote toteuttaa laajennetun kaupunkisuunnittelun ajatusta monin tavoin. MN-projekti sai alkunsa itseorganisoitumisen seurauksena, kun paikalliset aktivoituivat puolustamaan rakennusperinnön vaalimista. Puukoulun purkamisen aiheuttama ilmapiiri yhdessä aktiivisten paikallisyhdistysten kanssa nostivat kulttuuriympäristöt aiheeksi, jota kaavoituksessa ei voitu ohittaa vain asiantuntijoille kuuluvana kysymyksenä. Vaikka MN toteutettiin hallintolähtöisenä projektina, informaatiota kerättiin monimuotoisesti sekä alhaalta ylös ohjautuen että hallintojohtoisesti. MN toteutettiin virallisten kaavaprosessien ulkopuolella, strategisen suunnitelman, Kehityskuvan, laatimisen kanssa samanaikaisesti. Kehityskuva julkaistiin verkkosivustona, jonka oli tarkoitus toimia alustana kaikelle Nikkilän kehitykseen ja kehittämiseen liittyvälle. Sisällöntuottajina olivat sekä kunta että asukkaat ja muut paikalliset toimijat.

Tutkimuskysymykset, aineistot ja menetelmät

Tutkimuksemme kohteena on MN-projektin aikana kertyneen paikkamuistoja ja kulttuuriympäristöön liittyviä arvioita sisältävän tietoaaineiston hyödyntäminen Nikkilän suunnitteluhankkeissa. Aineiston hyödyntämistä olemme tutkineet analysoimalla Nikkilän suunnitteluun liittyviä suunnitteludokumentteja ja haastatteleamalla alueen suunnittelussa eri tavoin mukana olleita asiantuntijoita.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

TK1: Minkälaista tietoa paikkamuistojen kartoitus tuotti suunnittelun näkökulmasta?

TK2: Onko Muistojen Nikkilä -aineistoa hyödynnetty kulttuuriympäristön arvottamisessa? Jos on, miten aineistoa on hyödynnetty?

TK3: Minkälaisia vaikutuksia asukkaiden tuottamalla tiedolla oli suunnitteluun?

Muistojen Nikkilä -aineisto

MN-aineisto on monimuotoista laadullista aineistoa, joka koostuu karttakyselyn avulla kerätystä paikkatietoaineistosta sekä sosiaalisen median kanavissa (Facebook, Instagram ja Twitter) jaetuista sisällöistä. Karttakysely oli avoinna 21.3.–31.7.2016, ja siihen saapui 187 vastausta. Aineisto sisältää yli 700 rakennuksen arviointia, 39 kirjoitettua muistoa, 12 valokuvaa sekä 106 kartalle merkittyä henkilökohtaisesti arvokasta rakennusta. Karttakyselyaineisto sisältää paikkaan (rakennuksiin ja maisema-alueisiin) liittyviä muistoja, paikkojen nimityksiä sekä subjektiivisia arvioita kohteiden merkittävyydestä. Arvioitavaksi tuotiin kunnan rakennusperintöselvityksessä arvokkaiksi määritellyt kohteet, mutta lisäksi vastaajan oli mahdollista myös vapaasti merkitä kartalle henkilökohtaisesti arvokkaita rakennuksia. Rakennuskohteiden ohella kysely sisälsi Nikkilän maisemallisesti arvokkaat alueet.

Sosiaalisen median aineisto kerättiin lanseeraamalla tunniste #muistojennikkilä, seuraamalla tunnistetta sekä havainnoimalla kahdessa paikallisessa, asukkaiden itse organisoimassa Facebook-ryhmässä (Nikkilä – Nickby ja Sipoon vanhat rakennukset) käytävää keskustelua. Sosiaalista mediaa seurattiin kesäkuun 2016 ja heinäkuun 2017 välisenä aikana. Tällä aikavälillä eri kanavissa jaettiin yhteensä 228 julkaisua #muistojennikkilä-tunnisteella, joista suurin osa jaettiin Instagramissa (191).

Kyselyn aineistot ovat olleet saatavilla neljässä eri formaatissa: PDF-muotoisena koosteraporttina, paikkatietoaineistona, Excel-tiedostona sekä internetkartalla. Kyselyn rakenteesta johtuen ainoastaan Excel-tiedosto sisälsi kaiken saatavilla olevan datan. Muut aineiston esitystavat sen sijaan täydensivät toisiaan. PDF-raportti kokosi yhteen rakennus- ja maisema-aluekohtaiset muistot mahdollisimman helppokäyttöiseen muotoon ja internetkartalla puolestaan oli mahdollista tarkastella vastaajien kartalle paikantamia arvokkaita rakennuksia, kirjoitettuja muistoja sekä valokuvia kommentteineen. Lisäksi tuloksia esiteltiin useissa seminaareissa ja konferensseissa. Nämä esitykset olivat niin ikään kunnan käytössä. Aineiston monimuotoisuutta on havainnollistettu kuvassa 1.

KUVA 1 MN-aineistoa tarjottiin suunnittelijoiden käyttöön monessa eri muodossa: kyselyn raakadataa paikkatietoaineistona ja taulukkomuodossa, linkkejä some-kanaviin ja poimintoja some-julkaisuista sekä koostettuja esittelymateriaaleja PDF-raporttina, PPT-esityksinä ja internetkartalla.

Dokumenttien ja tietoaiteistojen jakamisen lisäksi aineistoa käsiteltiin yhdessä paikallisten asukkaiden kanssa järjestetyssä Muistojen Nikkilä -illassa helmikuussa 2017. Projekti sai näkyvyyttä myös paikallisessa mediassa (mm. Sipoon Sanomat, 2017; Östnyland, 2017), ja se liitettiin uutisissa vanhojen rakennusten suojeluun (Sipoon Sanomat, 2018). Monet osallistujat reagoivat projektiin myönteisesti ja toivat esiin muistojen kartoituksen tärkeyttä palautteessa esimerkiksi tähän tapaan: “Mycket intressant. Det är viktigt att spara gemensamma minnen.”

Projektin loppuvaiheilla paikallinen rakennusperintöyhdistys (Sipoon rakennusperinne ry) järjesti vanhojen rakennusten suojeluun liittyvän keskustelutilaisuuden, johon osallistui myös kunnan edustajia (Sipoon Sanomat, 2018). Yhdistyksen toimijat olivat muutoinkin aktiivisesti mukana projektissa, ja Muistojen Nikkilä on edelleen mainittuna yhdistyksen verkkosivustolla “Sipoon kunnan ja asukkaiden yhteistyöprojektina” (Sipoon rakennusperinne, 2021).

Karttakyselyaineiston arviointi

Karttakyselyn tulokset ovat kahdella tapaa, vastaajien ja paikannusten sijainnin painottumisen suhteen vinoutuneet. Vaikka sähköiset työkalut voivat laajentaa osallistumismahdollisuuksia (esim. Hovi, 2021), on todennäköistä, että

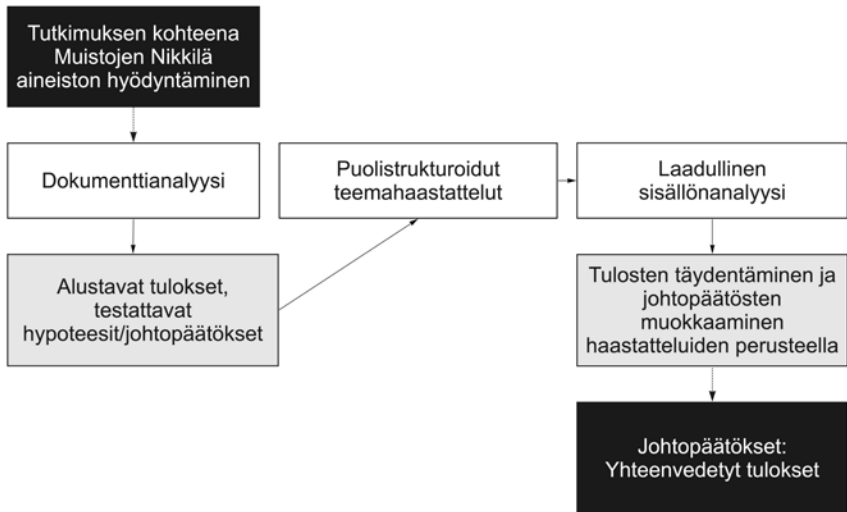
menetelmät ovat rajanneet joitakin ryhmiä ulkopuolelle. Sijaintien suhteen karttakyselyaineisto oli vinoutunut siten, että maisema-alueisiin liittyviä muistoja ja arviointeja oli varsin vähän verrattuna rakennuksiin. Voikin sanoa, että kyselyllä ei onnistuttu keräämään osallistietoa maisemallisesti arvokkaista alueista. Kysely ei myöskään tuottanut tietoa maisemaan liittyvistä kokemuksista riittävän yksityiskohtaisella tasolla, koska maisema-alueet esiteltiin vastaajalle laajoina alueina, ja ne oli visualisoitu viistoilmakuvin. Lisäksi pohjakartat olivat erityisesti viheralueilla hyvin viitteellisiä, joten paikantaminen oli vaikeaa.

Yksi esimerkki aineiston vinoutuneisuudesta liittyy Nikkilän kartanon alueeseen, johon liittyvää suunnitelmaa tarkastelemme dokumenttianalyyseissa ja haastatteluissa. Kartanon alue ei saanut paikkamuistojen joukkoistuksessa juurikaan huomiota, vaikka alue on Nikkilän tärkeä ulkoilu- ja virkistysalue. Karttakyselyssä kartanon viljelymaisema-alueita arvioi neljä vastaajaa, ja rakennuskohteena kartano sai yhden arvion, jossa sitä kuvailtiin ulkoasultaan vaatimattomaksi, mutta Nikkilän historiassa merkittäväksi rakennukseksi. Iso Kylätien pohjoisosa puolestaan painottui aineistossa. Sen varrella sijaitsevat rakennusperintökohteet ovat vanhoja puutaloja, joista vanhimmat on rakennettu 1800-luvun lopussa. Nämä kohteet saivat runsaasti arvioita, ja monista niistä kerrottiin paljon muistoja. Kohteet saivat huomiota myös sosiaalisessa mediassa.

Yhtä rakennusta lukuun ottamatta kyselyn vastaajat pitivät arvokkaina asiantuntijoiden inventoinnissa arvottamia rakennuksia, joten siltä osin kyselyn tulokset olivat linjassa asiantuntija-arvion kanssa. Kyselyssä tuotiin esiin kuitenkin myös sellaisia henkilökohtaisesti arvokkaiksi koettuja rakennuksia, jotka eivät olleet mukana rakennusperintökohteissa. Kohtaamispaikat, kuten koulut, ruokakaupat ja ravintolat, on usein arvotettu henkilökohtaisesti tärkeiksi kyselyssä.

Tutkimusmenetelmät ja -aineisto

Tarkastelemme tässä tutkimuksessa, miten MN-aineiston hyödyntäminen tulee esiin suunnitteludokumenteissa ja testautamme dokumenttien perusteella tehtyjä johtopäätöksiä asiantuntijahaastatteluilla. Alla olevassa kaaviossa (kuva 2) on esitetty tutkimusprosessin eteneminen dokumenttianalyyseistä johtopäätöksiin ja käytetyt menetelmät. Seuraavassa esittelemme tarkemmin dokumenttianalyyseihin ja haastattelumenetelmän soveltamisen.

KUVA 2 Tutkimusprosessin vaiheet ja menetelmät

Dokumenttianalyysi

Dokumenttianalyysin avulla tutkimme, oliko MN-aineistoa hyödynnetty Nikkilän suunnitteluhankkeissa (TK 2) ja miten aineiston hyödyntäminen ilmeni suunnittelu- ja selvitysasiakirjoissa (TK3). Dokumenttianalyysissä aineistona voi käyttää erityyppisiä dokumentteja, jotka on tuotettu muuta tarkoitusta kuin tutkimusta varten (Mills ym., 2010). Tässä tutkimuksessa aineistona käytimme kahden MN-projektin jälkeen käynnistyneen suunnitteluprosessin suunnitelmia ja kulttuuriympäristön arvottamiseen liittyviä selvityksiä, jotka on julkaistu vuoden 2021 loppuun mennessä.

Dokumenttianalyysissä tulee olla riittävä määrä dokumentteja, joista tutkittavaa aihetta voi tarkastella eri tulokulmista. Dokumenttien määrä ei kuitenkaan ole itseisarvo, vaan tarkasteluun otetaan relevantit lähteet. Dokumentit voivat olla sekä julkisia, puolijulkisia että yksityisiä (Mills ym., 2010). Dokumenttianalyysi alkaa tarkoituksenmukaisten dokumenttien määrittelyllä. Tässä vaiheessa tunnistetaan myös dokumentin lähde ja julkisuusaste. Seuraavaksi kustakin dokumentista määritellään, onko se valmis vai kesken-eräinen, mitä varten se on laadittu, mitä dokumentin tekijä on käyttänyt lähteenään sekä liittyykö tähän dokumenttiin muita tätä dokumenttia valottavia dokumentteja (Mills ym., 2010). Analysointiprosessi muodostuu löytämisestä, valitsemisesta, arvioinnista ja tiedon synteisistä (Tight, 2019).

Suunnitteludokumentit aineistona

Suunnitteluasiakirjat ovat suunnittelun lopputuloksia ja välineitä, jotka kuvaavat suunnitelmien sisältöä ja suunnittelun etenemistä ja joilla konkreettisesti edistetään haluttua kehitystä. Suunnitteluun liittyvä vuorovaikutus kohdistuu usein näiden asiakirjojen sisältöön (Staffans, 2004). Asiakirjojen sisältö on suunnittelijoiden tuottamaa, mutta sisältöön vaikuttaa olennaisesti myös suunnittelua ohjaava lainsäädäntö. Suunnitteludokumentit ovat osa suunnittelukulttuuria ja ilmentävät taustalla vaikuttavaa suunnittelukontekstia, organisaatiossa vallitsevaa suunnitteluotetta ja ideologiaa sekä suunnittelijoiden omia ajattelutapoja ja asenteita. Myös yhteiskunnallinen konteksti sekä siihen liittyvät tiedostamattomat arvot ja asenteet vaikuttavat suunnittelukulttuuriin ja sitä kautta suunnitteluasiakirjoihin (Othengrafen, 2014).

Dokumenttianalyysin aineistoksi (taulukko 1) valitsimme kahta laadittavana olevaa suunnitelmaa koskevat suunnitteluasiakirjat ja kulttuuriympäristön arvottamista koskevat selvitykset. Kaavoituksessa suunnitteluasiakirjoja ovat yleensä kaavaselostus ja -kartta sekä osallistumis- ja arviointisuunnitelma (OAS). Tässä olemme ottaneet mukaan myös kaavojen yhteisen palauteraportin sekä listatekstit. Nikkilän kaavarungosta ei ole osallistumis- ja arviointisuunnitelmaa. Kaikki analysoidut dokumentit olivat julkisia PDF-muodossa olevia tekstejä tai karttoja.

Dokumentit käytiin järjestelmällisesti läpi analysoiden MN-aineiston informaation välittymistä suunnitteluasiakirjoissa ja arvoalinnoissa seuraavalla tavalla:

1. *Informaation välittyminen:* Tarkastelimme MN-projektin tuottaman informaation esiintymistä suunnitteluasiakirjoissa sekä välittymistä suunnitteluprosessissa ja suunnittelutasolta (kehityskuva, kaavarunko, asemakaava) toiselle etsimällä dokumenteista suoria viittauksia MN-aineistoon sekä epäsuoraa välittymistä niin sanottujen välittävien dokumenttien kuten Kehityskuvan kautta. Tekstistä poimittiin viittaukset Kehityskuvan kulttuuriympäristöjä koskeviin sisältöihin sekä tunnistettiin muut MN-osallistietoa välittävät dokumentit.
2. *Informaatio suunnittelussa tehtävissä arvoalinnoissa:* Kaavoituksessa ja maankäytön suunnittelussa valintoja tehdään useiden, mahdollisesti ristiriitaisten arvojen (esim. kulttuuriympäristö- ja luontoarvojen) välillä. Arvovalintojen tekeminen suunnittelussa on oleellista kulttuuriympäristön vaalimisen kannalta, koska siinä kulttuuriympäristön arvoja punnitaan suhteessa muihin rakennetun ympäristön arvoihin. Suunnittelussa tehtävät arvoalinnat ovat yhteydessä suunnittelulle asetettuihin tavoitteisiin. Tutkimme MN-informaation roolia suunnit-

TAULUKKO 1 Analysoitujen dokumenttien kuvaus

SUUNNITELMA: NIKKILÄN KAAVARUNKO (EHDOTUS)

Koko Nikkilän alueelle laadittava epävirallinen, strategisen ja toteutukseen tähtäävän suunnittelutason välissä oleva suunnitelma, joka tarkentaa Nikkilän kehityskuvaa ja muodostaa kokonaiskuvan asemakaavojen laatimiseksi.

Suunnittelu-dokumentit	Dokumentin nimi	Tekijä	Julkaisu- vuosi	Lisäkuvaus	Viitataan nimellä
	Nikkilän kaavarungon kaavaselostus	Sipoon kunta & Ramboll Oy	2020	Kaava-aineisto, suunnitelman kuvaus	Kaararungon selostus
	Nikkilän kaavarungon kaavakartta	Sipoon kunta & Ramboll Oy	2020	Kaava-aineisto, suunnitelmakartta	Kaararungon kaavakartta
	Kehittämisen tarpeet ja tavoitteet - Aloitusvaiheen vuorovaikutus -raportti	Ramboll Oy	2017	Raportti sisältää suunnittelussa käytetyn palvelumuotoilun kuvauksen. Palvelumuotoilun kautta muodostettuja käyttäjäprofileita on käytetty alueen vetovoimatekijöiden ja nikkiläläisten tarpeiden tunnistamisessa työn alkuvaiheessa.	Aloitusvaiheen vuorovaikutus -liite
	Sipoon maankäyttöjaoston 9.12.2020 §91 KR3 Nikkilän kaavarunko, kaavaehdotus	Sipoon kunta	2021	Teksti, jolla suunnitelma on esitelty poliittisille päättäjille	Kaararungon listateksti

SUUNNITELMA: NIKKILÄN KARTANON KESKUKSEN ASEMAKAAVA (LUONNOS)

Nikkilän pohjoispuolelle suunniteltu merkittävä taajaman laajennus. Asemakaava on toteutukseen tähtäävä suunnittelutaso. Suunnitelmasta on julkaistu luonnos.

Suunnittelu-dokumentit	Dokumentin nimi	Tekijä	Julkaisu- vuosi	Lisäkuvaus	Viitataan nimellä
	Nikkilän kartanon keskuksen asemakaavaluonnoksen kaavaselostus	Sipoon kunta	2020	Kaava-aineisto, suunnitelman kuvaus	Asemakaavan selostus
	Nikkilän kartanon keskuksen asemakaavaluonnoksen kaavakartta	Sipoon kunta	2020	Kaava-aineisto, suunnitelmakartta	Asemakaavan kaavakartta
	Asemakaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelma	Sipoon kunta	2020	Suunnitelma, jossa kerrotaan, miten osalliset voivat osallistua ja vaikuttaa kaavan laadintaan, sekä miten asemakaavan vaikutuksia on tarkoitus arvioida. Dokumentissa esitetään myös kaavatyön tarkoitus, tavoitteet ja lähtötilanne sekä kaavan laadinnan työvaiheet.	Asemakaavan oas
	Sipoon maankäyttöjaoston 9.12.2020 §92 Nikkilän kartanon keskuksen asemakaava ja asemakaavan muutos, kaavaluonnos	Sipoon kunta	2021	Teksti, jolla suunnitelma on esitelty poliittisille päättäjille	Asemakaavan listateksti

MUUT DOKUMENTIT

Kaavapalautteen yhteenvedo. Nikkilän kaavarunko (KR3) ja Nikkilän kartanon keskuksen asemakaava (NG8).	Asiantuntijat n+1 Oy	2021	Dokumenttiin on koottu molemmista tutkituista suunnitelmista saadun asukaspalautteen sisältö. Dokumentti koostuu tekstiosasta ja karttaliitteistä. Tarkoitus on välittää tietoa asiakasnäkökulmasta kunnan virkamiehille, päättäjille ja tehdä näkyväksi palautteen kokonaisuus myös asukkaille itselleen.	Palauteraportti
Nikkilän rakennusperintöselvitys	Livady Oy	2020	Kaavarunkoa varten laadittu asiantuntijaselvitys kulttuuriympäristön arvoista.	Rakennusperintöselvitys
Nikkilän maisema-analyysi ja maisemahistoriallinen selvitys	WSP Finland Oy	2020	Kaavarunkoa varten laadittu asiantuntijaselvitys maisemahistoriallisista arvoista.	Maisemahistoriallinen selvitys

teluratkaisuissa tehdyissä arvoalinnoissa etsimällä suunnitteludokumenteista suunnittelulle asetettuja tavoitteita ja kulttuuriympäristöjä koskevien suunnitteluratkaisujen perusteluja. Tavoitteista ja suunnitteluratkaisuista tunnistettiin suoraan MN-informaation vaikutus sekä välittävien dokumenttien, esimerkiksi Kehityskuvan, vaikutus. Dokumenteissa olevia karttoja analysoitiin erityisesti Nikkilän kartanon alueelta, koska sen osalta aineisto kattoi kaikki tarkasteltavat suunnittelutasot, sekä Iso Kylätien pohjoisosan kaavaratkaisun osalta, koska se painottui MN-aineistossa.

Dokumenttianalyysi toteutettiin lukemalla dokumentit läpi ja kirjaamalla Excel-tiedostoon lainaukset ja havainnot valituista tarkasteluteemoista (informaation välittyminen ja tehdyt arvoalinnat). Molempiin teemoihin liittyviä lisämääreitä olivat: ristiriita, arvo/asenne, epävarma yhteys. Analysoinnin loppuvaiheessa lisäsimme vielä yhden oman sarakkeen "asukasnäkökulma", koska analyysin edetessä se alkoi muodostua olennaiseksi, erityisesti kulttuuriympäristönäkökulman arvottuminen suhteessa muihin asukasnäkökulmiin.

Dokumenttien läpikäynnin ja teemoittelun jälkeen muodostimme teemoista erilliset Excel-taulukot, joissa analysointia syvennettiin tarkastelemalla teeman käsittelyä dokumenteissa tarkentavien määreiden kautta ja vertaamalla teemojen käsittelyä eri dokumenteissa.

Haastattelut

Toteutimme haastattelut puolistrukturoituina temahaastatteluina, joilla haluttiin sekä testata dokumenttianalyysin tuloksia että saada keskustelun kautta uusia näkökulmia (DiCicco-Bloom & Crabtree, 2006). Kutsuimme haastatte-

luun Nikkilän suunnittelussa ja kulttuuriympäristön arvottamisessa eri tavoin mukana olleita asiantuntijoita. Yhteensä haastattelimme neljää henkilöä. Haastateltavat olivat kaupunkisuunnittelun alalla toimivia asiantuntijoita, mutta he erosivat toisistaan koulutuksen ja ammattinimikkeen suhteen. Haastateltavat toimivat eri työnantajien alaisuudessa. Jouduimme muotoilemaan kysymyksiä eri tavoin eri haastateltaville, koska heidän suhteensa suunnitelmiin ja suunnitteluun olivat hyvin erilaiset.

Haastatteluissa kävimme läpi seuraavat teemat:

1. Suunnitelman/selvityksen suhde muihin suunnitelmiin ja selvityksiin
2. Kulttuuriympäristön huomioon ottaminen suunnittelussa/selvityksissä
3. Osallistieto kulttuuriympäristön arvottamisessa

Haastattelimme kolme henkilöä Teamsin välityksellä ja yhden kasvotusten. Nauhoitimme haastattelut, teimme muistiinpanoja jo haastattelun aikana ja lopuksi litteroimme haastattelut. Haastatteluaineisto analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin menetelmin lukemalla läpi litteroituja tekstejä ja luokittelemalla havaintoja. Luokitteluun vaikuttivat alustavat tutkimuskysymyksemme ja dokumenttianalyysin pohjalta tehdyt alustavat tulokset ja johtopäätökset, joihin haimme haastatteluilla lisätietoa.

Toimintatutkimuksellisuus tutkimuksessamme

Tutkimuksessamme on myös toimintatutkimuksellisia piirteitä, ja hyödynämme analyysissä myös omia kokemuksiamme. Olemme toimineet keskeisessä roolissa MN-projektin käynnistämisessä ja työskennelleet Sipoon kunnan kaavoituksessa. MN-aineistoa hyödynnettiin erityisesti Nikkilän kehityskuvassa, jonka laatimisessa Eveliina Harsian rooli on ollut keskeinen. Hän on osallistunut suunnittelijan roolissa myös Nikkilän kaavarungon laatimiseen työn alkuvaiheessa vuonna 2017. Pilvi Nummi puolestaan on toiminut Nikkilän kartanon alueen asemakaavoituksessa kaavoittajana vuosina 2010–2015. Näin ollen meillä on henkilökohtainen suhde MN-aineiston kokoamiseen sekä sen hyödyntämiseen. Tässä tutkimuksessa hyödynnetyt suunnitteludokumentit ovat pääasiassa sellaisia, joiden laadintaan emme ole itse osallistuneet. Toisaalta tulkintoihin voi vaikuttaa käsityksemme paikasta, johon suunnitelmat kohdistuvat, omat kokemuksemme suunnittelijoina sekä paikallisen suunnittelukulttuurin ja -käytäntöjen tunteminen.

Tulokset

Dokumenttianalyysin tulokset

Dokumenttianalyysin perusteella ei voi päätellä, että MN-aineisto olisi suoraan vaikuttanut kulttuuriympäristön arvottamiseen. MN-aineistoon viitataan viidessä analysoidussa dokumentissa (taulukko 2). Rakennusperintöselvityksessä aineisto esitellään kulttuuriympäristöä koskevana keskeisenä selvityksenä. Muistojen kerääminen asukkailta mainitaan siinä myös yhtenä esimerkkinä kunnan esimerkillisyydestä kaupunkisuunnittelun ja avoimien toimintatapojen edistämisestä. Muissa neljässä dokumentissa viitataan MN-projektiin asukkaiden osallistamisen näkökulmasta. Asemakaavan selostuksessa sekä OASissa kerrotaan, että aineistoa on hyödynnetty kaavaan liittyvänä muuna selvityksenä tai aineistona. Kaavarungon selostuksessa MN-kyselytulokset mainitaan palvelumuotoilutyön lähtötietona.

TAULUKKO 2 Suorat viittaukset suunnitteludokumenteista MN-aineistoon.

	Suora viittaus MN-aineistoon	Mihin viitataan?	Miten viitataan?	Viitataan kulttuuriympäristöä koskevana aineistona?
Nikkilän kaavarunko	On maininta kaavarungon selostuksessa	Muistojen Nikkilä -kysely	Palvelumuotoilun lähtötietona.	Ei
Rakennusperintö-selvitys	On maininta	Muistojen Nikkilä -selvitys	Kunnan toimittama kulttuuriympäristöä koskeva paikkatieto-aineisto. Keskeinen aiemmin tehty kulttuuriympäristöä koskeva selvitys. Esimerkki kunnan hyvistä kaupunkisuunnittelu-käytännöistä.	Kyllä
Maisemahistoriallinen selvitys	Ei mainintaa			
Aloituvaiheen vuorovaikutus -liite	On maininta	Muistojen Nikkilä	Yksi aineisto, mistä käyttäjäprofiilit on muodostettu.	Ei
Kartanon keskuksen asemakaava	On mainittu selostuksessa ja oas:ssa	Muistojen Nikkilä -kysely	Aiemmin asukkailta kerättyä palautetta. Muu kaavaa koskeva asiakirja, selvitys tai lähdemateriaali. Muu tehty selvitys.	Ei
Palauteraportti	Ei mainintaa			
Listatekstit	Ei mainintaa			

Palvelumuotoilutyössä MN-aineisto tuodaan esiin yhtenä lähtötietona, jota on hyödynnetty Nikkilän käyttäjäprofiilien muodostamisessa. MN-aineiston vaikutus näkyy erityisesti kulttuurista ja Nikkilän historiasta kiinnostuneen profiilin kuvauksessa. Tämän käyttäjäprofiilin kuvaukseen kuuluu muun muassa Nikkilän historiaa ilmentävistä rakennuksista innostuminen ja toisintaa niiden tarinaa kertomalla sitä eteenpäin. Hahmo innostuu Nikkilän kulttuurimiljööstä sekä vanhoista rakennuksista että peltomaisemista ja haluaa kertoa niiden tarinaa eteenpäin. Hän toivoo suunnittelulta Nikkilän historian esiintuomista ja on huolestunut Nikkilälle ominaisten kulttuuriympäristöjen häviämisestä. Myös muiden profiilien kuvauksesta on hahmotettavissa MN-aineiston vaikutus esimerkiksi Iso Kylätien rooli aktiivisena toiminnan ja kohtaamisen paikkana. Käyttäjäprofiileita on hyödynnetty kaavarungon suunnitteluratkaisuiden arvioinnissa asiantuntijatyöpajassa. Palvelumuotoilutyö toimii näin MN-informaatiota välittävänä suunnitteluvaiheena.

Nikkilän kehityskuvassa MN-aineisto vaikutti erityisesti visioon, toimenpiteisiin ja kulttuuriympäristöjä koskevaan linjaukseen. Kaavarunko esitellään suunnitteluasiakirjoissa kehityskuvan linjauksia tarkentavana suunnitelmana. Kartanon keskuksen asemakaavassa viitataan kehityskuvan visioon. Rakennusperintöselvityksessä viitataan Kehityskuvan kulttuuriympäristöjä koskeviin sisältöihin laajasti ja kehityskuvan visio asetetaan kaavarungon tavoitteeksi. Rakennusperintöselvitys toimii kehityskuvan kautta MN-informaatiota suunnitteluun välittävänä dokumenttina. Rakennusperintöselvityksessä myös korostetaan kaavarungon suunnittelutason merkitystä kulttuuriympäristön huomioimisessa muuttuvassa taajamassa seuraavasti:

Nikkilän vuonna 2016 hyväksytty kehityskuva on kunnan yhteinen strategia Nikkilän kehittämiseksi. Tässä työssä käsiteltävä Nikkilän kaavarunko, eli asemakaavoitusta ohjaava kokonaiskuva taajaman kehityksestä, perustuu kehityskuvaan. Tästä syystä kehityskuvan tavoitteita on syytä tarkastella rakennusperinnön ja sen suojelun näkökulmasta. (Rakennusperintöselvitys)

Rakennusperintöselvitystä on käytetty maisemahistoriallisen selvityksen sekä kaavarungon ja asemakaavan lähtötietona. Erityisesti siihen nojautaan kaavarungossa, jossa rakennusperinnön arvottamista tulkitaan sanallisesti seuraavaan tapaan:

Ison Kylätien pohjoisosa on rakennusperintöselvityksessä tunnistettu yhdeksi tärkeimmistä ja keskeisimmistä rakennetun kulttuuriympäristön ja maiseman aikakerrostumista, joka tulee säilyttää ja jonka ominaispiirteitä

ja identiteettiä tulee rakennussuojelun ja herkän täydennysrakentamisen avulla vahvistaa ja kehittää. (Kaavarungon selostus)

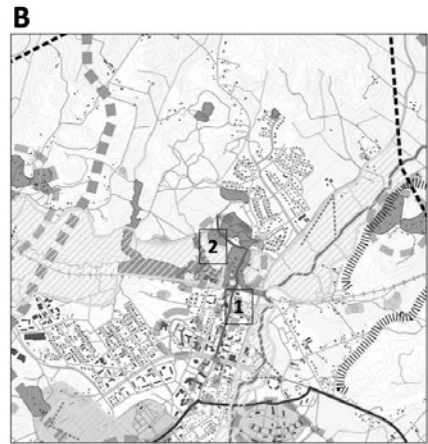
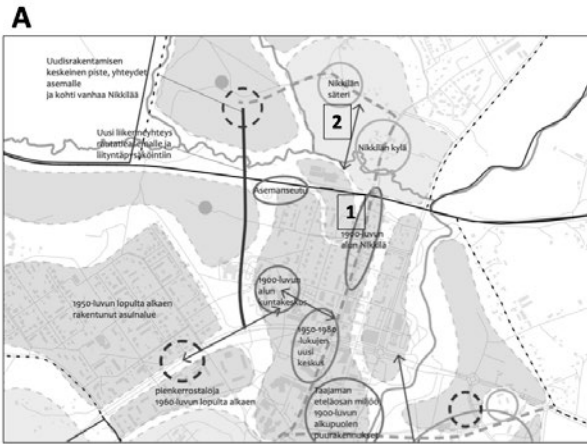
MN-aineistosta suoraan johdettuja tavoitteita tai suunnitteluratkaisuiden perusteluita ei tule esiin dokumenttisanalyysissa. Rakennusperintöselvityksessä on tosin arvottamisen perusteena käytetty myös yhteisöllisiä arvoja. Esimerkiksi paikallisesti merkittäviä kohteita on voitu sisällyttää inventointiin perusteluna, että ”kohteella on merkitystä paikalliselle yhteisölle”. Paikallisesti merkittäviä kohteita, joilla on yhteisöllisiä arvoja, ovat selvityksen mukaan muun muassa koulurakennukset. Näiden kohteiden arvottamista ei kuitenkaan ole perusteltu MN-aineistolla.

Sekä rakennusperintöselvityksessä että kaavarungossa tavoitteena on kehityskuvan linjausten konkretisoiminen. Rakennusperintöselvityksessä kehityskuvan kulttuuriympäristöä koskevia sisältöjä on konkretisoitu kaavarungon reunaehdoiksi sekä karttoina (kuva 3) että sanallisesti. Kulttuuriympäristön asettaminen suunnittelun lähtökohdaksi tarkoittaa rakennusperintöselvityksen mukaan sitä, että historiallinen identiteetti ja kulttuuriympäristö otettaisiin huomioon kaikilla suunnittelun tasoilla yleiskaavasta rakennus- ja korjaussuunnitteluun. Esimerkiksi Iso Kylätie on selvityksessä koko taajaman läpi kulkeva, Nikkilän historian kokoava reitti, jota tulisi vahvistaa. Kartanon uusi rakentaminen olisi reitin uusi päätepiste. Kulttuuriympäristön asettamista suunnittelun lähtökohdaksi konkretisoidaan rakennusperintöselvityksessä esimerkiksi seuraavasti:

Kaavarunkotyössä on suojeluperiaatteiden esittämisen rinnalla olennaista, millä tavoin alueen erilaisten aikakerrosten välisiä yhteyksiä ja rajapintoja onnistutaan kiteyttämään asemakaavoitusta ohjaaviksi selkeiksi ideoiksi. (Rakennusperintöselvitys)

Nikkilän säterin merkitys kaavarunkotyötä ajatellen on huomattava. Sen rakennuskanta ja tonttia ympäröivät pellot ovat maisemallisesti ja historiallisesti merkittäviä, ja kaavarunkotyössä tämän rakennuskulttuuriltaan kaavarunkoalueen toiseksi vanhimman rakennusperintökohteen painoarvo tulee huomioida lähiympäristön suunnittelun ensisijaisena lähtökohtana. (Rakennusperintöselvitys)

Kaavarungon selostus sekä Kartanon keskustan asemakaavan OAS ja selostus määrittelevät kaavoituksen ensisijaisiksi tavoitteiksi taajaman kasvun ja rai-deliikenteen mahdollistamisen. Kaavarungossa ja asemakaavassa ei nosteta ohjaavaksi tavoitteeksi Kehityskuvan kulttuuriympäristöjä koskevaa linja-usta. Kulttuuriympäristön vaalimista ei ole jätetty tavoitteista pois, mutta se

KUVA 3 Analyysit selvitysten kartoista. Rakennusperintöselvityksen kartta kaavarungon reunaehdoista (A): Ison Kylätien pohjoisosan (1) puutalot ovat osa yhtä selvityksessä määriteltyä avainkohdetta, joka on olennainen Nikkilän identiteetin kannalta. Keskeisiksi säilytettäviksi arvoiksi on määritelty muun muassa Ison Kylätien henki ja mittakaava. Nikkilän kartano ja kylä (2) ympäröivine peltoineen on rajattu arvokkaaksi maisemakokonaisuudeksi ja sen ympärille ehdotettu uusille rakentamisalueille soveltuvat paikat. Maisemahistoriallisen selvityksen yhteenvetokartassa (B) Ison Kylätien (1) sekä Nikkilän kartanon ja kylän alue (2) on merkitty identiteettialueiksi.

tuodaan esiin alueen kasvua mahdollistavana imagoiteijänä, ei asukkaille tärkeänä asiana esimerkiksi seuraavaan tapaan:

Huolellisesti suunniteltu, vanhaa säilyttävä kaupunkikuva luo imagoa ja identiteettiä, ja imago taas on kasvua mahdollistavaa vetovoimaa. (Asema-kaavan selostus)

Kehityskuvassa Nikkilän kehittämistavoitteiksi on asetettu mm. väestöpohjan lisääminen, imagon parantaminen, yhdyskuntarakenteen eheyttäminen sekä esteettisesti ja toiminnallisesti vetovoimaisen keskustan kehittäminen. (Kaavarungon listateksti)

Toisaalta kaavarungossa esiin tulee tarve sovittaa yhteen hyvin erilaisia tavoitteita ja todetaan tarve kompromissien tekemiselle. Tämä tulee esille esimerkiksi liikenneratkaisujen eri vaihtoehdoissa. Suunnittelussa on pyritty löytämään ratkaisuja, joissa esimerkiksi kulttuuriympäristöt säilyisivät osana viherverkostoja tai lisääntyvän joukkoliikenteen tarpeet ja Ison Kylätien mitakaava voitaisiin sovittaa yhteen. Esimerkiksi Ison Kylätien pohjoisosassa kulttuuriympäristöarvot on tuotu suunnitteluratkaisuiden arviointiin näin:

Kaavarunkotyön aikana esillä oli myös ”kompromissivaihtoehto”, (...) Tällöinkin Ison Kylätien pohjoispään luonne muuttuisi, koska bussien kohtaami-

nen kadunkulmassa vaatii paljon tilaa. Eräänä kehittämismahdollisuutena pidettiin sitä, että joukkoliikenne olisi yksisuuntaista, jolloin kohtaamisia ei tapahdu ja katutilaa ja sen myötä mahdollisesti myös rakennuksia säästyy. (Kaavarungon selostus)

Kaavarungon selostuksessa voi nähdä yhteyden MN-aineiston ja suunnittelun tavoitteiden välillä palvelumuotoilun kautta. Palvelumuotoilutyön mukaan kaavarungossa Ison Kylätien alueella uusi rakentaminen tulisi sovittaa vanhojen puutalojen mittakaavaan ja täydennysrakentamisessa tulisi suosia puurakentamista, jotta suunnitteluratkaisut palvelisivat kulttuuriympäristöjä arvostavaa käyttäjätyyppiä. Myös sekoittunut kaupunkirakenne, missä kadunvarren kivijalassa on liiketiloja pienyrityksille ja esteettisyyttä tarkastellaan kävelijän näkökulmasta, tukisi kulttuuriympäristön vaalimista. Kaavarunkoon näitä Ison Kylätietä koskevia suunnittelutavoitteita on otettu suoraan palvelumuotoilutyöstä esimerkiksi seuraavasti:

Aseman ja Nikkiläntien yhteen nivominen Isoa Kylätietä pitkin. Tiiviisti monipuolista kivijalkakauppaa ja palveluita. Myymälä ja palvelutilan leviäminen katutilaan kesäisin. Aktiivisten julkisivujen korostaminen, kävelyympäristön korostaminen. ... Ison Kylätien ympäristössä tuetaan olemassa olevia kivijalkaliiketiloja ja yrittäjiä. (Kaavarungon selostus ja Aloitustaiheen vuorovaikutus -liite)

MN-aineiston vaikutus suunnitteluratkaisuihin välittyy epäsuorasti kaavarungon selostukseen rakennusperintöselvityksen ja palvelumuotoilutyön kautta. Rakennusperintöselvityksen reunaehdot Ison Kylätien ja kartanon alueen suunnittelulle on kirjattu kaavarungon selostukseen jatkosuunnittelun reunaehdoiksi. Esimerkiksi Ison Kylätien pohjoisosan rakennussuojelu ja herkkä täydennysrakentaminen on selostuksessa esitetty suunnittelun periaatteena. Ison Kylätien pohjoisosan jatkosuunnittelua ohjeistetaan esimerkiksi seuraavasti:

Jatkosuunnittelussa tulee sovittaa yhteen asemaympäristön liikenne- ja maankäyttöratkaisut siten, että huomioidaan samaan aikaan asemaympäristön vaatima tehokas maankäyttö, muodostuva kaupunkikuva sekä vanha kylärakenne ja Ison Kylätien historiallinen merkitys. Erityisesti tulee huomioida asemaympäristön toiminnallinen kytkeytyminen olemassa olevaan keskusta- ja sen palveluihin sekä Ison Kylätien elinvoiman lisäämistä koskevat tavoitteet kulttuuriympäristön vaalimista koskevien tavoitteiden ohella. (Kaavarungon selostus)

Kaavarunkokartassa ajatus kulttuuriympäristöarvojen sovittamisesta ei kartta-analyysin perusteella välity, vaan pohjoisosaan on mahdollistettu täydennysrakentaminen ilman tarkentavia määräyksiä kulttuuriperinnön osalta. Rakennusperintöselvityksessä edellytetään tarkempaa maankäytön visiointia kaavarunkovaiheessa:

Täydennysrakentamisen mittakaavan ja luonteen yksinomaan rakennustehokkuutta tarkempi visiointi on keskeistä jo kaavarunkovaiheessa historiallisen identiteetin vaalimisen ja vahvistamisen kannalta. (Rakennusperintöselvitys)

Asemakaavassa kulttuuriympäristön huomioiminen konkretisoituu rakennuksille osoitettuna suojelumääräyksinä. Asemakaavassa on suojeltu ne rakennukset, jotka on määritelty arvokkaiksi rakennusperintöselvityksessä. Asemakaavan selostuksessa todetaan myös, että maisemallisia arvoja on virkistysarvojen ja maankäytön määrällisten tavoitteiden ohella pyritty säilyttämään. Tämä kulttuuriympäristön suojelun ja alueen kehittämisen välinen tasapainottelu näkyy Nikkilän kartanon suunnittelussa seuraavasti:

Nikkilän kartanorakennusten aluetta suunnitellaan palveluja varten ja kartanon rakennukset osoitetaan suojeltaviksi asemakaavalla. Kartanon aluetta on jatkossakin tarkoitus pitää puistomaisena ja sille on annettu ympäristön säilyttämistä ohjaava kaavamerkintä. (Asemakaavan selostus)

Alueen tärkeistä ominaisuuksista vaalitaan ulkoilumahdollisuudet ja vanhan kartanon kulttuurihistoriallinen ympäristö. (Asemakaavan selostus)

Asemakaavassa kulttuuriympäristöarvojen vaaliminen on ajateltu tapahtuvan rakentamisen mittakaavan ja maastoon sovittamisen kautta. Mahdollisia ristiriitoja rakennusperintö- tai maisemahistoriallisen selvityksen esittämien reunaehtojen (Kuva 3) kanssa ei avata. Asemakaavan selostuksessa kaavaratkaisu kuvataan kulttuuriympäristöarvot säilyttävänä seuraavasti:

Alueen arvokkaalle rakennuskannalle, valtakunnallisesti arvokkaalle Nikkilän säterille (kartano), sekä kolmelle paikallisesti arvokkaalle rakennukselle on annettu kaavamääräykset niiden säilyttämiseksi. Suojelulla on positiivinen merkitys rakennetun ympäristön arvojen säilymiselle. (Asemakaavan selostus)

Kaavarungon selostuksessa tuodaan esiin tavoite suunnitelman roolista prosessina, missä Nikkilän kehittämisen tavoitteista keskustellaan. Kulttuuriympäristö ei ole ollut prosessissa järjestetyn vuorovaikutuksen eli karttakyselyn

ja verkkokeskustelun teemana, mutta sitä koskevaa palautetta on annettu kirjallisissa mielipiteissä. Vuorovaikutus ei palauteraportin mukaan ollut tavoittanut yhdistyksiä ja yrittäjiä. Näin ollen kulttuuriympäristön vaalimisen ja toiminnallisuuden kannalta keskeiset ryhmät eivät olleet antamassa palautetta kaavarungosta ja asemakaavasta. Saatu palaute liittyy erityisesti kulttuuriympäristön suojeluun ja uuden rakentamisen sovittamiseen eli rakentamisen tyyliin ja määrään. Myös kulttuuriympäristön kannalta tärkeitä kohteita tuodaan esiin:

Nikkilän kartano ympäristöineen tuotiin monissa mielipiteissä esiin kulttuuriperinnön kannalta tärkeänä alueena, jolle tulisi antaa enemmän tilaa maisemassa. Eräissä mielipiteissä ehdotettiin, että kartano voisi yhdessä Sipoon Vanhan kirkon kanssa muodostaa matkailunähtävyyden Nikkilässä. Lisäksi mielipiteissä tuotiin esiin Vanhan Kylätien varren vanha Nikkilän keskusta, 1900-luvun alun kulttuurihistoriallisesti merkittävä rakennuskokonaisuus, joka tulisi huomioida suunnittelussa säilytettävänä ja kartanomiljööseen liittyvänä kokonaisuutena. Tämä alue on Museoviraston määrittelemä kulttuuriperintökohde. (Palauteraportti)

Kartanon alueen suunnitteluratkaisut ovat herättäneet keskustelua Nikkilässä. Erityisesti kritiikki kohdistuu kasvutavoitteiden priorisointiin viher- ja virkistysarvojen sekä historiallisten arvojen edelle:

Kaavarunkoehdotus herättää keskustelua Nikkilän kehittämisen tavoitteista, arvovalinnoista ja suunnitteluratkaisuihin liittyvistä riippuvuussuhteista. ... Keskusteluissa tuotiin esiin, että junayhteyttä ei tulisi sulkea pois pitkällä aikavälillä, mutta sitä ei tule edistää "hinnalla millä hyvänsä", vaan toteuttaa siinä vaiheessa, kun asukasmäärä on maltillisella vauhdilla kasvanut riittävän suureksi. (Palauteraportti)

Toisaalta viher- ja virkistysarvot korostuvat kulttuurihistoriallisten arvojen sijaan asukaspalautteessa. Viher- ja virkistysalueiden merkitystä korostetaan myös suunnitteludokumenteissa, koska tämä aihe on noussut julkiseen keskusteluun kartanon alueen asemakaavoituksen alkaessa. Kaavarungossa aikaisempien asukaskyselyiden sisällöistä nostetaan esiin vuonna 2008 järjestetyn kartanon aluetta koskevan asukaskyselyn tulokset. Tuossa kyselyssä asukkaiden mielestä paras paikka oli suunnittelualueen kaakkoisosassa eli kartanon maisema-alueella. Asukkaat toivovat lisärakentamisen sijoittamista kulttuuriympäristön kannalta herkemälle alueelle, jotta lähellä olemassa olevaa asutusta olevat viheralueet säästyisivät.

Haastattelujen tulokset

Asiantuntijahaastatteluiden avulla tutkimme, miten Nikkilän suunnittelussa mukana olleet asiantuntijat näkevät MN-aineiston¹ hyödyntämisen suunnittelussa. Kaikki haastateltavat ovat hyödyntäneet tai ainakin lukeneet MN-kyselyn yhteenvetoraporttia työssään. Myös paikkatietoaineistoa on hyödynnetty jonkin verran, ja eräs haastateltava pitää raakadataa tärkeänä aineistona.

Haastateltavat ymmärtävät MN-aineiston lähinnä kyselyaineistona. Suurimmalla osalla haastatelluista ei ole ollut tietoa muusta projektissa tuotetusta aineistosta. Yksi haastateltava on ollut tietoinen sosiaalisen median aineistosta, mutta ei ole hyödyntänyt sitä muuten kuin projektista tehdyissä esityksissä olleiden nostojen osalta.

Kyselyaineisto on ollut helposti hyödynnettävää paikkatietoaineistona ja raporttina. Haastateltavat toivovat jatkossakin PDF-muotoista raporttia sen helppokäyttöisyyden vuoksi. Tärkeää olisi, että raportista saisi yleiskuvan aineistosta ja tiedon keräämisen tavasta ja että raportti on helposti liitettävissä esimerkiksi kaava-asiakirjoihin. Raportin tärkeyttä kuvailtiin muun muassa seuraavasti:

Raportti oli kaikkein keskeisin ja helpoin käyttää. GIS-data, missä oli linkkejä, käytiin läpi ja palattiin monta kertaa.

Sellaiselle, joka tulee sitten myöhemmin mukaan, jonkinlainen raportti olisi hyvä. Se kertoisi prosessista ja lähtökohdista. Se ei käy ilmi raakadatasta.

Sosiaalisen median kautta saatava tieto on kahden haastateltavan mielestä erittäin tärkeää tietoa, mutta he eivät tienneet Muistojen Nikkilään liittyvästä sosiaalisen median aineistosta. Yksi haastateltava toivoo, että sosiaalisen median aineisto raportoitaisiin samaan tapaan kuin kyselyaineisto. Tällöin suunnittelijan ei itse tarvitse olla sosiaalisen median käyttäjä saadakseen tiedon käyttöönsä ja toisaalta tieto arkistoituisi. Yksi haastateltava nostaa esiin tekoälyn hyödyntämisen sosiaalisen median tiedon analysoinnissa ja kaksi haastateltavaa pitää netissä olevia keskusteluryhmiä ja niiden analysointia hyvänä tietolähteenä, yksi puolestaan näkee somen roolin epäselvänä. Someaineistojen roolia kuvaillaan haastatteluissa seuraavaan tapaan:

Mulle ei ole selvinnyt, mikä on sen somen rooli... mikä on paikkatiedosta tullut tietoa ja mikä somesta? Näistä dokumenteista, joita on jäänyt jäljelle.

Niin se on semmoinen vieläkin tosi uusi juttu. Ja vieläkin törmää siihen, aina sitä somemateriaalia ei pidetä minään, vaikka siellä olisi ne parhaat helmet.

Kulttuuriperintö on materiaa, mutta myös sanoja, se luodaan sanoina ja kielellisesti. Tämän tyyppisissä selvityksissä tulisi käyttää massadata-analyysia, käyttää esim. Suomi24.

Kaikki haastateltavat näkevät muistitiedon arvokkaana, mutta eri tavoin. Haastattelujen perusteella muistitieto on:

- asiantuntijanäkemyksestä täydentävää tietoa
- ihmisten paikkaan kiinnittymisestä eli osallisuudesta kertovaa tietoa
- tietoa, joka tekee rakennuksesta kulttuurihistoriallisesti arvokkaan ja suojeltavan
- tietoa, jonka pitäisi olla kunnan ylpeyden aihe ja jota pitäisi alleviivata
- lähtöaineisto muiden joukossa
- tietoa, joka tuo esiin paikalliset lähtökohdat ja jonka avulla voidaan ymmärtää paikkaan liittyviä merkityksiä, arvoja ja identiteettiä
- epämääräistä ja pienimuotoista tietoa, joka vaikuttaa alitajuisesti omaan käsitykseen paikasta
- tietoa jonkalaista tulisi olla enemmän hyödynnettävissä suunnittelussa
- ainutlaatuista tietoa

Kolme haastateltavista kokee, että MN-aineiston konkreettisten vaikutusten sanoittaminen on vaikeaa. MN-aineistosta käyty keskustelu suunnittelu- tai selvitysprosessin aikana on vaikuttanut ennen kaikkea työssä mukana olleiden ajatteluun, ja sitä kautta näkökulmia on voinut välittyä ihmisten kautta suunnitelmiin. Kaksi haastateltavista osaa kertoa hyvin konkreettisesti, miten MN informaatio on vaikuttanut heidän työhönsä. Vastajat kuvaavat näkemyksiään aineistosta muun muassa seuraavasti:

En ole ihan varma, miten itse arvottaisin sen. Että onko se yksi lähtötieto muiden joukossa tyyppisesti. Tietysti tämä on intressien yhteensovittamista aina kun jotain suunnitellaan.

Rakennus ei kerro mitään, miten ihmiset ovat nähneet rakennuksen, mutta täältä tuli esiin se konteksti, mitä siinä on toiminut ja mitä omakohtaisia kokemuksia ihmisillä on ollut.

Palvelumuotoilun avulla konkretisoitiin osallisten näkökulmia Nikkilän kehityskuvan suunnittelussa. MN-aineiston rooli on tässä työssä keskeinen, ja erityisesti kyselyaineisto on tärkeää lähtötietoa palvelumuotoiluprosessille. Palvelumuotoilun rooli kaavaurunkotyössä on muuttunut matkan varrella, ja lopulta on päädytty perinteisempään suunnitteluprosessiin, jossa palvelumuotoilu ei ole ollut keskeisessä roolissa, vaan pikemminkin lisätiedon lähteenä. Haastateltavien näkemykset palvelumuotoilun vaikutuksesta vaihtelevat.

Haastatteluisa tulee toisaalta ilmi, että palvelumuotoilutyö ei vaikuttanut suoraan suunnitteluun, mutta toisaalta kaavarungossa näkyvät palvelumuotoilutyön aikana käyty keskustelu ja syntyneet oivallukset.

Kehityskuvan yhteys MN-aineistoon ei ole haastateltavien tiedossa. Epäselvyys saattaa liittyä siihen, että kehityskuva laadittiin tavanomaisesta poikkeavaan formaattiin. Se julkaistiin aikanaan interaktiivisena verkkosivustona, jonka tarkoituksena oli yhdistää hallinnon ja asukkaiden näkökulmia. Sivuston etusivulle päivittyi muun muassa #muistojennikkilä-julkaisut sosiaalisesta mediasta. Sittemmin kunta on poistanut nettisivuston, ja nykyisin kehityskuva esitellään Sipoon nettisivuilla vain virkamiesten tuottaman aineiston osalta (Sipoon kunta, 2016). Eräs haastateltava kuvaa epäselvää yhteyttä seuraavasti:

Aika huonosti. Kehityskuva ei sitä mitenkään korostanut. Itse asiassa tosi huonosti tuli esiin kehityskuvasta, että siinä on hyödynnetty Muistojen Nikkilää.

Kunta on teettänyt asiantuntijaselvitykset taustaksi kaavoitusta varten. Esi merkiksi rakennusperintöselvityksen tuloksia on käytetty suoraan asema-kaavoituksessa suojeltavien rakennusten määrittämiseen. Se antaa myös perusteet, joihin kunta voi vedota kaavoissa ja erityisesti tilanteissa, joissa suojelua vastustetaan. Dokumenttianalyysissä jäi epäselväksi, onko MN-aineistoa hyödynnetty selvityksissä kulttuuriympäristön arvottamiseen. Kunta on toimittanut MN-aineiston lähtötiedoksi tehtyihin selvityksiin, mutta osallisenäkökulman esiin tuominen ei ole sisältynyt konsulttitöiden tehtäväänantoon. Haastatteluiden perusteella kuitenkin selviää, että informaatio on vaikuttanut subjektiivisella tasolla siihen, minkälaisia arviointeja kulttuuriympäristöstä on tehty. Lisäksi ainakin yksi rakennuskohde on esitetty suojeltavaksi MN-informaation perusteella, koska kohteeseen on liittynyt erityisen paljon jaettuja muistoja MN-aineistossa. Haastateltavat kuvaavat osallistiedon roolia kulttuuriympäristön arvottamisessa ja tehtyjen ratkaisuiden perusteluissa seuraavasti:

Sen muistan, että siihen ei missään tapauksessa sisältynyt osallisten tai asukkaiden arvokokemuksia. Tämä on musta asia, joka ei nyt suoraan liity tähän, mutta missä pitäisi ehdottomasti puhua enemmän. On ympäristön arvokerrostumien kannalta huomattavaa, että miten paikalliset ihmiset ymmärtävät tai näkevät niitä (kulttuuriympäristön arvoja).

Dokumenttianalyysissä havaitsimme, että kehityskuvan eri linjauksia ei ole tuotu esiin jatkosuunnittelussa keskenään samanarvoisina. Haastatteluisa kehityskuvan tiettyjen tavoitteiden painottamista perusteltiin sillä, että stra-

tegiset tavoitteet ovat usein keskenään ristiriitaisia, ja siksi niitä nostetaan kaavoituksessa valikoiden eri hankkeiden tavoitteeksi. Strategisten valintojen ohella haastatteluissa tuli esiin, että sosiaaliset ja kulttuuriset arvot eivät toimi suunnitelmien argumentointina. Ne häviävät taloudellisille ja määrällisille tavoitteille, eikä niitä siksi kannata nostaa vaikkapa kulttuurihistoriallisten kohteiden suojelun perusteluiksi. Kulttuurihistoriallisten kohteiden paras suoja ovat haastattelun perusteella ekologisen kestävyuden tavoitteet ja alueen imago eli vetovoimatekijöiden korostaminen. Haastateltavat kuvailevat kulttuuristen ja sosiaalisten tekijöiden roolia arvottamisessa seuraavasti:

On pätevämpää väittää, että rakennus on maakunnallisesti merkittävä, kuin arvokas ihmisille. Se ei yksinkertaisesti ole pätevä argumentti, että rakennus on ihmiselle tai ryhmälle arvokas.

Rakennuskannan suojeleminen kestävyysyistä on vahvempi kuin arvosyyt. Arvoargumenteista tulisi ehkä luopua. Kestävyys olisi yhteiskunnassa helpompi ymmärtää.

Jos halutaan juridisesti pätevä perustelu, ei ehkä voida käyttää (osallistietoa arvottamiseen). Siinä on pakko nojautua viralliseen tietoon. Kaava itsessään on kuitenkin juridinen asiakirja ja suunnittelija luo ratkaisut siihen, mutta se pitää tietenkin perustella muutenkin.

Toisaalta arvottamisen todellisten perusteluiden jääminen pimentoon nähdään myös ongelmana. Prosessin dokumentoinnin tulisi olla sellainen, että aineiston avulla voidaan palata tehtyihin valintoihin ja niiden perusteluihin.

...sen prosessin dokumentointi, että voi palata taaksepäin ja nähdä miten on päädytty johonkin lopputulokseen, sehän jää vähän puutteelliseksi. (...) On muutenkin kaupunkisuunnittelussa ongelmana, että on vaikea palata takaisin. Ei ole helppo palata taaksepäin, miten on tehty valintoja.

Kehityskuvan kulttuuriympäristöjä koskeva linjaus liitetään sekä aineettoman että aineellisen kulttuuriperinnön säilyttämiseen. Kulttuuriympäristöjen asettaminen suunnittelun lähtökohdaksi liitetään muun muassa paikan identiteetin huomioon ottamiseen, rakennusperinnön suojeluun ja historiallisten arvojen näkyvillä pitämiseen. Paikan identiteetti taas kytkeytyy vahvasti fyysisten rakenteiden lisäksi paikkaan liittyviin tarinoihin. Aineeton kulttuuriperintö käsitetään paikan henkenä, perinteinä ja historiallisina toimintoina. Yksi haastateltava näkee kaiken kulttuuriperinnön pohjimmitaan aineettomana. Haastateltavat kuvaavat aineettoman ja aineellisen kulttuuriperinnön suhdetta seuraavasti:

No se (identiteetti) varmaan perustuu tarinoihin ja siihen mitä kuulee. Muistojen Nikkilä on yksi, missä tarinoita on koottu yhteen pakettiin.

Luovutaan jaottelusta aineeton ja aineellinen kulttuuriperintö. Ihmisen keksimiä kategorioita. Kaikki kulttuuriperintö on aineetonta. Jotakin materiaa, joka saa arvon ihmisten kautta.

Nikkilässä on nimenomaan hyvä juttu, että on pitkät perinteet ja se myös näkyy hyvin. Kuten jo sanoinkin, että on näitä muita kaavoja, joissa on haluttu suojella niitä vanhoja rakennuksia. Näkyy ainakin siinä, että tahtotila on se, että Nikkilän identiteetti säilyy. Toisaalta sitä vanhaa ei voi säilöä vaan tulee sitten uutta sen identiteetin lisäksi.

...paikat, jotka käyvät läpi isoja muutoksia... ennen kuin niillä uusilla kerrostumilla on omaa historiaa, joka juurruttaa, ne aiemmat kerrostumat on sellaisia, joihin voi tarttua.

Muistojen Nikkilässä oli selkeästi ajatus kylänraitista tärkeänä identiteettikijänä. Miten mielletään 1900-luvun alun raitti keskeisenä identiteettikijänä.

Laajasta kulttuuriympäristökäsityksestä huolimatta kulttuuriympäristöön liittyviä arvoja ei ole tuotu esiin kaavarunkokartassa. Kahdessa haastattelussa tuli ilmi, että kaavarunkokartta on tietoisesti haluttu pitää pelkistettynä. Sen tarkoitus on turvata taajaman toimivuus asemakaavoituksen edetessä. Kulttuuriympäristön huomioon ottaminen koettiin asemakaavatason asiana:

...Kaavarunko ohjaa nyt asemakaavoitusta siten, ettei esim. postimerkkikavaa tehdessä rakenneta taloja tulevan kadun päälle. Taajaman toimivuutta on siis erityisesti mietitty. Kulttuuriympäristö tulee sitten pienipiirteisemmässä suunnittelussa.

Vaikeus sovittaa yhteen kasvutavoitteita ja kulttuuriympäristöarvoja tulee esiin myös haastattelussa. Ristiriitaiset arvot ovat herättäneet keskustelua Nikkilän suunnittelun eri vaiheissa eri asiantuntijoiden keskuudessa. Esimerkiksi kartanon alueen suunnitelmat herättävät ristiriitaisia ajatuksia haastateltavissa. Suunnittelussa mukana olleet asiantuntijat sanovat tuoneensa esiin erilaisia toiminnallisia ratkaisuja ristiriitojen ratkaisemiseen. Yksi haastateltavista toi esiin toiveen kartanon alueen muutoksesta seuraavasti:

Itse tykkään, kun se on luettavissa se historia. Haluaisin, että se olisi jollain tavalla nähtävissä, ettei se vaan häviä ja muutu sitten samanarvoiseksi pientalalueiksi.

Kartanon kaavaratkaisua perustellaan sillä, että kasvutavoitteet sitovat kaavoitusta ja siksi valittavana ei ole kuin kulttuuriympäristön kannalta huonoja vaihtoehtoja. Tulokset tukevat dokumenttianalyysin havaintoa, ettei erilaisia näkökulmia ja niiden välillä tehtyä valintaa tuoda esiin suunnitteludokumenteissa. Haastatteluissa tulee myös ilmi, että osallisten mielipiteet ovat kärjistyneet, kun suunnitelmien vaikutus luonnon- ja virkistysympäristölle on konkretisoitunut asemakaavavaiheessa.

Kasvutavoitteiden ja kulttuuriympäristöarvojen ristiriita ja toisaalta yhteensovittaminen näkyy haastateltavien mielestä myös suunnitelmien liikenne- ja ratkaisusuissa. Erään haastateltavan mukaan liikenne- ja ratkaisusuissa on arvioitu poikkeuksellisen paljon kulttuuriympäristön näkökulmasta. Hänen mukaansa liikenne- ja ratkaisusuiden alistaminen tällä tavalla kulttuuriympäristön arvoille ei ole tyypillistä suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa, mikä kertoo kulttuuriympäristön näkökulman korkeasta asemasta Nikkilän suunnittelussa. Toisaalta haastatteluissa tuli esiin myös näkökulma, jossa joidenkin liikenne- ja ratkaisusuiden vaihtoehtojen ja jo toteutuneiden ratkaisujen todettiin lähtökohtaisesti olevan kulttuuriympäristön arvojen ja paikan identiteetin vastaisia. Haastateltavat kommentoivat liikenne- ja ratkaisusuiden vaikutusta kulttuuriympäristöön seuraavasti:

Luodaan valtavan raskasta liikenneinfraa, joka katkaisee kylänraitin. Vihreä puutalo "noppa" liikenneympyrän eteläpuolella osoittaa, että kylänraitti on jatkunut sinne.

Mikä tässä oli ilahduttavaa, oli se, että kun puhutaan, mihin viedään radan alitus tai ylitys niin ei puhuttu pelkästään liikennekapasiteetista. Puhuttiin myöskin siitä, miltä se näyttää ja miten linkittyy tunnelmaan.

Haastatteluissa tuli myös esiin, että kunta on ottanut käyttöön uusia käytäntöjä kulttuuriympäristön vaalimiseksi. Esimerkiksi Ison Kylätien rakennusten omistajien ei kannata päästää rakennuksia korjauskelvottomaan kuntoon, koska tilalle on rakennettava samankokoinen rakennus eikä lisää rakennusoikeutta saa. Tässä asukkaille tärkeä kulttuuriympäristö on asetettu kasvutavoitteiden edelle.

Osallistieto suunnitteluratkaisuiden ja erityisesti kulttuuriympäristön arvottamisen argumenttina jakoi haastateltavien mielipiteitä. Osa haastateltavista ajatteli, että muistitieto on itsessään tietoa, jonka pohjalta voidaan tehdä suunnitteluratkaisuja tai suojella kulttuuriympäristön kohteita. Toisaalta haastatteluista tuli esiin näkemys, että kaavaratkaisuiden on perustuttava riittäviin asiantuntijaselvityksiin eikä osallistietoa voi nähdä asian-

tuntijaselvitykseen rinnastettavana perusteluna esimerkiksi rakennuksen suojelulle paitsi, jos kyse on vapaaehtoisesta suojelusta. Yksi haastateltava piti osallistietoa hyvänä argumenttina, joka kannattaa tuoda selkeästi esiin, jotta päättäjät tietävät, mitä asukkaat ajattelevat.

Ne arvot, mitä on ei ole kivessä ja laastissa, vaan ne on ihan puhtaasti ihmisten inter-subjektiivisesti jakamia ja rakentamia asioita. Niitä ei ole olemassa ilman ihmisiä.

Jos pitää nimenomaan lähteä suojeluun, silloin tarvitaan se virallisen arvottamisen tuki. Jos asukas vastustaa suojelua, pitää olla byrokraattiset argumentit sen puolesta. Taas vapaaehtoisessa suojelussa voidaan hyödyntää asukasnäkökulmaa. Tai että ei suojella varsinaisesti jotain kohdetta, mutta kaava ohjaa siihen suuntaan.

Eri rooleissa toimivat haastateltavat kokivat vaikeana erottaa asiantuntija- ja osallistiedon vaikutusta. Syyksi useampi haastateltava nimesi sen, että osallistieto ja asiantuntijatieto ovat harvoin ristiriidassa, kun kyse on kulttuuriympäristön arvottamisesta.

Sit ehkä semmoinen tasapaino siinä, kenen ääni on kuuluvilla. Tommosessa kulttuuriympäristössä ei ehkä tule semmoista vaaraa, koska siinä on kaiken laajemmin huomioiva asiantuntijanäkökulma. Ei tuskinkaan tule vinoumaa, kuten muussa asukasvuorovaikutuksessa, missä äänekäs ryhmä voi jättää jonkin toisen varjoonsa.

Aika harvoin on ainakin toistaiseksi ollut toisin päin. Että olisi asukkaan mielestä ruma rakennus, mutta on asiantuntijan mielestä säilyttämisen arvoinen. Tulevaisuudessa voi tulla enemmän, kun modernimpaa rakennuskantaa aletaan arvottamaan.

Haastatteluiden perusteella uudet suunnittelu- tai selvityskäytännöt, joissa osallistieto on keskeisessä asemassa, ovat yleistymässä tai tarve sellaisille on tunnustettu. Myös haasteita uusien käytäntöjen sovittamisessa nykyisiin suunnittelukäytäntöihin tuli esiin, esimerkiksi epäsuhta uusien käytäntöjen ja perinteisen suunnitteluprosessin aikataulujen sovittamisessa. Prosessissa pitäisi olla riittävästi aikaa pysähtyä valintatilanteisiin, joissa ristiriidassa olevia arvoja (esim. kulttuuriset ja taloudelliset arvot) punnitaan. Yhden haastateltavan havainto yleisesti oli, että laadullisen osallistiedon hyödyntämistä edistää, jos sen tulkintaan on olemassa menetelmät eikä suunnittelijan tarvitse pelätä laajojen aineistojen analysoinnin työläyttä.

...että (käytettävässä menetelmässä) tunnistetaan sellaisiakin ääniä, jotka eivät välttämättä ole tahoja, jotka on saanut korkeakoulutuksen ja väitellyt tohtoriksi, ja siitä näkökulmasta antavat arvoja asioille. Vaan perusperiaate on se, että ollaan kiinnostuneita siitä millä tavalla arvot muodostuvat laajasti yhteiskunnassa ja sellaisissa yhteisöissä, jonka näkökulmalla ei aiemmin ole ollut painoarvoa kovin paljoa.

Aika paljon törmää siihen, että on tehty vaikkapa kysely ja sitten on valtava aineisto ja sitten ehkä pelätään sitä työtä, mikä kaatuu päälle. Miten tätä voi hyödyntää ja miten tätä analysoidaan.

... voisi pohtia myös sitä, että jättää tilaa sille keskustelulle, jossa on tarpeeksi aikaa kysyä, miksi. Kun tunnistaa näitä haastavia asioita.

Osallistietoa hyödyntäviä kulttuuriympäristön arvottamismenetelmiä on, mutta haastattelussa tuli esiin, että ne eivät ole vakiintuneet käytäntöön. Myöskään osallistietoa ei yleensä ole kulttuuriympäristön arvottamista tekevien asiantuntijoiden käytettävissä. Siinä mielessä asiantuntijat pitivät Nikkilää erityisenä esimerkkinä. MN-kyselyaineisto annettiin konsulteille lähtöaineistona, mutta heidän tehtävänantoihinsa ei sisällytetty osallisuuden huomioon ottamista.

En tiedä, kuinka vahvasti ylipäätään otetaan kulttuuriympäristöissä asukasnäkökulmaa huomioon. En tiedä, olenko missään muussa kuin tuossa törmännyt sellaiseen, että on kerätty muistoja. Että se olisi annettu meille lähtöaineistoksi.

...tavat, joilla tällä hetkellä tehdään rakennusperintö- ja kulttuuriperintöselvityksiä niin ne standardit, joilla tehdään, eivät huomioi riittävästi asukkaiden, ihmisten, jotka elävät siellä sidettä siihen ympäristöön. Ne (selvitykset) lähtevät objektiivista ja sellaisista korkean tason rakenteista, joita niiltä edellytetään. Ja sitten se on jotakin ekstraa, jos niihin tuodaan joku tällainen näkökulma.

Kaksi haastateltavaa tunnisti tarpeen kulttuuriympäristöä koskevan osallistiedon esittämisestä omana suunnittelutasonaan tai selvityksenä:

Kaavarungossa voisi olla sellainen taso, jossa ilmaistaisiin myös tuleville suunnittelijoille, että tässä on tällainen kulttuuriympäristön kannalta arvokkaaksi koettu alue tai alue, jossa on tietty henki.

Tarvitaan uusi selvitystyyppi: osallisuusselvitys tai kokemuksellisuusselvitys, joka hyödyntäisi kokemustietoa.

Monimuotoisten osallistietoaineistojen helppokäyttöisyyteen tulisi erään haastateltavan mukaan kiinnittää huomiota, jotta eri näkökulmat tulisivat tasapuolisesti käyttöön. Myös osallistiedon analysointi siten, että nekin asiantuntijat, jotka eivät ole olleet itse mukana prosessissa, voivat hyödyntää sitä, nousi esiin. Yksi haastateltava kuvaili esitystavan merkitystä seuraavasti:

...on tosi tärkeää, että on ne muutamat kokoavat sivut. Siinähan on jopa se vaara, että aineisto, joka on helpommin omaksuttavissa niin sitä omaksutaan ja sitä, mikä on vaikeasti omaksuttavissa, jää vähemmälle käytölle.

Johtopäätökset ja pohdinta

Osallistieto välittyi suunnitteluun sattumanvaraisesti

MN-projektin tuottama osallistieto välittyi suunnitteluun sattumanvaraisesti. Eri aineistojen hyödyntämisessä oli haasteita. Eniten asiantuntijat hyödynsivät karttakyselyllä kerättyä aineistoa ja siitä laadittua PDF-muotoista yhteenvetoraporttia. Aineisto näyttäytyi heille kyselyaineistona ja ihmisten omaehtoisen osallistumisen kautta kertynyt informaatio (erityisesti sosiaalisen median keskustelut ja julkaisut) jäi pitkälti hyödyntämättä. Toisin sanoen hallintojohtoisesti, kunnan omilla työkaluilla koottu informaatio painottui asukaslähtöisesti luodun aineiston jäädessä likimain kokonaan pimentoon.

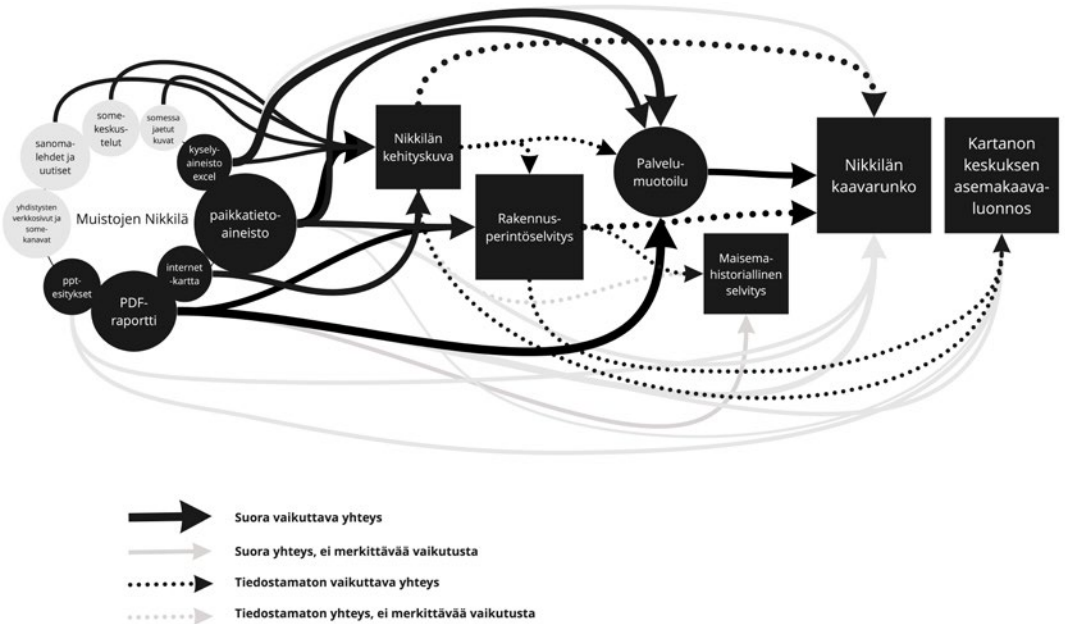
MN-aineiston käytettävyydessä oli puutteita, jotka vaikuttivat informaation hyödyntämiseen. Kyselyaineistoa käytettiin, koska se oli helppokäyttöisessä muodossa tai se oli ainoa konsulteille toimitettu materiaali. Puutteista huolimatta MN-aineistoa hyödynnettiin monin tavoin ja se vaikutti selvityksiin ja suunnitteluun suoraan ja välillisesti. Koska osallistiedon vaikutusta ei välttämättä ilmaistu selvitys- ja suunnitteludokumenteissa, osallistiedon rooli ja vaikutus jää epäselväksi sekä osallisille että asiantuntijoille. Haastateluissa selvisi, että asiantuntijat olivat käyttäneet osallistietoa apunaan ja että se oli vaikuttanut esimerkiksi rakennetun kulttuuriympäristön arvottamiseen. Laaditut selvitykset puolestaan välittivät informaatiota ja tavoitteita kaavoitukseen (kaavarunkoon ja asemakaavaan).

Suunnittelun tavoitteisiin MN-aineisto vaikutti erityisesti kehityskuvatyön kautta. Kehityskuvaan muotoiltiin osallistiedon pohjalta linjaus kulttuuriympäristön huomioimisesta Nikkilän suunnittelun lähtökohtana. Kehityskuvatyön myötä käynnistyi myös Nikkilän kaavarungon laadinta, jossa ryhdyttiin soveltamaan uudenlaista palvelumuotoiluprosessia. Palvelumuotoilussa hyödynnettiin Nikkilän osallistietoa laajasti, ja MN-aineisto vaikutti suoraan laadittuihin käyttäjäprofileihin. Osallistieto vaikutti käyttäjäprofilien kautta

suunnitteluratkaisuiden arviointiin ja suunnittelijoiden käymään keskusteluun. Tämä vaikutus näkyy kaavarungon selostuksen sisällössä, vaikka palvelumuotoilu suunnittelun kokonaisvaltaisena lähestymistapana jäikin pois alkuvaiheen jälkeen.

Myös ihmiset toimivat osallistiedon välittäjinä. MN-aineisto vaikutti suunnittelijoiden ajatteluun ja välittyi sitä kautta suunnitteluratkaisuihin, usein tiedostamattomasti. Myös paikalliset aktiiviset toimijat välittivät informaatiota esimerkiksi verkkosivuillaan.

Alla olevassa kaaviossa ja taulukossa (kuva 4, taulukko 3) on esitetty aineistojen ja tutkimiemme Nikkilän suunnitteluhankkeiden sekä asiantuntijaselvitysten välisiä yhteyksiä. Nikkilän kehityskuva, kaavarunko sekä rakennusperintöselvitys olivat informaation välittymisen kannalta keskeisiä prosesseja ja dokumentteja.

KUVA 4 MN-aineistojen yhteydet Nikkilän suunnitteluhankkeisiin ja asiantuntijaselvityksiin.

TAULUKKO 3 Aineistojen hyödyntäminen suunnitteluhankkeissa ja selvityksissä

	Karttakyselyaineiston hyödyntäminen	Somedatan hyödyntäminen	Ihmisten välinen vuorovaikutus
Nikkilän kehityskuva	Paikkatietoaineisto, kyselyaineisto (excel) ja internet-kartta	Somekeskusteluja seurattiin, somessa jaetut kuvat	Yhdistysten järjestämät tilaisuudet Suunnittelijoiden välityksellä välittyvä tieto
Rakennusperintöselvitys	PDF-raportti, paikkatietoaineisto ja kyselyaineisto (excel)	Ei hyödynnetty	
Maisemahistoriallinen selvitys	PDF-raportti	Ei hyödynnetty	
Palvelumuotoilu	PDF-raportti, paikkatietoaineisto ja kyselyaineisto (excel)	Ei hyödynnetty	Suunnittelijoiden välityksellä välittyvä tieto
Nikkilän kaavarunko	Paikkatietoaineisto ja kyselyaineisto (excel)	Presentaatioiden kautta välittyvä tieto (ppt-esitykset)	Suunnittelijoiden välityksellä välittyvä tieto
Kartanon keskuksen asemakaava	Paikkatietoaineisto ja kyselyaineisto (excel)	Presentaatioiden kautta välittyvä tieto (ppt-esitykset)	Suunnittelijoiden välityksellä välittyvä tieto

Osallistiedon rooli kulttuuriympäristön arvottamisessa näyttää olevan vähäinen

Nikkilän tapaustutkimus oli monella tapaa erityislaatuinen esimerkki mahdollisuudesta hyödyntää osallistietoa kulttuuriympäristön arvottamisessa ja suunnitteluratkaisuiden arvioinnissa. Nikkilässä oli kerätty kulttuuriympäristöön liittyvää osallistietoa suunnittelun varhaisessa vaiheessa, ja sen pohjalta oli tehty strategisen tason linjaus kulttuuriympäristön huomioimisesta taajaman kehittämisessä. Lisäksi kunnassa oli sovellettu kulttuurilähtöistä suunnittelua jo liki kymmenen vuoden ajan, ja asukasosallistuminen oli jalkautunut vahvasti osaksi kaavoituksen käytäntöjä. Kulttuuriympäristön merkityksen huomioimisesta kertovat myös kunnan teettämät kattavat kulttuuriympäristöselvitykset ja uudet toimintatavat (esim. palvelumuotoilu, kannustavat asemakaavaratkaisut), joilla asukkaille ja paikan identiteetille olennaisia piirteitä pyritään vaalimaan. Alueella oli myös paikallista, kulttuuriympäristöön liittyvää asukasaktivismia. MN-projekti itsessään on esimerkki pyrkimyksestä tuoda moniäänistä ja monimuotoista osallistietoa mukaan kulttuuriympäristön arvottamiseen ja taajaman kehittämiseen.

Osallisilla ei kuitenkaan ole virallista roolia kulttuuriympäristön arvottamisessa. Nikkilän tapauksessa osallistiedon vaikutuksia ei tuotu suunnitelmassa ja selvityksissä esiin kahdesta syystä: joko sen vaikutusta asiantuntija-selvitykseen ei ollut tiedossa tai vaikutusta ei tuotu esiin, koska osallistietoa ei pidetä pätevänä argumenttina kulttuuriympäristön arvottamisessa. Tämä

tulos on linjassa aiempien tutkimusten (El Harouny, 2008; Karhunen, 2014) tulosten kanssa, joiden mukaan suojeluesityksissä asiantuntijat ovat pakotettuja piilottamaan kokemukselliset perustelut ja esittämään suojelun perusteiksi vain objektiivisia ja yksiselitteisiä tosiasioita.

Osallistiedon vaikutuksen jääminen piiloon ei haastateltujen asiantuntijoiden mielestä kuitenkaan ollut merkittävä ongelma, koska asukas- ja asiantuntija-arviointien tulokset eivät heidän mukaansa yleensä ole ristiriidassa keskenään. Verrattuna aiempiin tutkimuksiin asiantuntija- ja maallikkoarvioiden eroavaisuuksista (mm. Yung & Chan, 2013), tutkimuksemme tulokset sekä tukevat aiempia tuloksia että eroavat niistä. Toisin kuin joissakin aiemmissä tutkimuksissa Nikkilässä asiantuntijoiden ja asukkaiden arvioinnit rakennusperinnöstä ovat suuressa määrin samanlaisia. Myöskään alueen parissa työskentelevät asiantuntijat eivät tunnistanee merkittäviä eroja asiantuntija- ja maallikkoarvioinneissa. Toisaalta, kuten aiemmissä tutkimuksissa (mm. Karhunen, 2014) on tullut ilmi, myös Nikkilässä asukkaat ja asiantuntijat arvottavat kohteita erilaisilla kriteereillä. Juuri tämä tuokin paikan kulttuuriperinnöstä ja kulttuuriympäristöön liittyvistä näkökulmista uutta tietoa, jota ei saada muuten kuin kysymällä paikallisilta.

Osallistiedon sivuuttaminen taas liittyy haastatteluiden perusteilla siihen, että joko soveltuva tietoa ei ole käytettävissä tai osallisenäkökulman huomiointia ei ole edellytetty kulttuuriympäristöön liittyvien asiantuntijaselvitysten tehtävänannoissa. Koska kaavoituksessa tehtävissä valinnoissa tukeudutaan selvitysten tuloksiin, on tärkeää, että osallistiedon hyödyntäminen sisällytetään asiantuntijaselvitysten tehtävänantoihin vaatimuksena. Nikkilän tapauksessa poikkeuksellista oli, että selvitysten tekijöiden käyttöön annettiin osallistietoa. Haastatellut asiantuntijat myös kokivat Nikkilän osallistiedon ainutlaatuisena aineistona, jota soisi olevan useammin selvitysten tukena.

Asiantuntijoiden ajatukset siitä, mitä muistitieto on ja miten sitä voi hyödyntää kulttuuriympäristön arvottamisessa, vaihtelivat. Näkemykset eivät niinkään olleet ristiriidassa, mutta merkittävin ero oli siinä, miten olennaisena eri asiantuntijat näkivät osallistiedon työssään. Toisille se oli työn lähtökohta ja toisille asiantuntijatiedon lisäksi saatavaa tietoa, jonka ei varsinaisesti tarvitse vaikuttaa työn tuloksiin. Tämän tutkimuksen perusteella emme pysty arvioimaan, mistä tekijöistä näkemyserot johtuvat. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että kaavoituksessa halutaan tukeutua asiantuntijatietoon perustuvaan arvottamiseen, koska osallistietoon pohjautuvaa suunnitteluratkaisua ei nähdä riittävänä perusteltuna esimerkiksi tilanteessa, jossa suojelua vastustetaan. Toisaalta osa haastatelluista toi esiin, että ne kulttuuriympäristön arvioinnin menetelmät, joissa osallistiedon rooli on keskeinen,

ovat yleistymässä kaupunkisuunnittelun käytännöissä. Tämän tutkimuksen perusteella osallistieto voi olla jopa ratkaisevaa tietoa asiantuntija-arvioinnin ja poliittisen päätöksenteon kannalta.

Osallistiedon roolin vahvistuminen kulttuuriympäristön arvottamisessa edellyttää suunnittelukulttuurin uudistumista

Nykyinen lainsäädäntömme ei nähdäksemme takaa osallisuuden toteutumista kulttuuriympäristöjen kehittämisessä. Tulkitsemme, että kulttuuriperinnön määrittelyn ja arvioinnin vuorovaikutteisuuden ajatellaan toteutuvan kaavoitus- ja suojeluprosesseihin osallistumisen kautta. Kuitenkin kulttuuriympäristöä koskevia linjanvetoja ja ratkaisuja voidaan tehdä kaavaprosessien ulkopuolella tapahtuvassa suunnittelussa, jota ei koske maankäyttö- ja rakennuslain säännökset osallistamisesta. Esimerkiksi Nikkilässä rakennusperintöselvityksessä kaavarunkoa pidettiin suunnitelmana, jossa kulttuuriympäristökysymykset tulisi ottaa huomioon, jotta alueen identiteetti ja kulttuuriympäristön arvot voisivat säilyä taajaman muutoksessa. Vastaavasti myös kulttuuriympäristön vaalimiseen ja suojeluun liittyvät kysymykset nousevat julkisessa keskustelussa esiin kaavaprosessien ulkopuolisissa tilanteissa esimerkiksi silloin, kun kohteita ollaan purkamassa tai muuttamassa. Jotta Faron ja muiden kansainvälisten sopimusten (mm. Council of Europe, 2005; Finlex, 2018) tavoitteet yksilöiden ja yhteisöjen oikeudesta osallistua ja vaikuttaa kulttuuriympäristön arvojen määrittämiseen täyttyisivät, tulee kulttuuriympäristöä koskevia arvoja ja merkityksiä selvittää ja määritellä vuorovaikutteisesti paikallisten kanssa myös kaavaprosessien ulkopuolella.

Kaupunkisuunnitteluprosessit toimivat kulttuuriperintöä määrittävinä ja arvottavina prosesseina. Vallitsevan suunnittelukulttuurimme asiantuntijakeskeisyys ja siihen perustuvat toimintatavat eivät kuitenkaan tue osallistiedon sisällyttämistä kulttuuriympäristön arvottamiseen. Tutkimuksemme tulokset tukevat näkemystä, jonka mukaan asiantuntijat kyllä tunnistavat osallistiedon arvon, mutta sitä ei aina kyetä hyödyntämään suunnittelussa (Karhunen, 2014). Viitteitä on kuitenkin siitä, että suunnittelukulttuurimme voi uudistua kohti käytäntöjä, joissa osallisten tuottamalla informaatiolla on keskeisempi rooli suunnittelussa (Hovi, 2021; Nummi, 2020). Nikkilän palvelumuotoilutyö on esimerkki uudenlaisesta toimintatavasta, jossa osallistiedon rooli on merkittävä, mutta jonka sovittaminen perinteisiin suunnittelukäytänteisiin ei Nikkilässä lopulta onnistunut. Haastatteluissa asiantuntijat tunnistivat monia syitä sille, miksi uusia selvitys- ja suunnittelukäytäntöjä on vaikea saada käytäntöön. Tällaisia ovat esimerkiksi tuloksellisuustavoitteet, uusien käytäntöjen lisääminen totuttuihin toimintatapoihin sekä se, että

suunnittelijat kokevat tarvitsevänsä perinteisillä menetelmillä tuotettuja suunnitelmia tai selvityksiä.

On selvää, että osallistiedon käytettävyys (luettavuus, saatavuus, formaatti) vaikuttaa siihen, missä määrin informaatiota hyödynnetään suunnitelmien tai selvitysten laadinnassa. Tässä tutkimuksessa huomasimme, että asiantuntijat hyödyntävät ja tarvitsevat aineistoja eri muodoissa erilaisiin käyttötilanteisiin, kuten selvitysten tai suunnittelun lähtötiedoksi paikkatieto- tai taulukkomuodossa tai valmiina raporteina liitettäväksi kokonaan tai osittain muihin asiakirjoihin tai esityksiin. Yhteenvetoraportin tarve korostuu, koska suunnittelijan on tarve saada nopeasti yleiskuva siitä, minkälaisesta aineistosta on kyse, mitkä ovat keskeiset tulokset ja miten se on kerätty. Tulevaisuuden digikaavoitus voi edistää osallistiedon välittymistä, jos osallistieto tai siitä tehnyt tulkinnat tai vaikutusarviot tuodaan osaksi digitaalista kaava-aineistoa. Rakennusperinnön arvottamisessa olisi tämän tutkimuksen perusteella tarpeen nostaa esiin myös immateriaalisia arvoja mitattavien historiallisten arvojen (esim. rakennuksen tai rakennusosien ikä) rinnalle.

Vaikka tutkimuksissa on viime aikoina runsaasti kehitetty erilaisia lähestymistapoja kulttuuriympäristön kansalaislähtöiseen arviointiin (esim. Karhunen, 2014; Museovirasto, 2013), suunnittelussa vakiintuneet toimintatavat eivät tue näiden arviointien asettamista asiantuntija-arviointien rinnalle. Tutkimuksemme pohjalta esitämme seuraavia kehittämisehdotuksia kaupunkisuunnittelun toimintatapoihin:

1. Kulttuuriympäristöselvityksissä edellytetään osallisten näkökulmien selvittämistä ennen kohteiden arvottamista. Tämä voi olla oma erillinen selvitystyyppinsä, mutta olennaista on, että kunta työn tilaajana vaatii ja sallii osallistiedon hyödyntämisen.
2. Läpinäkyvä ja kattava suunnitelmien vaikutustenarviointi tehdään mahdolliseksi myös kulttuuriympäristöarvojen osalta tuomalla suunnitelmien perusteluissa esiin ristiriitaisetkin tavoitteet ja tehdyt arvovalinnat.
3. Osallistiedon rooli suunnittelussa ilmaistaan eksplisiittisesti siten, että tiedon vaikutus suunnitteluratkaisuihin on nähtävissä.
4. Monimuotoisen osallistiedon hyödyntäminen tehdään suunnittelijoille ja asiantuntijoille helpommaksi kokoamalla eri lähteistä saatavat aineistot (esim. kyselyaineisto, some-aineistot ja paikalliset keskustelut) yhtenäiseen formaattiin ja tarjoamalla aineistoista sekä yleiskuva että yksityiskohtaiset tiedot.

Mikäli osallistiedon roolia kulttuuriympäristön arvottamisessa ja kulttuuriympäristöarvojen huomioimisesta alueiden kehittämisessä halutaan vahvistaa, on suunnittelua lähestyttävä institutionaalista suunnittelua laaja-alaisemmin ja kuntalaisten osallisuuden eri muodot tulee ottaa monipuolisemmin mukaan suunnitteluun laajennetun kaupunkisuunnittelun (Staffans & Horelli, 2014; Wallin, 2019) esittämällä tavalla. Tämän tutkimuksen valossa tärkeäksi nousee eri osallisuuden muotojen hyväksyminen ja dokumentointi osaksi kaupunkisuunnittelun osallisuutta. Nikkilässä osallistiedon hyödyntämisessä painottui hallintojohtoisuus, koska ihmisten itseorganisoituvan toiminnan ja arkielämän käytäntöjen kautta toteutuvaa osallisuutta ei tuotu yhtä johdonmukaisesti ja saavutettavasti suunnittelijoiden ja asiantuntijoiden saataville.

Nikkilän kaltaisessa kehittyvässä taajamassa kulttuuriympäristöihin kohdistuu paineita ja ristiriitaisia tavoitteita, joiden ratkominen ei ole helppoa. Erityisesti kasvutavoitteet näyttävät olevan ristiriidassa kulttuuriympäristöarvojen ja paikallisen kulttuurin vahvistamisen kanssa. Tämän tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että kulttuuriympäristöihin liitetyt arvot ovat mukana suunnitteluratkaisuiden arvioimisessa, mutta kulttuuriympäristöä ei ole otettu kehityskuvan tarkoittamalla tavalla suunnittelun lähtökohdaksi. Kulttuuriympäristön vaaliminen koetaan suunnittelussa ensisijaisesti konkreettisenä asemakaavatasolla huomioon otettavana suojelukysymyksenä.

Laajennetun kaupunkisuunnittelun kehys sisältää myös ajatuksen jatkuvasta, vuorovaikutteisesta vaikutusten arvioinnista (esim. Wallin, 2019). Tältä osin Nikkilän tapauksessa laajennetun kaupunkisuunnittelun ajattelu ei toteutunut. Vaikuttaa siltä, että kehityskuvan strategisia linjauksia on nostettu suunnitelmien perusteluiksi valikoivasti. Suunnitelmien vuorovaikutteisen arvioinnin kannalta on ongelmallista, ettei strategisten tavoitteiden välisiä ristiriitoja ja niiden vuoksi tehtyjä valintoja tuoda esille ja perustella suunnitteludokumenteissa. Vuorovaikutteisen vaikutusten arvioinnin olisi voinut aloittaa jo kehityskuvan laadinnan vaiheessa, jolloin strategisten tavoitteiden ristiriitaisuus konkretisoituisi riittävän varhaisessa vaiheessa, eikä vasta asemakaavoituksessa, kuten nyt on tapahtunut. Suunnittelussa tehtävien valintojen esiin tuominen ja vuorovaikutteisen vaikutusten arvioinnin mahdollistaminen edellyttää suunnitteluorganisaatioilta avointa ja läpinäkyvää suunnittelukulttuuria.

Tutkimuksen tulosten arviointi

Tutkimuksemme tulokset kertovat kulttuuriympäristöön liittyvän osallistiedon roolista yhden kasvavan taajaman suunnittelussa, joten tulokset eivät ole yleistettävissä suoraan muihin tilanteisiin. Tämä tutkimus kuitenkin antaa

tietoa varsin monipuolisesti eri suunnittelutasoilta muodostaen jatkumon yleispiirteisen tason suunnittelusta (kehityskuva ja kaavarunko) asemakaavatasolle. Tutkimuksen tulokset vahvistavat aiempia havaintoja siitä, että kansalaisosallistumisen ja osallisuuden rooli kulttuuriympäristön arvottamisessa on vahvistumassa (Karhunen, 2014; Sivula, 2015; Vahtikari ym., 2021).

Tutkimuksemme tuottaa tietoa myös osallistiedon vaikuttavuuden arviointiin. Soveltamamme dokumenttianalyysin ja asiantuntijahaastatteluiden yhdistelmä oli toimiva menetelmä. Dokumenttianalyysin avulla on mahdollista selvittää, miten tieto on välittynyt prosessien välillä, mikäli dokumentit sisältävät riittävän yksityiskohtaista informaatiota ja viittauksia aineistoon. Yksin se ei tässä tapauksessa olisi riittänyt kertomaan osallistiedon roolista suunnittelusta, vaan sen oheen tarvitaan syventävää tietoa suunnitelmien ja selvitysten laatijoilta. Jotta vaikuttavuutta voitaisiin helpommin arvioida, tulee tulevaisuuden digitaalisissa suunnittelun tiedonhallinnan työkaluissa kiinnittää huomiota suunnitteluratkaisuiden perusteluihin ja tehtyjen valintojen jäljitettävyyteen.

Suunnitteludokumentteihin ja asiantuntijoiden haastatteluihin perustuva tutkimuksemme antaa käytäntölähtöisesti perusteltuja ehdotuksia toimintatapojen kehittämiseen kohti tilannetta, jossa yksilöillä ja yhteisöillä olisi oikeus ja mahdollisuus olla mukana määrittämässä kulttuuriympäristön arvoja. Tämän tutkimuksen valossa avainasemassa ovat monimuotoisen tiedon tasa-arvoinen esittäminen sekä osallistietoa välittävät ja tulkitsevat suunnitteluvaiheet, kuten selvitykset, ja yhteiskehittämisen prosessit, kuten esimerkiksi palvelumuotoilu. Osallisuuden kokemuksen kannalta on välttämätöntä, että osallistiedon vaikutus näkyy suunnittelun lopputuloksissa. Tutkimuksen ja käytännön tiivistä yhteistyötä tarvitaan lisää, jotta monimuotoisen osallistiedon hyödyntäminen voisi tulevaisuudessa olla systemaattisempaa ja vaikutukset tulisivat näkyväksi suunnittelussa.

Kiitokset

Suomen Kulttuurirahasto on rahoittanut Eveliina Harsian ja Euroopan komission H2020-projekti *Finest Twins* (apurahanumero 856602) Pilvi Nummen tutkimusta. Kiitämme kolmea nimetöntä arvioijaa palautteesta, joka auttoi parantamaan artikkelikäsitelmää.

Kirjallisuus

Lähteet: Haastattelut

Haastattelu 1 (1.7.2021).

Haastattelu 2 (10.9.2021).

Haastattelu 3 (14.9.2021).

Haastattelu 4 (23.9.2021).

Lähteet: Dokumenttiaineisto

Livady Oy. (2020). Nikkilän rakennusperintöselvitys. https://www.sipoo.fi/wp-content/uploads/2020/12/KR3_LIITE3_Nikkilä-rakennusperintöselvitys-2020_LOW_RES.pdf

Ramboll Oy. (2017). Nikkilän kaavarunko. Kehittämisen tarpeet ja tavoitteet. Aloitustavaiheen vuorovaikutus. https://www.sipoo.fi/wp-content/uploads/2020/12/KR3_LIITE2_Kaavarunko_Kehittämistarpeet_Vuorovaikutus_2017.pdf

Sipoon kunta. (2020a). Nikkilän kartanon keskuksen asemakaava, kaavaluonnos selostus. <https://www.sipoo.fi/wp-content/uploads/2020/12/NG8-selostus-luonnos.pdf>

Sipoon kunta. (2020b). Nikkilän kartanon keskuksen asemakaava, kaavaluonnoskartta. <https://www.sipoo.fi/wp-content/uploads/2020/12/NG8-kaavaluonnos-Kaavakartta-ja-määräykset.pdf>

Sipoon kunta. (2021a). Nikkilän kartanon keskuksen asemakaava, Osallistumis- ja arviointisuunnitelma (OAS). <https://www.sipoo.fi/wp-content/uploads/2020/12/NG8-Liite1-OAS-valmisteluvaihe.pdf>

Sipoon kunta. (2021b). Maankäyttöjaosto 9.12.2020 §91 KR3 Nikkilän kaavarunko, kaavaehdotus / KR3 Planstomme för Nickby, planförslag. <http://sipoo01.oncloudos.com/kokous/20202841-5.PDF>

Sipoon kunta. (2021c). Maankäyttöjaosto 9.12.2020 §92 NG8 Nikkilän kartanon keskuksen asemakaava ja asemakaavan muutos, kaavaluonnos/ NG8 Detaljplan och detaljplaneändring för Nickby gårds centrum, planutkast. <http://sipoo01.oncloudos.com/kokous/20202841-6.PDF>

Sipoon kunta & Asiantuntijat n+1 Oy. (2021). Nikkilän kaavarunkoehdotuksen ja Nikkilän kartanon keskuksen asemakaavan palauteraportti. https://www.sipoo.fi/wp-content/uploads/2021/06/KR3_NG8_Kaavapalauteraportti_2021-05-31.pdf

Sipoon kunta & Ramboll Oy. (2020). Nikkilän kaavarunkoehdotuksen selostus. https://www.sipoo.fi/wp-content/uploads/2020/12/KR3_Kaavaselostus_ehdotus.pdf

Sipoon kunta & Ramboll Oy. (2020). Nikkilän Kaavarunkoehdotuksen kartta. https://www.sipoo.fi/wp-content/uploads/2020/12/KR3_Kaavakartta_ehdotus.pdf

WSP Finland Oy. (2020). Nikkilän maisemahistoriallinen selvitys. https://www.sipoo.fi/wp-content/uploads/2020/12/KR3_LIITE4A_Nikkilan_maisema-analyysi_LOW_RES.pdf

Lähteet: Muu aineisto

Council of Europe. (2005). Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society. Council of Europe Treaty Series 199. <https://rm.coe.int/1680083746>

Espoon kaupunki. (2019). Kaikkien aikojen Espoo -kysely 2018. <https://espoo.emmi.fi/1/KMMStzR6LNLq>

Finlex. (2013). Valtioneuvoston asetus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta tehdyn yleissopimuksen voimaansaattamisesta. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2013/20130047?idm45237817095024>

Finlex. (2018). Valtioneuvoston asetus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä tehdystä Euroopan neuvoston puiteyleissopimuksesta. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2018/20180050>

- Finlex.** (2006). *Tasavallan presidentin asetus Eurooppalaisen maisemayleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta.* https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2006/20060014/20060014_1
- Kuntalaki.** (410/2015). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410>
- Laki rakennusperinnön suojelemisesta.** (498/2010). <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100498>
- Laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä.** (252/2017). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170252#L3>
- Maankäyttö- ja rakennuslaki.** (132/1999). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>
- Museovirasto.** (2013). *Kulttuuriympäristöanalyysi – Opas DIVE-menetelmän käyttöön.* <https://www.museovirasto.fi/uploads/Arkisto-ja-kokoelmapalvelut/Julkaisut/opus-dive-menetelman-kayttoon.pdf>
- Museovirasto.** (2021). *Rakennettu kulttuuriympäristö.* <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto>
- Porvoon kaupunki.** (2021). *Rakennettua kulttuuriympäristöä koskeva Haravakysely.* <https://query.eharava.fi/3489#>
- Salmela, U., Matikka, H., Latvala, P. & Kauppi, P.** (2015). *Kohti kestävästä kulttuuriperintötyötä. Taustaselitys Faron yleissopimuksen voimaansaattamiseksi Suomessa.* Helsinki: Museovirasto, Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Suomen kotiseutuliitto. <https://www.museovirasto.fi/uploads/Meista/kohti-kestavaa-kulttuuriperintotyota.pdf>
- Sipoon kunta.** (2016). *Nikkilä Kehityskuva. Utvecklingsbild för Nickby.* Sipoo: Sipoon kunta. https://www.sipoo.fi/wp-content/uploads/2021/03/nikkilan_kehityskuvan-esittely.pdf
- Sipoon kunta.** (2021a). *Nikkilän Kehityskuva.* Sipoo: Sipoon kunta. <https://www.sipoo.fi/kaavoitus-ja-kehittaminen/muut-suunnitelmat/nikkilan-kehityskuva/>
- Sipoon kunta.** (2021b). *KR3 Nikkilän kaavarunko.* Sipoo: Sipoon kunta. <https://www.sipoo.fi/kaavoitus-ja-kehittaminen/muut-suunnitelmat/kr-3-nikkilan-kaavarunko/>
- Sipoon kunta.** (2021c). *NG8 Nikkilän kartanon keskus.* Sipoo: Sipoon kunta. <https://www.sipoo.fi/kaavoitus-ja-kehittaminen/vireilla-olevat-asmakaavat/ng-8-nikkilan-kartanon-keskus/>
- Sipoon kunta, VTT & Pöyry Oy.** (2008). *Sipoon yleiskaava 2025. Yleiskaavaselustus.* Sipoo: Sipoon kunta. <https://www.sipoo.fi/wp-content/uploads/2020/11/G-13-sel-lv.pdf>
- Sipoon rakennusperinne ry.** (2021). *Muistojen Nikkilä ja Söderkulla.* <https://perinnesipoo.fi/muistojensipoo/>
- Sipoon Sanomat.** (31.8.2015). *Nikkilän vanha suomenkielinen kyläkoulu on määrätty purettavaksi keväällä.* Sipoon Sanomat. <https://www.facebook.com/sipoosanomats/photos/nikkilan-vanha-suomenkielinen-kylakoulu-on-maaratty-purettavaksi-kevael-la-tilall/1035190393160370/>
- Sipoon Sanomat.** (22.1.2016). *Puukoulun puolesta tehty adressi käsittelyssä tiistaina.* Sipoon Sanomat. <https://www.sipoosanomats.fi/paikalliset/1766663>
- Sipoon Sanomat.** (16.2.2017). *Muistojen Nikkilä -ilta ilahdutti.* Sipoon Sanomat. <https://www.sipoosanomats.fi/paikalliset/1666903>
- Sipoon Sanomat.** (15.11.2018). *Uutta ja vanhaa sulassa sovussa.* Sipoon Sanomat. <https://www.sipoosanomats.fi/paikalliset/1532691>
- Suomen perustuslaki.** (731/1999).
- Tilastokeskus.** (2022). *Kuntien avainluvut -tietokanta.* Helsinki: Tilastokeskus. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Kuntien_avainluvut/
- Uusimaa.** (28.2.2016). *Puukoulun purku on alkamassa.* Uusimaa. <https://www.uusimaa.fi/paikalliset/1703702>
- Valtioneuvosto.** (2017). *Valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista.* Helsinki: Valtioneuvosto. <https://www.ymparisto.fi/download/noname/%7B67CD97B8-C4EE-4509-BECo-AF93F8D87AF7%7D/133346>
- Valtioneuvosto.** (2021). *Kulttuuriympäristöstrategian (2014–2020) arviointi.* Valtioneuvoston julkaisuja 2021:3. Helsinki: Valtioneuvosto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-690-7>

- YK.** (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York: United Nations. <https://sdgs.un.org/2030agenda>
- Ympäristöministeriö.** (2013). *Kulttuuriympäristö vaikutusten arvioinnissa*. Suomen Ympäristö -julkaisusarja. Helsinki: Ympäristöministeriö. <https://www.ymparisto.fi/download/noname/%7B92057706-6123-47CE-BD79-E607B0A0B66D%7D/95790>
- Ympäristöministeriö.** (2015). *Yleisiä käsitteitä*. Helsinki: Ympäristöministeriö. https://kulttuuriymparistopaivat.fi/fi-fi/Tutki_ja_tutustu/Kasitteita/Yleisia_kasitteita
- Ympäristöministeriö.** (2019). *Rakennusperinnön suojelun käsitteitä -sanasto*. Helsinki: Ympäristöministeriö. <http://uri.suomi.fi/terminology/rakkultymp/terminological-vocabulary-o>
- Ympäristöministeriö.** (2021a). *Kulttuuriympäristöt*. Helsinki: Ympäristöministeriö. <https://ym.fi/kulttuuriymparistot>
- Ympäristöministeriö.** (2021b). *Maankäyttö- ja rakennuslain uudistus*. Helsinki: Ympäristöministeriö. <https://mrluudistus.fi/>
- Östnyland.** (30.6.2016). *Dela dina Nickbyminnen före slutet av juli. Östnyland*. <https://www.ostnyland.fi/artikel/dela-dina-nickbyminnen-fore-slutet-av-juli/>

Tutkimuskirjallisuus

- Billore, S.** (2021). Cultural Consumption and Citizen Engagement. Strategies for Built Heritage Conservation and Sustainable Development. A Case Study of Indore City, India. *Sustainability*, 13(5), 2878. <https://doi.org/10.3390/su13052878>
- Bäcklund, P.** (2007). *Tietämisen politiikka. Kokemuksellinen tieto kunnan hallinnassa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Bäcklund, P. & Mäntyselä, R.** (2009). Yhdyskuntasuunnittelun teorioiden kehitys ja asukkaiden osallistumisen paikka. *Terra*, 121(1), 1–18.
- DiCicco-Bloom, B. & Crabtree, B. F.** (2006). The qualitative research interview. *Medical Education*, 40, 314–321. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2929.2006.02418.x>
- El Harouny, E.** (2008). *Historiallinen puukaupunki suojelukohteena ja elinympäristönä: Esimerkkeinä Vanha Porvoo ja Vanha Raahe. Osa 2*. Acta Universitatis Ouluensis, C312. Oulu: Oulun yliopisto.
- Fajarwati, A. A. S. & Wulandari, A. A. A.** (2020). Adaptive Reuse of Colomadu Sugar Factory. Between Preserving Heritage and Social Media Setting. *IOP Conference Series. Earth and Environmental Science*, 452(1), 12045. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/452/1/012045>
- Falanga, R. & Nunes, M. C.** (2021). Tackling urban disparities through participatory culture-led urban regeneration. Insights from Lisbon. *Land Use Policy*, 108.
- Forester, J.** (1999). *The Deliberative Practitioner*. Cambridge, MA: MIT.
- Haanpää, R., Puolamäki, L. & Raika, E.** (2017). Eurajoen muuttuvat arvot. Teoksessa O. Fingerroos, N. Koskihaara, S. Lillbroända-Annala & M. Lundgren (toim.), *Yhteiskuntaetnologia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Healey, P.** (2006). *Collaborative planning. Shaping places in fragmented societies*. New York: Palgrave, 2. p.
- Hovi, P.** (2021). *Kyl maar tääl kaikenlaista kulttuuria on! Kulttuurisuunnittelu kokonaisvaltaisena kulttuuri- ja taidelähtöisenä yhteiskehittämisen menetelmänä*. Annales Universitatis Turkuensis B Humaniora 554. Turku. Turun yliopisto.
- Häyrynen, M.** (2018). Kulttuuriperintö ei ole itsestäänselvyys eikä se myöskään siirry itsestään sukupolvelta toiselle. *Heritage Is Ours – Citizens Participating in Decision Making*. Helsinki: Europa Nostra Finland. <https://www.europanostra.fi/hayrynen-kulttuuriperinto-ja-osallistuminen/>
- Häyrynen, M. & Wallin, A.** (2017). *Kulttuurisuunnittelu: Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Innes, J. E. & Booher, D. E.** (2004). Reframing public participation: Strategies for the 21st century. *Planning Theory & Practice*, 5(4), 419–436.

- Kahila-Tani, M.** (2015). *Reshaping the planning process using local experiences: Utilising PPGIS in participatory urban planning*. Aalto-yliopiston julkaisusarja, 223/2015. Espoo: Aalto-yliopisto.
- Karhunen, E.** (2014). *Porin Kuudennen osan tarinoista rakennettu kulttuuriperintö*. Turun yliopiston julkaisuja C379. Turku: Turun yliopisto.
- Lundberg, K. & Hjorth, C.** (2011). *Att fånga platsens själ. Handbok i cultural planning*. Tukholma: SKL Kommentus Media AB.
- Luoto, I. & Lundgren, M.** (2017). Osallistuminen ja maaseudun paikkaperustainen kehittäminen. Aluetieteilijä ja kansantieteilijä yhteisellä tutkimustaipaleella. Teoksessa O. Fingerroos, N. Koskihaara, S. Lillbroända-Annala & M. Lundgren (toim.), *Yhteiskuntaetnologia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Marttila, J.** (2017). *Verkko-osallistaminen kaupunkisuunnittelussa. Case Kotiseutuni Nastola -kyselyn tulosten analysointi*. Lahti: Lahden Lahden ammattikorkeakoulu, Tekniikan ala. <https://www.theseus.fi/handle/10024/123933>
- Mercer, C.** (2006). Towards an architecture of governance for participatory policy-making. *Active Citizens-Local Cultures-European Politics*, 22.9.2006.
- Mills, A. J., Durepos, G. & Wiebe, E.** (2010). *Encyclopedia of Case Study Research*. Thousand Oaks, CA: SAGE. DOI: 10.4135/9781412957397
- Mäenpää, P. & Faehle, M.** (2021). *Neljäs sektori – Kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa*. Tampere: Vastapaino.
- Nummi, P. & Tzoulas, T.** (2015). Engaging Citizens in Cultural Planning with a Web Map Survey. *Culture and Local Governance*, 5(1-2), 161-173.
- Nummi, P.** (2017). Kulttuurikartoitus ja hallintorajat ylittävä yhteistyö Nikkilän Kulttuurikäytäväprojektissa. Teoksessa M. Häyrynen & A. Wallin (toim.), *Kulttuurisuunnittelu – Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Nummi, P.** (2018). Crowdsourcing Local Knowledge with PPGIS and Social Media for Urban Planning to Reveal Intangible Cultural Heritage. *Urban Planning*, 3(1), 100-115.
- Nummi, P.** (2020). *Hallitsematon tekijä? Sosiaalisen median rooli kaupunkisuunnittelussa*. Aalto-yliopiston julkaisusarja 137/2020. Espoo: Aalto-yliopisto.
- Othengrafen, F.** (2014). The concept of planning culture. Analysing how planners construct practical judgements in a culturised context. *International Journal of E-Planning Research*, 3(2), 1-17.
- Puolamäki, L.** (2020). *Kätkeyty maisema. Arkitieto lähiympäristön kohtaamisessa*. Annales universitatis Turkuensis C489. Turku: Turun yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-7930-1>
- Roszczyńska-Kurasinska, M., Domaradzka, A., Slosarski, B. & Zbikowska, A.** (2021). Facebook Data as Part of Cultural Heritage Investments Toolbox. Pilot Analysis of Users Interests and Preferences Concerning Adaptive Reuse. *Sustainability*, 13(4), 2410. <https://doi.org/10.3390/su13042410>
- Sivula, A.** (2015). Tilaushistoria identiteettityönä ja kulttuuriperintöprosessina. Paikallisen historiapolitiikan tarkastelua. *Kulttuuripolitiikan Tutkimuksen Vuosikirja*, 1(1). <https://doi.org/10.17409/kpt.v1i1.106>
- Smith, L.** (2006). *Uses of Heritage*. London: Routledge.
- Staffans, A., Kahila-Tani, M., Geertman, S., Sillanpää, P. & Horelli, L.** (2020). Communication-oriented and process-sensitive planning support. *International Journal of E-Planning Research*, 9(2), 1-20.
- Staffans, A.** (2004). *Vaikuttavat asukkaat. Vuorovaikutus ja paikallinen tieto kaupunkisuunnittelun haasteina*. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A29. Espoo: Aalto-yliopisto. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:tkk-003362>
- Staffans, A. & Horelli, L.** (2014). Expanded urban planning as a vehicle for under-standing and shaping smart, liveable cities. *Journal of Community Informatics*, 10(3).
- Teräväinen, H.** (2006). *Lapuan Vanha Paukku – Uudeksi rakennettu ja puhuttu. Kulttuuriympäristön diskursiivinen muodostuminen tapaustutkimuksessa*. Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston tutkimuksia 24. Espoo: Aalto-yliopisto. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:tkk-008183>

- Teräväinen, H.** (2018). The Experience and Beauty in the Cultural Heritage Discourse. Reflections from two case studies. *Architectural Research in Finland*, 2(1), 53–74.
- Tight, M.** (2019). *Documentary research in the social sciences*. Thousand Oaks, CA: SAGE. <https://dx.doi.org/10.4135/9781529716559>
- Tilaki, M. J. M., Abdullah, A., Bahauddin, A. & Marzbali, M. H.** (2014). The Necessity of Increasing Livability for George Town World Heritage Site. An Analytical Review. *Modern Applied Science*, 8(1).
- Wallin, S.** (2019). *Managing urban complexity. Participatory planning, self-organization and co-production of urban space*. Aalto-yliopiston julkaisusarja, 159/2019. Espoo: Aalto-yliopisto.
- Vahtikari, T., Kivilaakso, A. & Latvala-Harvilahti, P.** (2021). Kaupunki, kulttuuriperintökokemus ja osallisuus. Teoksessa T. Vahtikari, T. Ainiala, A. Kivilaakso, P. Olsson & P. Savolainen (toim.), *Humanistinen kaupunkitutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Vardopoulos, I., Stamopoulos, C., Chatzithanasis, G., Michalakis, C., Giannouli, P. & Pastrapa, E.** (2020). Considering urban development paths and processes on account of adaptive reuse projects. *Buildings*, 10(4), 73. <https://doi.org/10.3390/buildings10040073>
- Vuorela, P.** (1991). Rakennetun ympäristön suunnittelun johtavista periaatteista Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. Teoksessa P. von Bonsdorff, C. Burman, H. Lehtonen, M. Norvasuo, J. Rautsi, Y. Sepänmaa, S. Säätelä & P. Vuorela (toim.), *Rakennetun ympäristön kauneus ja laatu. Esteettisesti ja laadullisesti korkeatasoinen fyysinen ympäristö ja uudet suunnittelutekniikat*. Espoo: Valtion teknillinen tutkimuskeskus.
- Yung, E. H. K., Chan, E. H. W. & Xu, Y.** (2014). Sustainable Development and the Rehabilitation of a Historic Urban District – Social Sustainability in the Case of Tianzifang in Shanghai. *Sustainable Development*, 22, 95–112. <https://doi.org/10.1002/sd.534>
- Yung, E. H. K. & Chan, E. H. W.** (2013). Evaluation for the conservation of historic buildings. Differences between the laymen, professionals and policy makers. *Facilities*, 31(11–12), 542–564.

Häilyvää strategistumista

Kulttuuriperinnön eri merkitykset Suomen kymmenen suurimman kaupungin kulttuuristrategioissa

Miikka Pyykkönen

Tässä artikkelissa tarkastellaan puhetta kulttuuriperinnöstä kymmenen suurimman suomalaisen kaupungin tuoreissa kulttuuristrategioissa. Kulttuuriperinnöstä puhutaan melko vähän ja enimmäkseen epäsuorasti siihen liitettävien teemojen ja ilmaisujen kautta. Se on tullut osaksi paikallista julkisen kulttuurihallinnon strategista puhetta, mutta sen merkitykset ovat toistaiseksi moninaisia ja strategistuminen häilyvää. Kulttuuriperintö kytketään kaupunkilaisten aktivoimiseen, yhteisöllisyyteen sekä kaupungin imagoon ja talouteen. Muutamat strategiat tunnistavat sen itseisarvonkin.

Asiasanat: Kaupunki, kulttuuriperintö, kulttuuripoliittikka, kulttuuristrategia, Suomi

Johdanto

Tutkimusten mukaan kulttuuri on noussut viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana kaupunkisuunnittelussa tai -kehittämisessä yhä näkyvämpään ja strategisempaan rooliin (Bianchini & Laundry, 1995; Evans, 2001; Gilmore, 2004). Taustalla on eurooppalaista hallintoa yleisemminkin koskeva buumi, jossa kaupunkien rakenteita, sektoreita sekä hallinnointi- ja palvelukäytäntöjä halutaan kehittää laajempien rationaalisuuksien ja tavoitteiden mukaisesti (Vasilevska & Vasic, 2009). Kulttuurista haetaan esimerkiksi vauhtia taloudelliseen kasvuun tai asukkaiden hyvinvoinnin ja viihtyvyyden parantamiseen

(Evans, 2001). Tämä trendi koskee myös kulttuuriperintöpolitiikkaa (esim. Euroopan unioni, 2019).

Yksi kulttuurin roolia kaupunkikehittämisessä viime vuosina nostattanut asia on kulttuurisuunnittelu. Se tarkoittaa yksinkertaistettuna paikallista ja alueellista kehittämistyötä, jossa kulttuuri huomioidaan moniulotteisesti. Kulttuurilla tarkoitetaan taiteita, yhteisöjä ja merkityksiä, mutta toisinaan myös paikallista tai alueellista toiminta- tai tapakulttuuria. Yhteistä eri ymmärrystavoille kulttuurisuunnittelussa on katsoa asiaa kehittämisen näkökulmasta. Kulttuurisuunnittelu on samalla moninaistanut asiayhteyksiä, teemoja ja tapoja, joihin liittyen kulttuuri huomioidaan paikallisessa ja alueellisessa hallinnoinnissa. (Häyrynen & Wallin, 2017.)

Hallinnossa kulttuurisuunnitteluun yhdistetään *ensinnäkin* lähes poikkeuksetta demokratian, osallistumisen ja tasa-arvon sekä asukkaiden/kansalaisten hyvinvoinnin vahvistaminen. Tällöin olennaista on kulttuurisuunnittelussa ruohonjuuritasolta nouseva tieto. Sen avulla hallinto voi pyrkiä sekä antamaan tilaa kokemusasiantuntijakansalaisille kehittämistyössä että keräämään asukkailta ja näiden yhteisöiltä mahdollisimman monenlaisia näkemyksiä kehittämisen pohjaksi. (Häyrynen & Wallin, 2017.)

Toiseksi kaupunki-imagon parantaminen tai paikallisen liike- ja innovaatiotoiminnan edistäminen liittyy usein kulttuuripoliittisen kulttuurisuunnittelun tavoitteistoon. Toisin sanoen kulttuurisuunnittelu ja sille asetetut tavoitteet liittyvät kaupunkien hallinnossa yhä useammin haluan parantaa kulttuurin avulla eri tavoin kaupungin taloutta. Kulttuuri tai kulttuuriperintö ovat instrumentteja tavoitteen saavuttamiseksi. (Gray, 2007.)

Kolmanneksi kulttuuripoliittisessa kulttuurisuunnittelussa tavoitellaan ja määritellään myös kulttuurin ja taiteen kentän intressejä. Kulttuurisuunnittelulla halutaan antaa kulttuurilaitoksille ja kulttuurin vapaan kentän toimijoille (esim. yhdistyksille ja taiteilijoille) enemmän työ- ja vaikuttamismahdollisuuksia. (Evans, 2001.)

Kulttuurisuunnittelun suhde kulttuuripolitiikkaan – joka tässä ymmärretään kulttuurin paikalliseksi julkishallinnolliseksi ohjaukseksi – on moniulotteinen ja voi olla jopa dialektinen. Yhtäältä paikallinen kulttuuripolitiikka hyödyntää kulttuurisuunnittelua suoraan strategistuvan hallinnoinnin työkaluna. Toisaalta kulttuurisuunnittelua voivat toteuttaa tutkijat sekä kansalaiset ja kolmannen sektorin tahot omien intressiensä mukaisesti yhteistyössä paikallisen kulttuuripolitiikan kanssa. Kolmanneksi kulttuurisuunnittelu, lähtiessään puhtaimmillaan ruohonjuuritasolta, voi myös olla vastarintaista julkista kulttuuripolitiikkaa kohtaan. (Evans, 2001; Häyrynen & Wallin, 2017; ks. myös Carusoa ym., 2014.)

Kulttuurisuunnittelun kytkeytyminen alueelliseen ja paikalliseen kulttuuripolitiikkaan sekä kulttuurin strategisen aseman nousu näkyvät kymmeninä tällä vuosituhannella Suomessa julkaistuina kulttuuristrategioina. Nykyisin noin puolessa kuntia on kunnallinen, alueellinen tai maakunnallinen kulttuuristrategia, joka ohjaa niiden kulttuuripolitiikkaa sekä kytkee kulttuuria muihin kehittämistavoitteisiin. Kulttuurille on lisäksi annettu entistä enemmän tilaa yleisimmissä kunnallisissa ja maakunnallisissa kehittämissstrategioissa. (Pyykkönen, 2021; ks. myös esim. Jyväskylä, 2022.)

Keväällä 2020 analysoin 21 kunnallista ja maakunnallista kulttuuristrategiaa ja tarkastelen, miten niissä puhutaan kulttuurista. Analyysini julkaistiin kulttuuria ja yhteisökehittämistä koskevassa kansainvälisessä kokoomateoksessa (Pyykkönen, 2021). Tutkimukseni sivutuotteena havaitsin, että erityisesti pienemmät kaupungit ja maaseutukunnat huomioivat strategioissaan kulttuuriperinnön. Kaupungit – varsinkin suuremmat – sen sijaan puhuvat kulttuurista kehittämistyössä ennen kaikkea luovuuden, hyvinvoinnin, tuottavuuden tai liiketoiminnan, kaupungin vetovoiman tai asukkaiden viihtyvyyden lisäämisen kehyksessä. (Vrt. Kivilaakson ja Mäen artikkeli tässä julkaisussa.) Kulttuuriperinnön yhteys näihin jäi analyysini mukaan vähäiseksi ja melko epämääräiseksi. Kyseinen tulos herätti kysymään, miksi suuret kaupungit niin usein ohittavat kulttuuriperinnön strategiapuheissaan? Tässä artikkelissa vastaan tähän kysymykseen sekä perehdyn siihen, miten Suomen kymmenen suurinta kaupunkia merkityksellistävät ja määrittelevät kulttuuriperintöä kulttuuristrategioissaan. Mitä kaikkea kulttuuriperintöön – erityisesti arvokkaana pidettyyn – katsotaan kuuluvaksi mukaan? Mihin kulttuurin ”ulkopuolisiin” asioihin kulttuuriperintötoiminta strategioissa liitetään?

Artikkelin aineisto muodostuu Suomen kymmenen suurimman kaupungin eli Helsingin, Espoon, Tampereen, Vantaan, Oulun, Turun, Jyväskylän, Lahden, Kuopion ja Porin kulttuuristrategioista. Osa kaupungeista nimittää niitä suunnitelmiksi tai visioiksi, mutta luonteeltaan ne ovat strategiadokumentteja. Pori, Turku ja Lahti eivät ole julkaisseet voimassa olevaa kulttuuristrategiaa. Porista sain kulttuuripalvelujen johtajalta pyytämällä valmis-teilla olevan strategian käsikirjoituksen käyttööni. Turusta ja Lahdesta en onnistunut saamaan julkaisematonta strategiaa tai sellaisen käsikirjoitusta etsinnöistä huolimatta. Turusta käytän kuitenkin Neil Petersonin and Hanns Dietrich Schmidin kirjoittamaa strategiamaista katsausta *Turku Ten Years On: A pre-10th anniversary culture and strategy “Health Check”*. Se on aineistoni ainoa englanninkielinen dokumentti.

Analyysimenetelmäni on sisällönanalyysi. Kartoitan sillä erilaisia tapoja, joilla strategia-aineistossa kulttuuriperintöä kuvataan (vrt. Tuomi & Sarajarvi,

2018). Olen tarkastellut tutkimuskysymysteni ohjaamana kulttuuriperinnölle annettuja merkityksiä suhteessa kaupunkien kulttuuripolitiikan strategiaisiin tavoitteisiin. Oleellinen osa sisällönanalyysiani onkin koskenut sitä, mihin asioihin kulttuuriperintö liitetään tai minkä muiden asioiden yhteydessä se nostetaan esiin.

Käytännössä analyysini tapahtui koodaamalla aineistosta esiin kappaleita, lauseita ja sanoja, jotka suoraan tai epäsuorasti kertovat kulttuuriperinnöstä. Sisällönanalyysini tulosten tulkinnassa käytän apuna muita kulttuuriperinnön kulttuuripoliittista merkityksellistämistä koskevia tutkimuksia sekä tutkimuksia kulttuuripolitiikan – ja yleensäkin hallinnon – strategistumisesta (ks. artikkelin seuraavat kaksi lukua). Näin pääsen kiinni siihen, miten kulttuuriperintöä merkityksellistetään ja tietyllä tavoin merkityksellistettynä hyödynnetään kaupunkikehittämisen strategisten tavoitteiden saavuttamisessa. Olen siis yhtäältä pyrkinyt tutkimuskysymysten ohjaamana kuvaamaan kulttuuriperintöä sellaisena kuin se aineistossani ilmenee, mutta toisaalta tulkinnan avulla löytämään myös piileviä sisältöjä ja merkityksiä (vrt. Graneheim ym., 2017). Kokonaisuudessaan lähestymistapani edustaa kriittistä policy-tutkimusta (ks. esim. Fairclough, 2013), joka ytimekkäästi määriteltyä tarkoittaa tässä tapauksessa kulttuuriperinnön tarkastelemista osana kulttuuripoliittista vallankäyttöä.

Esittelen aluksi aiemman tutkimuksen valossa sitä, miten kulttuuriperinnöstä on tullut strategistuvan kulttuuripolitiikan polttoainetta. Käyn tämän jälkeen läpi sitä, millaisia asiakirjoja ja politiikan välineitä kuntien kulttuuristrategiat ovat. Sen jälkeen koittaa artikkelin analyysiosio, jossa nostan esiin ne teemat, joiden kehityksessä kulttuuriperintö yleisimmin aineistossani merkityksellistetään. Lopuksi vedän yhteen keskeiset tulokseni suhteessa kaupunkien kulttuuri(perintö)politiikkaa koskevaan tutkimukseen.

Strategista paikallista kulttuuripolitiikkaa

Suomessa kulttuuripolitiikan strategisoituminen alkoi noin 15 vuotta sitten, kun opetus- ja kulttuuriministeriö alkoi ajan valtionhallinnolliselle hengelle tyypillisesti julkaista kulttuuripoliittisia strategioita (Jakonen, 2020; ks. myös Vartiainen ym., 2012). Strategista hallinnointia voi nimittää myös ”ohjelmalliseksi ohjaamiseksi”, sillä kyse on pitkälti toimijoiden ohjaamisesta toimimaan oikeansuuntaisesti tiettyjen strategisten tavoitteiden saavuttamiseksi erilaisten rahoitusta sisältävien ohjelmien avulla (Ala-Mutka, 2008; Nerg, 2018). Strateginen ohjaus on muodostunut normiohjauksen rinnalle pehmeämmäksi ohjauskeinoksi, jossa valtion tai muun julkishallinnollisen yksikön, kuten kunnan, ylin hallinto säilyy hallittavasta kohteesta ”etäisyyden päässä”, mutta taivuttelee tätä toimimaan oikein tai järkevällä tavalla. Keskeistä julkisen hallinnon

yksiköiden strategisessa ohjaamisessa on vastata laajoihin koko yhteiskunnan, alueen, paikkakunnan tai sektorin kehitystä koskeviin tavoitteisiin. (Ks. esim. Kaunismaa ym., 2021) Kulttuuripolitiikan kohdalla taidetta ja kulttuuria on muiden muassa suhteutettu laajempiin hyvinvointi-, talous- ja elinkeinoelämän uudistustavoitteisiin sekä vastaamaan demografisten muutosten aiheuttamiin paineisiin (Opetusministeriö, 2009; Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2017). Tällöin myös muiden sektoreiden intressit ja odotukset siitä, miten taidetta ja kulttuuria voisi hyödyntää niiden tai yhteisten tavoitteiden saavuttamisessa, vaikuttavat strategioiden luonteeseen.

Kulttuurin kansallista, alueellista ja paikallista "strategisoimista" on synnyttänyt ja ohjannut kulttuuripolitiikan kentällä virinnyt huoli kulttuurin asemasta kehittyvässä ja alati leikkauspaineiden kohteena olevassa julkisessa hallinnossa. Opetusministeriön vuoden 2009 strategian esipuheessa tämä muotoillaan seuraavasti: "Haasteena on toimialan yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vahvistaminen samalla, kun joudutaan ottamaan huomioon julkisen talouden yleiset vaatimukset. [...] Yhteistyö muiden hallinnonalojen ja yhteiskunnan toimijoiden kanssa korostuu, mikä nostaa kulttuuripolitiikan vaikuttavuutta laajemmin yhteiskuntapolitiikassa." Kulttuuripolitiikan näkökulmasta strategiat siis perustelevat kulttuurin ja sen hallinnon tarvetta osana laajempia kehitys- ja muutoksenäkymiä tai koko yhteiskuntapolitiikkaa. Kunnallisesti ja maakunnallisesti strategiatyö on tästä näkökulmasta tervetullutta, sillä kuntien kulttuuritoiminta oli valtaosassa kuntia menoleikkausten ja hallinnollisten suoraviivaistamisten kohteena 2000-luvun alussa (Kangas & Ruokolainen, 2012). Strategioiden toivotaan legitimoivan julkisen kulttuuritoiminnan olemassaoloa ja perustelevan sen tarvetta. Hintana on se, että taide ja kulttuuri osin merkityksellistetään tällöin muiden rationaalisuuksien ja tavoitteiden valossa, mikä haastaa kulttuurin perinteistä, melko epäinstrumentaalista kulttuuripoliittista luonnetta (Mangset ym., 2008).

Laki kuntien kulttuuritoiminnasta uudistettiin vuonna 2019 (L 166/2019). Laki velvoittaa kunnat järjestämään kulttuuritoimintaa joko itse, kuntien välisenä yhteistyönä tai muutoin eli käytännössä ostopalveluina (§3). Lain yleistavoitteeksi asetettiin kunnallisen kulttuuritoiminnan jatkuvuuden takaaminen kansalaisten luovan toiminnan yhdenvertaisten mahdollisuuksien nimissä (HE 195/2018). Poikkeuksena aiempaan lakiin (L 728/1992) kulttuuritoiminta kytketään nykyisessä laissa eksplisiittisesti yleisempiin kehitys- ja yhteiskuntapoliittisiin tavoitteisiin: "Tämän lain tavoitteena on: [...] 3) vahvistaa väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä osallisuutta ja yhteisöllisyyttä kulttuurin ja taiteen keinoin; 4) luoda edellytyksiä paikallisen ja alueellisen elinvoiman kehittymiselle ja sitä tukevalle luovalle toiminnalle kulttuurin

ja taiteen keinoin” (L 166/2019, §2). Kulttuuriperintöä ei suoranaisesti kytkeä instrumentalisointiin, vaan siitä laissa todetaan ainoastaan, että ”kunnan tehtävänä on [...] edistää kulttuuriperinnön ylläpitämistä ja käyttöä sekä paikallista identiteettiä tukevaa ja kehittävää toimintaa” (§3). Kulttuuriperintötoiminnan rooli nähdään siis laissa enemmän tai vähemmän perinteisenä, mutta asettuessaan lain kokonaiskehykseen, joka on melko strategiahenkinen, sekin alkaa näyttäytyä toiminnan kohteena, joka voidaan kytkeä laajempiin tavoitteisiin.

Edellä mainittu laki on vauhdittanut kunnallisten ja maakunnallisten kulttuuristrategioiden tekemistä (Pyykkönen, 2021). Pian lain voimaantulon jälkeen kulttuuristrategian omaavien kuntien prosentuaalinen osuus nousi 40:stä noin 50:een. Nykyisin arviolta 60 prosentilla kunnista on kulttuuristrategia tai vastaava dokumentti (Ruusuvirta ym., 2020, s. 63). Mikä sitten kulttuuristrategia on kaupunkipoliittisena dokumenttina? Yhtäältä se on kuin mikä tahansa muukin strategia: ohjausdokumentti, joka paikallisen kulttuurielämän ja -politiikan menneisyyden ja nykytilan arviointiin perustuen luo kuvan lähitulevaisuuden olosuhteista ja niihin liittyvistä päämääristä sekä luo raamit käytännön toiminnalle noiden tavoitteiden toteutumiseksi (vrt. Markussen & Gadwa, 2010). Se on myös tahtotilaa ilmaiseva dokumentti siinä mielessä, että se ei ota tulevaisuuden olosuhteita ikään kuin annettuna, vaan nykyolosuhteiden analyysiin perustuen luo kuvan siitä, mitä tulevaisuudessa halutaan kulttuurin olevan ja mihin kulttuuritoiminnan tulisi keskittyä. Strategiadokumenttien – mukaan lukien kulttuuristrategiat – käytännöllisyys rajoittuu yleensä toimintalinjojen ja niihin sisällytettävien toimijoiden sekä toisinaan muutamien strategiaa toteuttavien mallien yleiseen määrittelyyn. Osa strategioiden jälkeisestä jalkauttamisesta tapahtuu suorassa virkamiestyössä, osa yhteistyössä alan toimijoiden kanssa tai rahoituksen avulla ulkoistettuna näille: osa – erityisesti isommat hankkeet – vaatii lisäpäätöksentekoa luottamuselimissä. Lopullisten käytäntöjen muovautuminen tapahtuu näissä prosesseissa.

Kulttuuristrategia seuraa ajallisesti ja myötäilee sisällöllisesti kaupungin laajempaa kehittämisstrategiaa. Se on lähes poikkeuksetta elinkeino- ja talousorientoitunut dokumentti. Tämä saa aikaan sen, että myös kulttuuristrategiassa teema tulee huomioida näkyvästi. Kulttuurin suorat ja epäsuorat taloudelliset vaikutukset nousevatkin esiin kaikissa suomalaisissa kulttuuristrategioissa. Kulttuuristrategioiden sisältö ei toki tyhjene tämän rationaliteetin palvelemiseen, vaan myös muut yhteiskunnalliset, paikalliset ja kulttuurin sisäiset tavoitteet ovat niissä läsnä. Tematiikan ja puhuteltavien tahojen moninaisuus, strategian laatimiseen osallistuneet tahot sekä stra-

tegioiden rooli hallinnollisena kehittämisdokumenttina vaikuttavat niiden diskursiiviseen ja retoriseen luonteeseen. Kuten muissakin ohjelmallisissa policy-dokumenteissa yleensä, kulttuuristrategioiden puheen sävy on asiallinen, mutta samalla innostunut ja positiivinen. Suoran tai räikeän kritiikin sijaan muutosta vaativat asiat problematisoidaan tarvepuheella. Kaupunki, sen asukkaat, kulttuurin käyttäjät, kulttuurin tekijät ja tuottajat tai olosuhteet ”tarvitsevat muutosta”. Samoin uudet toimet perustellaan halujen, tarpeiden ja välttämättömyyksien avulla: kulttuuriväki haluaa uudistuksia, olosuhteet vaativat muutosta ja kulttuurin elinvoimaisuuden vuoksi on välttämätöntä parantaa kulttuurin infrastruktuuria. Yleisempiin kaupungin strategioihin muodostetaan positiivinen suhde ja kulttuurin uudistukset sovitetaan laajempaan kehittämiseen.

Tyypillinen kulttuuristrategian laadintaprosessi menee niin, että ensin aloitetaan strategian sisäinen valmistelu. Se alkaa luvan saamisesta strategiavalmistelulle päätöksentekoeleimiltä. Sitten perustetaan henkilöstön ja ulkoisten asiantuntijoiden muodostama strategiatyöryhmä. Se perehtyy asioiden nykytilaan ja lähimenneisyyteen olemassa olevan tiedon kautta sekä tekee luonnosta varten kyselyjä tärkeimmille sidosryhmille (esim. kaupungin kulttuurialan henkilöstö sekä kaupungin toistuvasti rahoittamat kulttuuritoimijatahot). Samaan aikaan kerätään enemmän tai vähemmän laajalti tietoa kulttuuritoiminnan tekijöiltä ja yleisöiltä erilaisten kyselyjen ja haastattelujen avulla. Hyvin yleistä on, kuten muidenkin hallinnon alojen strategisessa suunnittelussa, että tiedon tuottamiseen osallistuvat vain kulttuurisesti aktiiviset henkilöt ja vähän kulttuuriin osallistuvien arvokkaat äänet eivät niissä kuulu, jolloin strategiseen suunnitteluun liittyvät demokratian ja osallistavuuden tavoitteet jäävät heikoiksi (Bäcklund ym., 2017). Samalla saatetaan tiedottaa heitä strategian valmistelusta erilaisten tapahtumien tai julkaisujen avulla. Sitten siirrytään seuraavaan vaiheeseen, jossa luonnokseen kerätään kommentteja ja sitä muokataan. Kaupungin sisäiseen kommentointiin ja muokkaustyöhön osallistuvat valmistelu- ja päätöksentekoeleinten (esim. lautakunnat) lisäksi muut relevanteiksi katsotut toimijatahot, kuten toisinaan henkilöstö yleisesti ja toisinaan eri johtoryhmät, joiden toiminnan alaan kulttuuri kuuluu. ”Ulkoisesti” tapaamisissa, tapahtumissa ja verkkovälitteisesti luonnosta kommentoivat avustetut kulttuuritoimijat, yleisötilaisuuksiin osallistuvat ja yksittäiset asiantuntijat ja taiteilijat. Tältä pohjalta tehdään strategian lopullinen versio, jonka kaupunginhallitus ja -valtuusto tai johtoryhmä siunaavat päätöksellään. Ei ole tavatonta, että strategian toteutumista monitoroidaan sen julkaisun jälkeen kaupunkilais-, kävijä- tai käyttäjäkyselyillä. Riskinä silloinkin on, että vastaamaan tavoitetaan vain pieni osa kansalaisista ja lopulta strategian

toteutuksen kehittäminenkin on pitkälti asiantuntija- ja ammattilaisvetoista toimintaa. (Ks. esim. Jyväskylä, 2017; Tampere, 2019.)

Kulttuuriperintö hallinnollisstrategisena asiana

Klassisessa merkityksessään kulttuuriperintö tarkoittaa jotain edellisiltä sukupolvilta tai jonkun tietyn yhteisön aiemmin eläneiltä jäseniltä periytyviä asioita, jotka nykysukupolvi tai -yhteisö ottaa käyttöön rakentaakseen omaa identiteettiään. Siihen kuuluu niin aineeton (laulut, myytit, tarinat jne.) kuin aineellinen (rakennukset, esineistö, taideteokset ja monumentit jne.) kulttuuriperintö. Lisäksi luonto, ympäristö ja maisema mielletään yhä useammin osaksi kulttuuriperintöä semminkin, jos niihin liittyy yhteisölle tai sen historialle merkittäviä asioita. Perinnön suojele ja säilyttäminen ovat perinteisesti olleet julkisen kulttuuriperintöpolitiikan ensisijainen tarkoitus. Siihen on pitkälti kuulunut ajatus perinnön muuttumattomuudesta ja pysyvyydestä jonain, joka on tehty menneisyydessä tietynlaiseksi ja enemmän tai vähemmän samanlaisena siirtyy sukupolvelta toiselle. Nykytutkimuksessa kulttuuriperintö määritellään lähes poikkeuksetta prosessuaaliseksi ja eläväksi eli joksikin, minkä merkitys jatkuvasti uudelleen muotoutuu sen käyttöyhteyksissä. (Bortolotto, 2007; Evans, 2009; Kanerva & Mitchell, 2015; Siivonen, 2015; Tuomi-Nikula ym., 2013.)

Valtion ja kuntien lisäksi kaupunkien kulttuuriperinnön parissa toimivat – ylläpitävät, suojelevat, kehittävät, markkinoivat, keräävät tietoa ja niin edelleen – yksityisen ja kolmannen sektorin toimijat. Myös kansalaisilla nähdään olevan hyvin tärkeä roolinsa kulttuuriperintötoiminnassa, ei pelkästään asiakaina tai käyttäjinä, vaan myös suojele- ja kehittämistoimintaan osallistuvina toimijoina. (Kanerva & Mitchell, 2015; Tuomi-Nikula ym., 2013.) Monitoimijaisuuteen kuuluu se, että kulttuuriperintöön liitetään hyvin erilaisia intressejä, haluja ja odotuksia. Näin ollen kulttuuriperintöön liittyy aina kiistelyä, neuvottelua ja sopimista. Se on siis lähtökohtaisesti poliittinen ilmiö (Arantes, 2007; Lähdesmäki, 2015). Sama pätee luonnollisesti muihinkin kulttuuripolitiikan ja -toiminnan osa-alueisiin.

Kulttuuristrategioiden yhtenä keskeisenä tehtävänä on nostaa kulttuuriin ja sen osa-alueisiin, kuten kulttuuriperintöön, liittyvät moninaiset odotukset ja halut esiin. Ne pyrkivät yhdistelemällä ja seulomalla moninaisia intressejä mahdollistamaan eri toimija- ja kansalaisryhmien palvelemisen vähintään kohtuullisesti. Kuten lähihistoriasta tiedetään, tämä on esimerkiksi urbaanin kulttuuriperinnön kohdalla haastavaa, koska siihen latautuu hyvin monia kaupunkilaisille ja eri toimijoille tärkeitä merkityksiä, identiteettejä, muistoja ja tunteita (ks. esim. Berger, 2020). Tähän moninaisuuden haasteeseen

vastaaminen heijastuu suurempien kaupunkien strategiapuheessa yhtäältä kulttuuriperinnön moniulotteisuutena ja toisaalta kulttuuripolitiikan politics-poliittisuuden peittelemisenä yhteiseksi esitettyjen strategisten tavoitteiden alle. (Pyykkönen, 2021.)

Jos tarkastellaan eurooppalaista kulttuuriperintöä strategia- ja policy-puheessa, havaitaan melko pian, että keskustelua hallitsee historiallisesti arvokkaaksi määritelty ihmisen rakentama materiaallinen perintö (Lähdesmäki 2015; Vilkkuna 2015). Tämä hegemonia on kuitenkin taantumassa, sillä aineettomaan kulttuuriperintöön on UNESCO:n vuoden 2013 sopimuksen allekirjoittamisen jälkeen alettu kiinnittää enenevässä määrin huomiota (Kangas & Mitchell, 2015; Ruggless & Silverman, 2009). Toisin sanoen immateriaalinen kulttuuriperintö on nosteessa kulttuuriperintöpolitiikassa, mutta se on toistaiseksi fragmentoituneempaa ja siltä puuttuu yhä materiaaliseen kulttuuriperintöön historian saatossa muotoutunut systemaattinen ylläpito ja suojelu sekä yhtä laaja arvostus (Ruggless & Silverman, 2009, s. 3; Vilkkuna, 2015).

Kulttuuripolitiikassa – aina kansainvälisestä tasosta paikalliseen tasoon – materiaalinen ja immateriaalinen kulttuuriperintö nähdään nykyään yhä enemmän toisiinsa kytkeytyvinä asioina (Tuomi-Nikula ym., 2013; Munjeri, 2004; Vilkkuna, 2015). Se tarkoittaa yhtäältä sitä, että rakennuksiin ja monumentteihin liittyvät yhteisölliset muistot, kertomukset ja muut merkityksennäköisyydet tunnustetaan. Niihin siis liittyy perinnöksi määriteltäviä aineettomia kulttuuri-ilmaisuja. Toisaalta myös aineettomaan perintöön liittyvät poikkeuksetta jollain tavalla paikat, tilat ja rakennukset ja ne vähintäänkin välittyvät ihmiseltä tai sukupolvelta toiselle yleensä jonkun materiaallisen muodon (kirja, taulu, valokuva) saattelemana. (Ks. esim. Seitsonen, 2017.)

Erityisesti elävä kulttuuriperintö -ajattelu (ks. esim. Siivonen, 2015) on vauhdittanut kulttuuriperinnön aineellisen ja aineettoman puolen nivoutumista yhteen. Ajattelu näyttäytyy artikkelissani kahtalaisesti. Ensinnäkin kaupungit, joiden kulttuuristrategioita analysoin, näyttävät tuntevan kyseisen orientaation hyvin. Monessa strategiassa puhutaan kulttuurista ja kulttuuriperinnöstä elävänä, käytettävänä tai hyödynnettävänä. Toiseksi elävä kulttuuriperintö on kulttuuriperinnön vallan ja politiikan ohella analyysini toiset ”lukulasit”: se ohjaa minua tarkastelemaan kulttuuriperinnön merkityksellistämisen moninaisuutta osana kaupunkien nykykehittämistä.

Kulttuuriperintö suurimpien kaupunkien kulttuuristrategioissa

Kuten jo aiemmin viittasin, aikaisemman kulttuuristrategia-analyysini perusteella näytti siltä, että kulttuuriperintö on melko merkittävässä roolissa kun-

tien kulttuuristrategioissa (Pyykkönen, 2021). Näin on kuitenkin ennen kaikkea maaseutukuntien ja maakuntien strategioissa. Mitä suurempi kaupunki, sitä pienemmässä roolissa kulttuuriperintö eksplisiittisesti on kulttuuristrategioissa. Kulttuuriperintö mainitaan nimeltä vain seitsemässä yhdeksästä lukemastani strategiasta. Niissä kahdessa kulttuuristrategiassa, jossa siitä ei nimellä puhuta, se määrittyy osaksi kaupunkia, sen henkeä ja kaupunkilaisuutta; ihmistä, paikkaa ja juuria. Kulttuuriperinnöstä puhutaankin useimmiten sijaisnimikkeillä. Puhutaan väljästi esimerkiksi paikallisesta identiteetistä tai yhteisöllisyydestä, nykyihmisen tai -kulttuurin asettumisesta paikkakunnan pidempään jatkumoon ja paikkakunnalle tyypillisistä piirteistä. Kuten seuraavista lainauksista käy ilmi, kulttuuriperintö on ääneen lausumaton kaupungin ja sen asukkaiden sekä näiden muodostaman kulttuurin tai kulttuurien leikkauspinta, jossa menneisyys kääntyy paikan ja kaupunkilaisen nykyidentiteetiksi sekä jossain tapauksissa antaa suuntia katsoa tulevaisuuteen nopeasti muuttuvassa ympäristössä.

"Omaleimainen ja elävä kaupunkiympäristö rakentaa Tampereen pitovoimaa ja viihtyisyyttä [...] Kaupunkilaiset luovat itselleen tärkeisiin paikkoihin tunnesiteen ja tuottavat kaupunkitilaan toiminnallaan jatkuvasti uusia merkityksiä. Merkityksellisyys syntyy paitsi toiminnan mahdollisuuksista myös tunnetilasta, jonka kaupunkiympäristö asukkaan tai vierailijan mielessä herättää. Fyysisen ympäristön merkityksellisyttä syventävät tarinat, joita kaupungista ja sen historiasta kerromme." (Tampere, 2021, s. 9, 14).

"Espoo muuttuu ja kasvaa hurjaa vauhtia. Länsimetro synnyttää uusia asuinalueita, tuo Helsingin itäisimmätkin kolkat lähemmäs ja sitoo Espoon yhä tiiviimmin osaksi metropolialuetta ja muuta maailmaa. Tässä kehityksessä paikallisidentiteetin tärkeyttä ei saa unohtaa." (Espoo, 2015, s. 3.)

Kulttuuriperintö mainitaan sanana tavallisimmin silloin, kun listataan tai luetellaan niitä kulttuurin eri puolia, jotka halutaan mukaan strategiseen toimintaan tai joiden toivotaan edesauttavan tavoitteiden saavuttamista. Tällöinkin harvemmin avataan kovin tarkkaan sitä, mitä kaikkea kulttuuriperintö strategian osana tarkoittaa. Kaikkiaan eksplisiittisiä mainintoja kulttuuriperinnöstä kaikissa yhdeksässä strategiassa oli yhteensä vain 15. Yhdelläkään kaupungilla kulttuuriperintö ei ole strategisen kehittämisen päätavoite. Lähinnä sitä se on Kuopiolla ja Tampereella, jotka molemmat puhuvat siitä melko systemaattisesti läpi koko strategian. Kuopiossa kulttuuriperintö liittyy ensisijaisesti strategian vahvaan kulttuurikasvatuseetokseen ja Tampereella elävään kaupunkikulttuuriin.

"Kulttuurikasvatuksessa on pelkistetyimmillään kyse kulttuurin eri muotojen (esim. eri taiteenalat, kulttuuriympäristö, kulttuuriperintö) ja yksilön tai ihmisryhmän saattamisesta yhteen. Kulttuurikasvatus tapahtuu aina vuorovaikutuksessa ja se on vuoropuhelua kulttuurin ja kokijan välillä." (Kuopio, 2015, s. 7.)

"Tampere on elävä kulttuuriympäristö, jossa historialliset tarinat ja kulttuuriperintö kohtaavat uudistuvan tulevaisuuden kaupungin. Laadukas arkkitehtuuri, omaehtoisen harrastamisen paikat, elämyksellinen julkinen taide ja luonnonläheisyys lisäävät viihtyisyyttä ja kohottavat asuinalueiden identiteettiä." (Tampere, 2021, s. 14.)

Miksi kulttuuriperintö sitten on niin vähäisessä asemassa strategioissa ja täten kaupunkien strategisessa kehittämisessä? Suoranaisia syitä tälle ei paljastu sen enempää strategioista tai kaupunkien muista kulttuuria koskevista policy-dokumenteista kuin tutkimuskirjallisuudestakaan. Tutkimuskirjallisuuden perusteella voisi kuitenkin tulkita asian johtuvan ainakin siitä, että sitä ei taiteiden, taideteosten, taiteellisen luovuuden, luovien alojen yrittäjien ja freelancereiden tai kulttuurilaitosten tavoin ymmärretä asiana tai ilmiönä, jota voidaan suoraan ja konkreettisesti hyödyntää kaupunkikehittämisessä (Markussen & Gadwa, 2010).

Niin materiaallinen (esim. tila, paikka, asuinalue, ympäristö, arkkitehtuuri ja yksittäinen rakennus tai monumentti) kuin immateriaallinen (esim. identiteetti, kertoma- tai lauluperinne, murre/kieli) kulttuuriperintö ovat läsnä strategioissa. Immateriaallinen kulttuuriperintö on läsnä määrällisesti jonkin verran enemmän, mutta tällöin kulttuuriperintöä ei useinkaan mainita käsitteenä. Yleensä, koska puhe kulttuuriperinnöstä on melko löyhää ja ikään kuin sivuroolissa itse kehittämisen kärjestä, materiaalisuus ja immateriaalisuus joko suoraan kytketään toisiinsa tai vähintään esitetään samassa yhteydessä tai samassa kappaleessa strategiatekstissä. Tällöin puhe on asukkaita ja matkailijoita kaupungissa houkuttelevista kiinnittymisen kokemuksista tai tunnesiteistä, kuten paikallisidentiteetistä sekä sitä koskevista tarinoista ja merkityksenannoista.

"Paikka syntyy tilasta ja siihen kytkeytyvästä merkityksestä. Taide ja kulttuuri luovat merkityksiä ja värittävät kaupunkitilaa. Esimerkiksi taiteen tekemisen ja kokemisen tilat, tapahtumallisuus, katutaiteet sekä mielenkiintoinen arkkitehtuuri ovat keskeinen osa kaupunkikokemusta. Kulttuuri kytkeytyy vahvasti osaksi kaupunkiympäristön suunnittelua. [...] Kulttuuri rakentaa myös Oulun identiteettiä ja pohjoisen tarinaa. Oulu on tulevai-

suudessa merkittävä kulttuurimatkailukohde, jossa voi kokea urbaanin keskustan, luovien kylien ja villin luonnon ainutlaatuisen yhdistelmän.” (Oulu, 2020, s. 12.)

Sisällönanalyysini perusteella kulttuuriperintö liitetään ennen kaikkea kolmeen laajempaan kehittämisteemaan: (i) yksilön osallistuminen, viihtyisyys ja hyvinvointi, (ii) paikallisidentiteetti ja yhteisöllisyys ja (iii) kaupungin imago, vetovoima ja talous. Näiden lisäksi strategioiden kulttuuriperintöpuheessa on lausumia, jotka selvästi viittaavat kulttuurin itseisarvoon eli siihen, että kulttuuriperintöä arvostetaan ja kehitetään sen itsensä tai laajemmin kulttuurin ja taiteiden vuoksi. Aloitan analyysini purkamisen tästä teemasta.

Kulttuuriperintöä kulttuurin vuoksi – elävä kulttuuriperintö

Kulttuurin itseisarvolla kulttuuripoliittisessa tutkimuksessa ja keskustelussa tarkoitetaan sitä, että taiteen ja kulttuurin kenttä itse määrittelee mahdollisimman pitkälle oman toimintansa yhteiskunnallisen arvon ja/tai sitä yleisesti arvioidaan sen omien intressien, hyvinvoinnin ja kehittymisen näkökulmista (Hadley & Gray, 2017). Toisin sanoen siihen liitetään mahdollisimman vähän tai ei lainkaan niin sanottuja välineellisiä tavoitteita, kuten esimerkiksi talouden kohentamista tai kaupunkilaisten hyvinvoinnin lisäämistä (Makarychev ym., 2020). Tutkijat ovat katsoneet sisäisen arvonmuodostuksen olleen vahvimmillaan suomalaisessa kulttuuripoliitikassa niin sanotun ’hyvinvointivaltiollisen kehitysvaiheen’ aikana, ja esimerkiksi taidetta arvostetun pitkälti taiteen itsensä vuoksi (Kangas, 2001). Tosi asiassa taidetta ja kulttuuriperintöä on aina jossain määrin välineellistetty laajempien yhteiskunnallisten osa-alueiden tai tavoitteiden palvelukseen, myös hyvinvointivaltiollisissa sosioekonomisia eroja tasaavissa kulttuuripoliitikoissa (Makarychev ym., 2020; Hadley & Gray, 2017).

Tässä tarkastellut kaupunkien kulttuuristrategiat, vaikka niiden tarkoitus onkin palvella laajempia kaupunkikehittämisen tavoitteita, käsittelevät jonkin verran kulttuuriperintöä siihen sävyyn, että sen voi tulkita olevan kulttuurin itseisarvoista puhetta. Yhteensä tällaisia lausumia löytyy strategioista kymmenkunta. Osassa niistä kulttuuriperintö mainitaan nimeltä ja osassa siihen viitataan yllä mainituin kiertoilmauksin. Yleisintä tällainen strategiapuhunta on silloin, kun puhutaan kaupungista elävänä ja orgaanisena kokonaisuutena, jossa menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus kohtaavat toiminnallisen kulttuurin viitekehyksessä.

”Tamperelaisia huolettaa myös kulttuuriympäristön tulevaisuus kasvavassa kaupungissa. [...] Omaleimaista historiaa vaalitaan ja tuodaan aktiivisesti

esiin. Ajallisten kerrostumien säilyminen kulttuuriympäristössä turvataan. Tampereen tarinoita ja historiaa tuodaan aktiivisesti esiin fyysisessä ympäristössä, nimistössä, viestinnässä ja digitaalisia ratkaisuja hyödyntäen.” (Tampere, 2021, s. 5, 14, 15.)

”Jokainen helsinkiläinen voi saada vahvistusta arjen kulttuurista, taide- ja kulttuuriharrastuksista, taiteen ja kulttuurin kokemisesta yksin ja yhdessä sekä taiteesta osana jokapäiväisiä ympäristöjä. Huolella vaalittu aineellinen ja aineeton kulttuuriperintö sekä monikerroksinen rakennettu kulttuuriympäristö luovat näille kestävän perustan.” (Helsinki, 2020, s. 6.)

Toisinaan itseisarvopuhe kytkeytyy enemmän tai vähemmän instrumentaalisempaan tavoitteenasetteluun, kuten esimerkiksi silloin, kun puhutaan vanhusten ja asukkaiden hyvinvoinnista tai kaupunkibrändäyksestä kulttuuriperinnön – tai jonkun sen tärkeän osatekijän – kautta. Silloin liikutaan instrumentaalisuuden rajalla, mutta kehittämistoiminnan näkökulma on kuitenkin haettu kulttuuriperinnön itsensä edusta ja elinvoimaisuudesta. Muutamissa lausumissa painottuu tässä yhteydessä myös monisektorinen – tai yleisempi – ”kaikkien vastuu”.

”Muistelu tapahtuu asiakkaan kotona vapaamuotoisen keskustelun, musiikin, laulun ja soiton merkeissä yhteisötaitelijan vetämänä. Asiakasohjaus tapahtuu pääsääntöisesti kotihoidon ja kotisairaanhoidon kautta. Muistelutyötä virittävät erilaiset musiikkiteemat esim. lapsuuden ja nuoruuden laulut, rakkaus, sota-aika, iskelmät sekä kunkin asiakkaan oma kokemusmaailma ja muistot.” (Kuopio, 2015, s. 25)

”Kulttuuriympäristö lisää asukkaiden hyvinvointia. [...] Kaupungin kulttuuriympäristöstä (kartanot, historialliset rakennukset, puistot yms.) kannetaan vastuu yhdessä. Tavoitteet ja toimenpiteet laaditaan poikkihallinnollisesti.” (Espoo, 2015, s. 16.)

Itseisarvokulttuuriperinnön suhteellinen vähyys aineistossa kertoo mielestäni juuri siitä, että kulttuuriperintö jaettuna sekä ainakin osittain kollektiivisesti elävässä elämässä tuotettuna asiana on haastava asia strategiselle kehittämiselle, joka lähtökohtaisen hallinnollisen luonteensa vuoksi tavoittelee mitattavia tuloksia ja vaikuttavuutta. Kulttuuriperintö tai -ympäristö on harvoin suoraan mittavasti taloudellisesti tuottavaa. Se vähentänee innokkuutta nostaa sitä kovin strategiseksi elementiksi kaupunkikehittämisessä.

Kulttuuriperintö kaupunkilaisten kulttuurisena pääomana

Toinen asiayhteys, jossa kulttuuriperintö esiintyy niin eksplisiittisesti kuin implisiittisesti, on kaupunkilaisten kulttuurinen pääoma. Tähän liittyvät läheisesti kulttuurisen tietoisuuden, osallistumisen ja aktiivisuuden alateemat, koska (a) ne esiintyvät monesti samassa asiayhteydessä ja (b) toiveena on, että tutustuttuaan kulttuuriperintöön kaupunkilainen aktivoituu kulttuurisena toimijana tai ainakin käyttää enemmän kulttuuripalveluja. Kulttuuripoliittisen strategiapuheen konventioin ilmaistuna päättelyketju on seuraava: kun kulttuuriperintö on asetettu helposti lähestyttäväksi ja saavutettavaksi, kaupunkilaiset osallistuvat siihen ja se kasvattaa heidän kulttuurista pääomaansa eli antaa heille kokemuksia, elämyksiä, tietoa, verkostoja ja taitoja, jotka kaikki auttavat ja innostavat heitä osallistumaan kulttuurielämään entistä monipuolisemmin ja aktiivisemmin. Tämän taas katsotaan edesauttavan sitä, että kaupunki, kaupunkikulttuuri ja kaupunkikulttuuriperintö pysyvät elävinä samalla edelleen kaupunkilaisten monipuolista vuorovaikutusta ja yhdenvertaisuutta tuottaen. Kyse on siis eräänlaisesta positiivisen, kaikille hyvää tekevän kulttuurisen pääoman kumuloitumisen prosessista (ks. tällaisesta kulttuurisen pääoman käsitteestä mm. Gould, 2001).

”Kaikille avoimet julkiset tilat, kuten kirjastot, liikunta- ja leikkipaikat ja julkiset saunat tuovat ihmisiä yhteen ja rikkovat sosiaalisia kuplia. Sosiaaliset siteet vahvistavat kuuluvuuden tunnetta. [...] Tampereen siluetti on historiallisen suuressa muutoksessa. Uuden edessä on tärkeää turvata kaupungin omaleimaisuus ja kulttuurinen kestävyys. Kulttuurisesti ja sosiaalisesti kestävää kaupunkia kehitetään tiiviissä yhteistyössä kaupunkilaisten ja kulttuuritoimijoiden kanssa. [...] Kaupunkilaiset luovat itselleen tärkeisiin paikkoihin tunnesiteen ja tuottavat kaupunkitilaan toiminnallaan jatkuvasti uusia merkityksiä. Merkityksellisyys syntyy paitsi toiminnan mahdollisuuksista myös tunnetilasta, jonka kaupunkiympäristö asukkaan mielessä herättää. Fyysisen ympäristön merkityksellisyttä syventävät tarinat, joita kaupungista ja sen historiasta kerromme.” (Tampere, 2021, s. 14.)

”Taide, kulttuuri ja kulttuuriperintö toimivat kaupunkilaisten arjessa oppimisen, kasvun, sivistyksen ja hyvinvoinnin lähteinä” (Jyväskylä, 2017, s. 7).

Tähän teemaan kuuluvissa lausumissa kulttuuriperinnön tavoite on myös tuoda kaupunkilaisia yhteen. Tästä uskotaan seuraavan vääjäämättä jotain positiivista. Esimerkkejä lukiessa on hankala välttyä ajatukselta, että puhe perustuu osin 'floridalaiseen' tai 'bianchinilaiseen' tulkintaan luovien kau-

punkien tai kaupunginosien rakentumisesta, merkityksestä ja vaikutuksesta: kun mahdollisimman monet ainekset saadaan mukaan elävöittämään kaupunkikulttuuria, siitä seuraa positiivisia taloudellisia, sosiaalisia ja intellektuaalisia vaikutuksia kaupungille (vrt. Florida, 2002; Bianchini & Laundry, 1995). Suoranaista välineellistämistä kulttuurin tai sosiaalisen kanssakäymisen ulkopuolisiin tavoitteisiin puheessa ei kuitenkaan esiinny (esimerkiksi luovan teollisuuden tai liike-elämän tuottavuuden kasvu), mutta puhettavassa on diskursiivinen yhteys viime vuosikymmenten kansainvälisiin kaupunkikulttuurin kehittämistrendeihin.

Monien tähän puhetapaan kuuluvien lausumien kohdalla on perusteltua sanoa, että kulttuurisen pääoman kasvattamiseen tähtäävässä kulttuuriperinnön huomioinnissa on kyse kulttuuri- tai kulttuuriperintökasvatuksesta. Varsinkin lasten ja nuorten kohdalla se on selvästi esillä. Tällöin kontekstina toimivat kulttuuriperintöpaikat ja toimintaa järjestävät toimijat on myös esitetty harvinaisen konkreettisesti. Yksittäisiä ohjelmia tai hankkeita saatetaan mainita, jolloin strategia entisestään konkretisoituu. Kokonaisuutena fokus on yksilön kompetenssien ja resurssien kasvattamisessa niin sanotusti tämän omaksi parhaaksi. Pedagogiset ja kulttuuriperinnön siirtämisen päämäärät ovat siis melko perinteisiä: tavoite on siirtää olemassa olevaa tietoa ja merkityksiä kulttuuriperinnöstä uusille sukupolville.

"Kulttuurikasvatuksessa on pelkistetyimmillään kyse kulttuurin eri muotojen (esim. eri taiteenalat, kulttuuriympäristö, kulttuuriperintö) ja yksilön tai ihmisryhmän saattamisesta yhteen. [...] Museopolulla 3. luokkalaiset vierailivat valitsemassaan kahdessa museokohteessa Kuopiossa: Kuopion museossa, Kuopion korttelimuseossa tai Suomen ortodoksisessa kirkkomuseossa RIISAssa. Museoihin tutustutaan opettajan johdolla valmista opetusmateriaalia, tehtäviä ja työpajoja hyödyntäen. [...] Ympäristöpolulla 5. luokkalaiset tutustuvat oman koulun kulttuuriympäristöön valmiiden oppimateriaalien avulla. Koulun kulttuuriympäristömateriaaliin sisältyy tehtäviä ja työpajamalleja, jotka toteutetaan koulussa opettajan johdolla tai ohjatuissa työpajoissa. Lastenkulttuurikeskus Lastu tuottaa Ympäristöpolkupajoja lukukausittain kouluilla ja opettajien koulutus järjestetään lukuvuosittain. [...] Museopolun [...] ja Ympäristöpolun tavoitteena on mm. kulttuurisen osaamisen, ilmaisun, monilukutaidon ja kestäväns tulevaisuuden rakentamisen kehittäminen." (Kuopio, 2015, s. 7, 15, 16.)

"Lasten ja nuorten kulttuuriperintökasvatusta edistetään Kestävä kehitys espoolaisen identiteetin rakentajana -ohjelmassa. Lähiympäristöä käytetään

oppimisympäristönä ja lapset ja nuoret otetaan mukaan lähiympäristön suunnitteluun.” (Espoo, 2015, s. 16.)

Kulttuurinen pääoma nousee vain kerran strategioissa suoraan esiin (Oulu), mutta sen elementtejä mainitaan puolella dokumenteista edellä kuvatuilla tavoilla. Tausta-ajatus on, että kulttuuriperintötoimintaan osallistuminen tai paikkakunnan kulttuuriperinnöstä tietoisemmaksi tuleminen kasvattaa kaupunkilaisten – muutamissa tapauksissa myös matkailijoiden – kulttuurista pääomaa ja yleistä aktiivisuutta, ja nämä puolestaan nostavat kulttuurin asemaa kaupungissa sekä parantavat kaupunkia niin asuinpaikkana kuin sosiaalisena, poliittisena ja taloudellisena kokonaisuutenakin.

Paikallisidentiteetti ja yhteisöllisyys

Hyvin lähelle edellistä teemaa tulee strategioiden puhe paikallisesta identiteetistä ja yhteisöllisyydestä liittyen kulttuuriperintöön. Tässäkin kyse on kaupungin ja sen kulttuurin elävöittämisestä osallistumisen ja aktiivisuuden kautta. Olen kuitenkin irrotanut sen omaksi teemakseen, koska siinä kyse on kollektiivisemmasta ja abstraktimmasta asiasta. Kyse on niistä kullekin kaupungille historian saatossa omaleimaisiksi muodostuneista asioista, jotka kaupunkilaiset ovat sellaiseksi määritelleet tai määrittelevät nykykäytännöissä.

”Kulttuuristrategialla tulisi luoda käsitys siitä, että kaupungin ja kaupunkilaisten historiasta, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta välitetään. Siinä tulisi korostaa kaupungin omaleimaisuuden ja merkityksen säilyttämistä. Tampere ei ole paikka muiden joukossa vaan juuri tämä kaupunki. Tampere.” (Tampere, 2021, s. 2.)

Puhuttaessa identiteeteistä ja yhteisöllisyydestä kaupunki yhteistyökumppaneineen ikään kuin fasilitoi kulttuuriperinnön kontekstissa tapahtuvaa kollektiivisen mentaliteetin, historian ja identiteetin tuotantoa. Strategisten ajatusten käytäntöön vieminen jätetään useimmiten kaupunkilaisille.

”Kulttuurilla ja taiteella on erityinen tehtävä toimia yhteisön voimavarana. [...] Kunnan tulee [...] edistää kulttuuriperinnön ylläpitämistä. [...] Kasvamiseen ja kotiutumiseen tarvitaan vahvoja juuria. Nostamme kaupungin pitkän kivikaudelle ja keskiajalle ulottuvan historian, lähielämän ja maaltamuuton keskeiseksi osaksi kaupungin tarinaa ja identiteettiä. Mahdollistamme tapahtumat ja toiminnan, joka tuo tarinan kaikkien ulottuville. [...] Kyky ja halu katsoa maailmaa toisen näkökulmasta ja laajentaa omaa näkökulmaa kasvaa. Yhdessä tekemisen ja kokemisen meininki luo yhtei-

söllisyyttä ja osallisuutta, mahdollisuuden kokea vuorovaikutusta.” (Vantaa 2021, 6, 8, 10, 14.)

Toisin kuin perinteisesti historian saatossa on totuttu kulttuuriperinnössä välittyviä kollektiivisia merkityksiä lähestymään (ks. esim. Topelius, 1876), nykystrategioissa kulttuuriperintöä, identiteettiä tai yhteisöllisyyttä ei yleensä ymmärretä yksiuotteisesti tai monoliittisesti. Puheessa huomioidaan lähes poikkeuksetta yhteisöjen, tulkintojen ja kulttuurien moninaisuus. Kaupunki näyttättyy erilaisten identiteettien sekä kulttuuriperintöjen ja kulttuuriperinnön lähestymistapojen kohtaamispaikkana.

”Helsinkiäisyys muovautuu kaiken aikaa. Se rakentuu tarinoista, joista helsinkiläiset tunnistavat itsensä. Kulttuurinen ja kielellinen moninaisuus lisääntyvät ja kaupungissa puhutaan kahden virallisen kielen lisäksi yhä useampia muita kieliä. Jokaisella helsinkiläisellä on mahdollisuus löytää kulttuuriset yhteisönsä ja yhteytensä. Helsingin monet kulttuurit tarjoavat maaperän, johon jokainen helsinkiläinen voi juurtua ja kokea kaupungin kodikseen. Helsinki saa erilaiset ihmiset ja heidän kulttuurinsa kohtaan.” (Helsinki, 2020, s. 8.)

”Kaikille avoimet julkiset tilat, kuten kirjastot, liikunta- ja leikkipaikat ja julkiset saunat tuovat ihmisiä yhteen ja rikkovat sosiaalisia kuplia. Sosiaaliset siteet vahvistavat kuuluvuuden tunnetta.” (Tampere, 2021, s. 14.) ”Kaupungin uudistuessa on tärkeää, että alueesta omaleimaisen tekevät tarinat, aineeton ja rakennettu historia, perinteet ja henki säilyvät sekä saavat uusia muotoja” (Tampere, 2021, s. 7).

Kuten edeltä voi aistia, paikallisidentiteetin ja yhteisöllisyyden tematiikalle on ominaista eräänlainen commons-henki. Kuten julkisia kaupunkitilassa tapahtuneita commons-käytäntöjä tarkastelleet tutkimukset ovat todenneet, niiden kautta ihmiset eivät ainoastaan koe yhteisöllisyyttä ja paikkoja tai asioita omikseen, vaan myös sitoutuvat kehittämään niitä ja neuvottelemaan niitä koskevista yhteisistä merkityksistä (Stavrides, 2016). Poikkeuksellisen paljon commons-näkemyistä esiintyy Tampereen strategiassa:

”Merkityksellinen kaupunkitila syntyy varmistamalla, että kaikilla kaupunkilaisilla on yhtäläiset mahdollisuudet tuntee omistajuutta ja yhteyttä julkisiin tiloihin ja kaupunkiympäristöön.” (Tampere, 2021, s. 14)

Kulttuurisen pääoman kasvattamisen ohella tämä on strategiapuheen teema, johon liittyvät monet suomalaiselle ja pohjoismaiselle kulttuuripolitiikalle melko perinteiseksi mielletty arvot (ks. esim. Mangset ym., 2008). Niitä ovat esi-

merkiksi kansalaislähtöisyys, populaarius/kansanomaisuus, yhteisöllisyys, kansalaisten osallistuminen, demokratia, tasa-arvo ja asukkaiden hyvinvointi.

”Voimauttavat kuvapajat – kuvallisen ilmaisun ryhmät lähiöissä [...] Toiminta aktivoi kävijöitä kiinnittämään huomiota oman asuinalueen viihtyvyyteen ja sitä kautta omaan hyvinvointiin. Se kannustaa osallistujia yhteisöllisyyteen ja muiden kulttuuri- ja taidetoimintojen pariin.” (Kuopio, 2015, s. 20)

Toisinaan paikallisidentiteetin huomioimiseen strategisessa kulttuurityössä liittyy kuitenkin häivähdys instrumentalismia. Silloinkin kyse on lähinnä kulttuurin tai kulttuuriperinnön ”symbolisesta hyödyntämisestä” muutostyössä, ei pyrkimyksestä suoranaisesti hyödyntää sitä esimerkiksi taloudellisten tavoitteiden saavuttamiseen. Alla Oulun kulttuuristrategian tapauksessa paikallinen identiteetti ja kulttuuriperintö ovat osa ”kulttuuri-ilmastonmuutosta”, joka tarkoittaa kulttuurin näkyvämpää, laajempaa ja monipuolisempaa huomioimista kaupunkikehittämisessä.

”Kulttuuri-ilmastonmuutos tehdään kestäväällä tavalla, oma kulttuurinen perusta ja ympäristö huomioiden. Se tuo näkyväksi pohjoisen ilmiöitä ja vahvistaa paikallisidentiteettiä. Kulttuuri-ilmastonmuutos saa kaupungin kukoistamaan tehden siitä elävän ja helposti lähestyttävän asukkaille ja matkailijoille.” (Oulu, 2020, s. 8.)

Elettyyn paikallisuuteen ja yhteisöllisyyteen liittyy nykyisessä strategisessa ajattelussa yhä enemmän luonto (ks. esim. Valtioneuvosto, 2020). Tämä pätee myös uusimpiin kulttuuristrategioihin. Luonto ja ympäristö ovat muodostumassa yhdeksi kulttuurisen kehittämisen kärjeksi. Kulttuuriperintötoiminnassa rakentuvat yhteisöllisyydet ja identiteetit kytketään kulttuuriympäristöön ja sitä kautta laajemmin alueen luontoon. Se merkitsee sekä materiaalista kulttuuriperintöä omassa luonnon ympäristössään että luontoa ja kulttuuriympäristöä immateriaalisen kulttuuriperinnön toimintakontekstina. Suomen kaikkien kulttuuristrategioiden joukossa tämä näkyy erityisesti maaseutu- paikkakuntien ja pohjoisten kaupunkien strategioissa. Rovaniemen kulttuuristrategiassa kulttuuriperintö kytketään poikkeuksetta paikalliseen luontoon (Rovaniemi, 2021). Otoksessani teema on parin lausuman verran mukana näkyvästi Oulun strategiassa, mutta lisäksi siihen viitataan muutamien eteläisempien kaupunkien kulttuuriperintöpuheessa.

”Oulu on tulevaisuudessa merkittävä kulttuurimatkailukohde, jossa voi kokea urbaanin keskustan, luovien kylien ja villin luonnon ainutlaatuisen

yhdistelmän. [...] Vahvistetaan taiteen, luonnon ja liikunnan yhteyttä liikuntapaikoissa, -reiteillä ja -tapahtumissa.” (Oulu, 2020, s. 12, 13.)

Kaikkiaan paikallisidentiteetti ja yhteisöllisyys ovat yleisin konteksti, jossa kulttuuriperinnöstä puhutaan strategioissa. Se on sikäli yllättävä tulos, sillä aiemmat kaupunkikulttuuripolitiikan tutkimukset kertovat vahvan kulttuurin instrumentalisoinnin olevan strategiapuheelle tyypillistä (esim. Gilmore, 2004; 2011; Lin & Hsing, 2009; Pyykkönen, 2021). Sitä esiintyy myös suomalaisten suurten kaupunkien kulttuuristrategioissa, kuten tämän artikkelin seuraava alaluku osoittaa, mutta niissä näyttää elävän melko vahvana myös kulttuurisuunnittelun paikallisuuden, yhteisöllisyyden, moninaisuuden ja asukaslähtöisyyden idealismi (vrt. Häyrynen, 2017; Hjorth, 2017).

Kaupungin talous, imago ja vetovoimaisuus

Yksi strategioissa toistuvista puhetavoista on sellainen, jossa kulttuuriperintöä halutaan vaalia kaupungin talouden kohdentamiseksi. Talous ymmärretään puheenparressa melko väljästi. Se kuitenkin liitetään useimmiten kaupungin julkisen talouden kohentamiseen (suuret verotulot, vähäiset sosiaali- tai muut menot) sekä yleiseen yksityisen sektorin liiketoiminnan lisäämiseen ja vahvistamiseen. Ensin mainittuun kuuluu puhe kaupungin brändistä, imagosta ja vetovoimaisuudesta suhteessa uusiin asukkaisiin, yrityksiin ja matkailijoihin. Kyse ei ole keistä tahansa asukkaista tai matkailijoista, vaan hyvistä veronmaksajista sekä yhtäältä hyvin tuotteita ja palveluja kuluttavista ja toisaalta kulttuuritietoisista matkailijoista. Yksityisen sektorin vahvistaminen taas tarkoittaa sekä kulttuuriperinnön kontribuutiota muiden alojen liiketoimintaan (erityisesti teknologiset, digitaaliset ja matkailualat) että liiketoiminnan lisääntymistä itse kulttuurialalla.

”Oululla on [...] taiteilijoita, kulttuuriperintöä, omaperäistä pohjoista luovutusta sekä taiteen, tieteen ja teknologian yhdistämisen potentiaalia. [...] Tehdään Oulusta pohjoisen omaleimainen, vastuullinen kulttuurimatkailukaupunki ja vahvistetaan yhteistyötä yritysten kanssa kulttuuria ja kulttuuriperintöä hyödyntävien matkailutuotteiden ja -palvelujen rakentamiseksi.” (Oulu, 2020, s. 8, 13, 21.)

”Luova Helsinki houkuttelee myös kansainvälisiä tapahtumia ja matkailijoita, joille Helsinki toimii ikkunana koko Suomeen. Kulttuuri ja luovien alojen eri muodot lisäävät Helsingin kansainvälistä näkyvyyttä ja vetovoimaa matkailu- ja sijoituskohteena. [...] Helsinki on lisännyt vetovoimaansa sekä kaupunkilaisten että vierailijoiden silmissä keskuskirjasto Oodin ja taidemuseo Amos Rexin kaltaisten julkisten ja yksityisten panostusten kautta.

Lisäksi uusi arkkitehtuuri on lisännyt kaupungin näkyvyyttä ulkomailla, mikä puolestaan on lisännyt arkkitehtien ja turistiryhmien vierailuja.” (Helsinki, 2020, s. 7, 24.)

Avoimesti tätä puhetta esiintyy vähän siihen katsoen, miten välineellistävää strateginen hallinnointi yleisesti on (Kaunismaa ym., 2021; vrt. Gray, 2007; Jakonen, 2020). Näyttäisi siltä, että talouspuhetta esiintyy erityisesti niiden kaupunkien strategioissa, joissa on paljon tunnettua vanhaa kaupunkikulttuuriperintöä (rakennuksia tai alueita) tai kaupungilla on muutoin (kulttuuri)historiallista mainetta (esimerkiksi Oulu ja Helsinki) tai kaupunki tunnetaan muuten maineeltaan vahvana kulttuurikaupunkina (Tampere). Turkukin lukeutuu näihin, mutta sen erityislaatuudessa dokumentissa puhutaan niin vähän suoraan kulttuuriperinnöstä, että on lopulta hankala tulkita talouden, vetovoiman ja kulttuuriperinnön keskinäistä suhdetta kovin tarkasti. Yhdessä kohdassa kulttuuriperintö kuitenkin tekstissä mainitaan, ja siinä kytkös maa- ja kaupunkibrändeihin on hyvin suora:

“[T]he 10th anniversary of Turku 2011, coinciding with the announcement of the next Finnish European Capital of Culture, gives an opportunity for the National Tourist Board to raise the profile of Finland as a highly interesting and underexplored cultural tourism destination. With a very good mix between wonderful nature, an increasingly good food offer and fascinating and well-presented culture and heritage. Culture can become a stronger “attack brand” for Finnish Tourism.” (Turku, 2021, s. 16.)

Kulttuuriperinnön ja kaupunkien imagon ja talouden yhdistävässä puheessa esiintyy eniten viitteitä kulttuuriperinnön kytkemisestä muuhun kehittämistoimintaan tai meneillään oleviin uudistuksiin. Toive on yhtäältä, että laajemmat kehittämissyrkimykset sataisivat kulttuurielämän laariin esimerkiksi yleisenä lisäkiinnostuksena tai jopa rahana ja työmahdollisuuksina. Toisaalta toivotaan kulttuurin laajempaa ja monipuolisempaa huomioimista laajemmassa uudistus- ja kehittämistyön viitekehyksessä. ”Kulttuuri ja kulttuuriympäristö ovat tärkeitä kaupungin imagon ja kehittämisen kannalta. [...] Kulttuuripalvelut ja kulttuuriympäristö vahvistavat merkittävästi Jyväskylän elinvoimaa. [...] Tulevaisuuden isojen muutosten, kuten sosiaali- ja terveystalouden uudistuksen, vuoksi kulttuuripalveluiden merkitys kaupungin toiminnassa ja sen vetovoimassa kasvaa.” (Jyväskylä, 2017, s. 7.)

Tässä puhettavassa materiaallinen kulttuuriperintö korostuu jonkin verran immateriaalista enemmän. Tavoitteena on, jos ei nyt suoraan välineellistää, niin sovittaa materiaallinen kulttuuriperintö kasvavan kaupungin infraan ja kaupunkirakenteeseen. Tavoitteena on palvella nykyisistä kaupunkikehit-

tämisen rationaalisuudesta käsin positiiviseksi määriteltyä kaupunkikuvaa. Kulttuuriperintö assosioituu näin kaupungin imagoon ja menestykseen, joka strategisen kaupunkikehittämisen nykymittareilla on luonteeltaan enemmän tai vähemmän taloudellista.

”Menestyvän kaupungin pitää tunnistaa omat ominaispiirteensä ja se, min-kälaiseksi kaupunki on kehittymässä. [...] Kulttuuri ja kulttuuriperintö ovat kaupungin dna – se jokin, mikä tekee kaupungista tunnistettavan ja autent-tisen. [...] Kaupunginmuseo ja tekninen toimi valmistelevat yhdessä kult-tuuriympäristöohjelman, joka ohjaa kaupunkikuvallisten rakennusten, kult-tuurimaiseman ja arkeologisen kulttuuriperinnön hoitamista ja vaalimista. Ohjelma mahdollistaa kaupungin rakentamisen ja kasvamisen niin, että kaupunkikerrostumat tukevat kaupunkikuvaa.” (Espoo, 2016, s. 14, 18.)

Kaupungit ja kunnat ovat 1990-luvun laman ja erityisesti vuoden 1992 kun-tien valtionosuusrahoituksen lain uudistamisen jälkeen kilpailleet keske-nään hyvistä veronmaksajista, matkailijoista ja paljon ihmisiä työllistävästä yrityksistä (Kostiainen, 2001; Sotarauta, 1999). Tämä on johtanut siihen, että vaikka kulttuurista on suurimmassa osissa kuntia leikattu rahoitusta merkittävästi, ne pyrkivät hakemaan kulttuurista imagohyötyä houkuteltaessa edellä mai-nittuja tahoja. Kyse on paljon puhutusta kilpailukyvyvystä, vaikka sitä ei suo-raan sanotakaan ääneen kuin muutamassa strategiassa. Tämä hyötykäyttö ulottuu myös kulttuuriperintöön. Missään strategiassa ei kuitenkaan lähdetä suoranaisesti taloudellistamaan kulttuuriperintöä. Kyse on pikemminkin pyrkimyksestä huomioida kulttuuri(perinnö)n talous sekä kulttuuriperin-nön taloudelliset läikkymisvaikutukset.

Johtopäätökset

Kulttuuriperinnöstä puhutaan suoraan suurimpien kaupunkien kulttuu-ristrategioissa melko vähän. Yleensä siitä puhutaan rivien välissä käsiteltä-essä paikkaa, menneisyyttä, rakennuksia, monumentteja, ympäristöä sekä kaupunkiyhteisöjä ja niiden identiteettejä. Tulkintani mukaan puhumatto-muus johtuu ennen kaikkea siitä, että monessa kaupungissa kulttuuriperintö näyttäytyy strategian takana oleville henkilöille stagnaattisena. Kulttuuri-perintö mielletään yhä jonain pysyvänä, jota on hankala työllistää dynaami-seksi mielletyn strategisen kehittämisen palvelukseen (ks. esim. Sotarauta, 1999).

Silläkin on vaikutuksesta kaupunkien strategiaihin, että kulttuuriperintö ei ole yksi erikseen mainituista opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripo-litiikan painopisteistä (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2017). Kaupunkien strategiat ovat nimittäin työkalujen ja periaatteiden kuvaamisen lisäksi myös eräänlaisia

diskursiivisen performoinnin paikkoja. Se tarkoittaa sitä, että niissä kaupungit pyrkivät omaleimaisuuden lisäksi sovittamaan toimintansa ja puheensa kansalliseen kulttuuripoliittiseen strategiseen tavoitteenasetteluun. Koska ne ovat tekstidokumentteja, se tarkoittaa ennen kaikkea retorista samantaisuuutta. Strategioilla pyritään osoittamaan kaupungin olevan kulttuuripoliittisen kehittämisen kärjessä tai aallonharjalla toistamalla kansallista retoriikkaa ja siinä rakentuvia tavoitteita.

Mutta silloin kun kulttuuriperinnöstä puhutaan suoraan strategioissa, siitä puhutaan pääasiassa juuri sellaisena toiminnallisena ilmiönä kuin tutkijat ovat viime vuosina korostaneet (ks. esim. Siivonen, 2015). Kulttuuriperintö merkityksellistyy elävänä ja moniulotteisena ilmiönä, vaikkakin materiaallinen kulttuuriperintö muutamissa tapauksissa nostetaan esiin historian saatossa vakiintuneessa merkityksessään. Keskeisessä roolissa eivät niinkään ole elävän kulttuuriperinnön vaalimisessa kulttuurilaitokset tai vakiintuneet toimijat, vaan kansalaiset. Elävyys on myös linjassa yleisen strategiakielen kanssa, joka on tulevaisuuspainottunutta ja kulttuurisuunnittelun kaltaisten asukaslähtöisten kehittämiseetosten värittämää. Strategisuus ikään kuin pakottaa kuntien katseen tämänhetkisyteen tai lähitulevaisuuteen ja puhumaan kulttuuristakin siinä kehyksessä.

Temaattisesti puhe kulttuuriperinnöstä voidaan karkeasti jakaa välineellistävään ja ei-välineellistävään. Välineellistävää on puhe kulttuuriperinnöstä kaupungin imagon, vetovoiman tai talouden ja liiketoiminnan polttoaineena. Silloin kulttuuriperinnön oleelliset merkitykset tosin otetaan pikemminkin kentältä tulevana kuin että niitä haluttaisiin lähteä määrittelemään puhtaasti kilpailukyvyn näkökulmasta. Pikemminkin kulttuuriperintöä halutaan sovittaa liiketoimintaan tai matkailijoiden, yritysten ja asukkaiden houkuttamiseen. Ei-välineellistävää on puolestaan strategioiden puhe kulttuuriperinnöstä sen itsensä vuoksi sekä puhe kaupunkilaisten kulttuurisen pääoman kasvattamisesta. Tällöin halutaan ikään kuin laajentaa kulttuuriperinnön käyttöä ja toimintaa sen ympärillä eikä niinkään edistää muuta asiaa sen avulla. Mikäli strategisen kehittämisen trendi jatkaa kasvuaan ja kulttuuria halutaan sitoa entistä enemmän yleisempään paikalliseen ja alueelliseen kehittämiseen, uskon, että myös kulttuuriperinnön välineellistäminen lisääntyy. Erityisesti kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa paikallistaloudelle tultaneen korostamaan entistä enemmän (vrt. Gilmore, 2004; Markussen & Gadwa, 2010).

Mielenkiintoista tänä kulttuurisuunnittelun ”kulta-aikana” on, että vaikka kulttuuriperinnön elävyys ja monimuotoisuus jossain määrin huomioidaan strategisessa hallinnoinnissa, asuinalueiden, kuten lähiöiden, urbaanin kulttuuriperinnön huomioiminen on yhä vähäistä. Lähiöiden elävä kulttuuripe-

rintö mainitaan strategioissa vain kolme kertaa. Pääpaino on tällöin asukkaiden osallistamisessa ja aktivoinnissa, mutta myös kulttuurinen monimuotoisuus nousee esiin. Lähiöiden materiaalinen kulttuuriperintö nousee esiin vain kerran. Tällöin kyse on historiallisesti merkittävästä teollisuusalueesta lähiön kupeessa. Uskon, että mikäli kulttuurisuunnittelullinen ote lisääntyy strategisessa kulttuurin kehittämisessä, luonnon ja ympäristön lisäksi juuri lähiöiden moninainen elävyys tulee nousemaan keskeisemmäksi teemaksi ei-välineellistävällä puolella. Myös kasvavan kulttuurisen moninaisuuden suhde kulttuuriperintöön nousee näkyvämmiin esiin. Pieniä viitteitä siitä on jo nyt kahdessa osiossa Helsingin visiossa sekä Vantaan kulttuuristrategiassa, mutta muuten kulttuuriperinnön etniskulttuurinen tai kielellinen moninaisuus jää huomiotta.

Lähdeluettelo

- Ala-Mutka, J.** (2008). *Strategiamalli*. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Arantes, A.** (2007). Diversity, Heritage and Cultural Politics. *Theory, Culture & Society*, 24(7–8), 290–296. <https://doi.org/10.1177/02632764070240072506>
- Berger, S.** (ed.) (2020). *Constructing Industrial Pasts: Heritage, Historical Culture and Identity in Regions Undergoing Structural Economic Transformation*. Brooklyn, NY: Berghahn Books.
- Bianchini, F. & Laundry, C.** (1995). *The Creative City*. London: Demos.
- Bortolotto, C.** (2007). From Objects to Processes. UNESCO's 'Intangible Cultural Heritage'. *Journal of Museum Ethnography*, 19 (March), 21–33.
- Bäcklund, P., Ruokolainen, O., Kallio, K. P. & Häkli, J.** (2017). Kansalaisten osallistumisen asema kaupunkiseututasoisessa maankäytön suunnittelussa. *Terra*, 129(3), 159–169.
- Caruso, N., Hammami, F., Pekerc, E., Tulumellod, S. & Ugur, L.** (2014). Cities that talk: urban resistance as challenges for urban planning. *Urban Research & Practice*, 7(3), 354–358. <https://doi.org/10.1080/17535069.2014.966507>
- Espoo.** (2015). *KulttuuriEspoo 2030*. <https:// espoo.oncloudos.com/kokous/2022537-6-99273.PDF>
- Euroopan unioni** (2019). *Kulttuuriperintöä koskeva eurooppalainen toimintakehys*. Komission Yksiköiden Valmisteluasiakirja. Saatavilla: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5a9c3144-80f1-11e9-9f05-01aa75ed71a1>
- Evans, G.** (2001). *Cultural Planning. A New Urban Renaissance?* London & New York: Routledge.
- Evans, G.** (2009). Creative Cities, Creative Spaces and Urban Policy. *Urban Studies*, 46(5–6), 1003–1040. <https://doi.org/10.1177/0042098009103853>
- Fairclough, N.** (2013). Critical discourse analysis and critical policy studies. *Critical Policy Studies*, 7(2), 177–197. <https://doi.org/10.1080/19460171.2013.798239>
- Florida, R.** (2002). *The Rise of the Creative Class*. New York: Basic Books.
- Gilmore, A.** (2004). Local cultural strategies: a strategic review. *Cultural Trends*, 13(3), 3–32. <https://doi.org/10.1080/0954896042000260924>
- Gilmore, A.** (2011). Counting eyeballs, soundbites and 'plings': arts participation, strategic instrumentalism and the London 2012 Cultural Olympiad. *International Journal of Cultural Policy*, 18(2), 151–167. <https://doi.org/10.1080/10286632.2011.577283>
- Gould, H.** (2001). Culture and social capital. Teoksessa F. Matarasso (toim.), *Recognising Culture—A Series of Briefing Papers on Culture and Development*. London: Comedia.
- Graneheim, U. H., Lindgren B.-M. & Lundan, B.** (2017). Methodological Challenges in Qualitative Content Analysis: A Discussion Paper. *Nurse Education Today*, 56, 29–34. DOI:10.1016/j.nedt.2017.06.002

- Gray, C.** (2007). Commodification and instrumentality in cultural policy. *International Journal of Cultural Policy*, 13(2), 203–215. <https://doi.org/10.1080/10286630701342899>
- Gray, Clive** (2007): Commodification and Instrumentality in Cultural Policy. *International Journal of Cultural Policy*, 13(2), 203-215. <https://doi.org/10.1080/10286630701342899>
- Hadley, S. & Gray, C.** (2017). Hyperinstrumentalism and cultural policy: means to an end or an end to meaning? *International Journal of Cultural Policy*, 26(2), 95–106. <https://doi.org/10.1080/09548963.2017.1323836>
- Hallituksen esitys laiksi kuntien kulttuuritoiminnasta (HE 195/2018).
- Helsinki.** (2020). *Taide ja kulttuuri Helsingissä 2030. Työryhmän visio kaupungille ja kaupunkilaisille maaliskuussa 2020.* <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/KuVa/julkaisut/Taide-ja-kulttuuri%20Helsingissa%202030.pdf>
- Hjorth, C.** (2017). Kulttuurisuunnittelu paikallisidentiteetin luomisen ja paikallisen kehittämisen välineenä. Teoksessa M. Häyrynen & A. Wallin (toim.), *Kulttuurisuunnittelu. Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma.* Helsinki: SKS, 29–43.
- Häyrynen, M.** (2017). Kulttuurisuunnittelu, kulttuurikartoitus ja suomalainen kaupunkikehittäminen. Teoksessa M. Häyrynen & A. Wallin (toim.), *Kulttuurisuunnittelu. Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma.* Helsinki: SKS, 7–28.
- Jakonen, O.** (2020). Results-based steering as a tool for centralized art policy management and instrumentalization? Analysis of the Finnish Arts Council's reformation. *Nordisk Kulturpolitisk Tidskrift*, 23(2), 125–142. <https://doi.org/10.18261/issn.2000-8325/2020-02-04>
- Jyväskylä.** (2017). *Jyväskylän kulttuurisuunnitelma 2017–2021.* https://www.jyvaskyla.fi/sites/default/files/atoms/files/jyvaskylan_kulttuurisuunnitelma_29112017.pdf
- Jyväskylän kaupunki.** (2022). *Jyväskylän kaupunkistrategia: kasvava ja kansainvälinen sivistyskaupunki.* https://www.jyvaskyla.fi/uutinen/2022-02-03_jyvaskylan_kaupunkistrategia-kasvava-ja-kansainvalinen-sivistyskaupunki
- Kangas, A.** (2001). Cultural Policy in Finland. *The Journal of Arts Management, Law, and Society*, 31(1), 57–78. <https://doi.org/10.1080/10632920109599579>
- Kangas, A. & Ruokolainen, V.** (2012). *Toimintamalli muutoksessa – tutkimus kuntien kulttuuripalveluista.* Helsinki: Cupore.
- Kanerva, A. & Mitchell, R.** (2015): Johdanto. Teoksessa A. Kanerva & R. Mitchell (toim.), *Elävä aineeton kulttuuriperintö. Hankkeen loppuraportti.* Helsinki: Cupore, 15–32.
- Kaunistamaa, E., Nerg, P., Karhunen, M. & Majava, J.** (2021). Julkisen hallinnon strategia: Näin suomalaista julkista hallintoa uudistetaan 2020-luvulla. *Hallinnon tutkimus 2/2021*, 69–77. <https://doi.org/10.37450/ht.102468>
- Kostiainen, J.** (toim.) (2001). *Tarinoita ja tutkimuksia kaupunkimarkkinoinnista.* Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Kuopio.** (2015). *Hyvinvointia ja onnellisuutta taiteesta ja kulttuurista. Kulttuurin aktivointisuunnitelma 2015-2020.* <https://www.kuopio.fi/documents/7369547/7488410/Kulttuuriin+aktivointisuunnitelma/9aa36b64-511d-4a13-8272-ob2c16b7d0b3>
- Laki kuntien kulttuuritoiminnasta. L 728/1992.*
- Laki kuntien kulttuuritoiminnasta. L 166/2019.*
- Lin, C.-Y. & Hsing, W.-C.** (2009). Culture-led Urban Regeneration and Community Mobilisation: The Case of the Taipei Bao-an Temple Area, Taiwan. *Urban Studies*, 46(7), 1317–1342. <https://doi.org/10.1177/00420980093104568>
- Logan, W.** (2012). Cultural diversity, cultural heritage and human rights: towards heritage management as human rights-based cultural practice. *International Journal of Heritage Studies*, 18(3), 231–244. <https://doi.org/10.1080/13527258.2011.637573>
- Lähdesmäki, T.** (2015). Materiaalisuus ja paikka eurooppalaisen kulttuuriperinnön tuottamisessa. *Tahiti 4/2015.* <http://tahiti.fi/04-2015/tieteelliset-artikkelit/materiaalisuus-ja-paikka-eurooppalaisen-kulttuuriperinnon-tuottamisessa/>

- Makarychev, A., Pyykkönen, M. & Sokka, S.** (2020). Culture as an Instrument. Introduction to Issue 2/2020. *Nordisk Kulturpolitisk Tidskrift*, 23(2), 1–8. <https://doi.org/10.18261/issn.2000-8325/2020-02-01>
- Manges, P., Kangas, A., Skott-Hansen, D. & Vestheim, G.** (2008). Editors' Introduction: Nordic Cultural Policy. *International Journal of Cultural Policy*, 14(1), 1–5. <https://doi.org/10.1080/10286630701856435>
- Markussen, A. & Gadwa, A.** (2010). Arts and Culture in Urban or Regional Planning: A Review and Research Agenda. *Journal of Planning Education and Research*, 29(3), 379–391. <https://doi.org/10.1177/0739456X09354380>
- Munjeri, D.** (2004). Tangible and Intangible Heritage: from difference to convergence. *Museum International*, 56(1–2), 12–20. <https://doi.org/10.1111/j.1350-0775.2004.00453.x>
- Nerg, P.** (2018). Ohjauksen uudet tuulet – valtiovarainministeriön näkökulma hallinnon uudistumiseen. *Palkeet-foorumi*, 13.9.2018. Saatavilla: <https://www.palkeet.fi/media/sivujen-liitetiedostot/tapahtumien-materiaalit/palkeet-foorumi-2018/ohjauksen-uudet-tuulet-13.9.2018-paivi-nerg.pdf>
- Opetusministeriö.** (2009). *Kulttuuripolitiikan strategia 2020*. Helsinki: Opetusministeriö.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö.** (2017). *Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Oulu.** (2021). *Oulun kulttuuristrategia 2030*. https://www.ouka.fi/documents/64304/18330203/Oulun+kulttuuristrategia+2030_www_s.pdf/08ea3c06-6443-4e31-8d00-b3df7f39b491
- Peterson, N & Schmidt, H.D.** (2020). *Turku Ten Years On: A pre-10th anniversary culture and strategy "Health Check"*. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/turku_health_check_report_inside_track_final.pdf
- Pirnes, E.** (2008). *Merkityksellinen kulttuuri ja kulttuuripolitiikka: laaja kulttuurin käsite kulttuuripolitiikan perusteluna*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pyykkönen, M.** (2021). 'Unholy Alliance of Way of the Future? The Intertwinements of community development, cultural planning and cultural industries in municipal and regional cultural strategies in Finland'. Teoksessa R. Meade & M. Shaw (toim.), *Arts, Culture and Community Development*. Bristol: Bristol University Press.
- Rovaniemi.** (2021). *Rovaniemi. Kulttuuriohjelma 2021-2025*. <https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=3ed7161b-4719-427e-a4dd-0e6dd2dc9fa4>
- Ruggles, F. D. & Silverman, H.** (2009). From Tangible to Intangible Heritage. Teoksessa H. Silverman & D. Ruggles (toim.), *Intangible Heritage Embodied*. New York, NY: Springer. DOI 10.1007/978-1-4419-0072-2_1
- Ruusuvirta, M., Renko, V. & Luonila, M.** (2020). *Kuntien kulttuuritoiminnan nykytila ja kehittämistarpeet*. Helsinki: Cupore.
- Seitonen, O.** (2017). Crowdsourcing cultural heritage: public participation and conflict legacy in Finland. *Journal of Community Archaeology and Heritage*, 4(2), 115–130. <https://doi.org/10.1080/20518196.2016.1252129>
- Siivonen, K.** (2015). *Elävän kulttuurin suojele*. Teoksessa A. Kanerva & R. Mitchell (toim.), *Elävä aineeton kulttuuriperintö. Hankkeen loppuraportti*. Helsinki: Cupore.
- Sotarauta, M.** (toim.) (1999). *Kaupunkiseutujen kilpailukyky ja johtaminen tietoyhteiskunnassa*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Stavrides, S.** (2016). *The City as Commons*. London: Zed Books.
- Tampere.** (2021). *Kulttuurista kestävästi kasvava kaupunki. Tampereen kaupungin kulttuuristrategia 2030*. https://www.tampere.fi/tiedostot/k/PnUqoMOTb/Tampereen_kaupungin_kulttuuristrategia_2030.pdf
- Topelius, S** (1876). *Maamme-kirja. Lukukirja alimmaisille oppilaitoksille Suomessa*. Helsinki: Kustannusliike Edlund.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A.** (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

- Tuomi-Nikula, O., Haanpää, R. & Kivilaakso, A.** (2013). Johdanto & Kulttuuriperintökysymysten jäljillä. Teoksessa O. Tuomi-Nikula, R. Haanpää & A. Kivilaakso (toim.), *Mitä on kulttuuriperintö?* Helsinki: SKS.
- Valtioneuvosto** (2020): *Kansallinen kaupunkistrategia 2020–2030*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-311-3>
- Vantaa.** (2021). *Vantaan kulttuurilinjat 2021–2030*. https://www.vantaa.fi/sites/default/files/document/Vantaa_Kulttuurilinjat_2021-2030.pdf
- Vartiainen, P., Raisio, H., Lundström, N. & Niskanen, V.-P.** (2012). *Katsaus valtion ohjaustoiminnan kehitykseen: Fokuksessa governance- ja kompleksisuuskirjallisuus*. Helsinki: Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta.
- Vasilevska, L. & Vasic, M.** (2009). Strategic planning as a regional development policy mechanism: European context. *Spatium* 21, 19–26. DOI: 10.2298/SPAT0921019V
- Vilkuna, J.** (2015). Aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön rajapintoja ja määritelmiä. Teoksessa A. Kanerva & R. Mitchell (toim.), *Elävä aineeton kulttuuriperintö. Hankkeen loppuraportti*. Helsinki: Cupore

“Tarkoittaako kehittäminen aina seinien rakentamista?”

Kaupunkilaisten osallisuus Turun historiallisen keskustan kehittämisessä

Aura Kivilaakso ja Maija Mäki

Tässä artikkelissa tarkastellaan Turun historialliseen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelmaa suhteessa kaupunkilaisten kokemuksiin ja näkemyksiin kaupunkikeskustasta. Artikkelissa Turun historiallisen keskustan kehittämistä lähestytään kaupunkilaisten osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien näkökulmasta. Osallisuus nähdään artikkelissa nykykaupunkisuunnittelua ohjaavana narratiivina. Aineistona tutkimuksessa on kehittämissuunnitelman lisäksi hyödynnetty kävelyhaastattelu- ja havainnointiaineistoa. Tulokset kiinnittyvät kaupungissa liikkumiseen, kulkureitteihin sekä historiallisista yksityiskohdista muodostuvaan paikan henkeen, joiden havaitaan olevan osin ristiriidassa suunnittelua ohjaavien narratiivien kanssa.

Asiasanat: kaupunkitila, historialliset keskustat, kaupunkikehittäminen, osallisuus

Johdanto

Turun keskusta-alue on ollut 2000-luvulla kaupungin keskeinen kehittämis-kohde. Kaupunki on teettänyt selvityksiä muun muassa keskustan asuinedel-lytyksistä (Forsell, 2009; Vasanen, 2009), Aurajoen merkityksestä Turun kaupunki-identiteetille (Kostet, 2009) ja turvattomuusmielikuvista (Vahanne, 2008). Eriytyistä kiinnostusta on herättänyt historiallisen keskustan, niin kutsutun Turun Vanhankaupungin alue. Turun kaupunkitutkimusohjelmaan liittyvissä sel-vityksissä historian läsnäolo tunnistettiin sekä mahdollisuudeksi että haas-teenksi. Eniten kehittämistä kaipaavaksi alueeksi nimettiin Vanhan Suurtorin alue (Forsell, 2015). Keskeisestä sijainnista huolimatta Vanhan Suurtorin todet-tiin olevan usein tyhjiällä ja alueeseen liitettiin turvattomuuden tunteita. Kaupunkitutkija Georgiana Varna esitti, että kaupunki ajattelisi koko torin muotoilun näkökulmasta uudestaan. Hän toivoi alueelle uusia houkutuksia ja näki, että ”torin rooli voisi olla Turun historian esittely” (Varna, 2013, s. 4–6).

Keväällä 2021 kaupunki julkaisi *Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelman*. Sen taustalla on Turun keskustavisio, jossa Turun ”Vanhankaupungin renessanssi, yliopistojen näkyvyyden ja roolin kasvattaminen ja alueen kehittäminen eurooppalaiseksi olohuoneeksi” on nostettu yhdeksi strategiseksi tavoitteeksi. Keskustavision lisäksi Turun his-toriallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelmaan ovat vaikuttaneet alueen keskeisten kiinteistönomistajien suunnitelmat. Turun kaupunki työsti kehittämissuunnitelmaa yhteistyössä Suomen Yliopistokiin-teistöjen, Stiftelsen för Åbo Akademin, Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän, Turun yliopiston, Turun Yliopistosäätiön, Turun Ylioppilaskyläsäätiön ja Åbo Akademin kanssa. Käytännön suunnitelmatyön kaupunkilaisia osallistaen tekivät Lundén Architecture Company ja Demos Helsinki.

Kehittämissuunnitelmassa keskeisimmiksi arvoiksi nostettiin Vanhan-kaupungin alueen pidettävyys, yhteisöllisyys ja houkuttavuus. Suunnitelman laatimista ohjasi Turun kaupunkistrategian 2029 visio: ”Suomen Turku on kiinnostava ja rohkeasti uudistuva eurooppalainen yliopisto- ja kulttuuri-kaupunki, jossa on hyvä elää ja onnistua yhdessä.”

Tässä artikkelissa tarkastelemme Turun historiallisen keskustan ja yliopis-tojen alueen kehittämissuunnitelman ja turkulaisten kokemuksia vanhasta kaupungista lähestyen asiaa kaupunkilaisen osallisuuden ja vaikutusmah-dollisuuksien näkökulmasta. Tutkimusaineistona hyödynnämme kehittä-missuunnitelman ja Turun kaupunkistrategian lisäksi kävelyhaastattelu- ja havainnointiaineistoa, joka on muodostettu kevään 2021 aikana. Tarkaste-lemme artikkelissa osallisuutta nykykaupunkisuunnittelua ohjaavana nar-ratiivina. Kysymme, kenen ääni kehittämissuunnitelmassa kuuluu ja miten

KARTTA 1 Kehittämissuunnitelmassa on useita karttakuvin esitettyjä visualisointeja. Tähän karttaan on merkitty tummalla viivalla suunnitelman aluerajaus. Turun Vanhankaupungin alue määritellään kartassa vaalealla pohjavärillä merkitylle alueelle (Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelma, 2021, s. 13).

osallisuus näkyy suunnitelman laatimisen jälkeen. Kehittämissuunnitelmaan liittyy merkittäviä rakennettuun ympäristöön kohdistuvia toimenpiteitä täydennysrakentamisen ja uusien kulkureittien johdosta. Kävelyhaastattelujen avulla muodostamme kuvaa kaupunkilaisten kulkemisen tavoista Turun historiallisessa keskustassa. Miten historiallisen keskustan kehittämisen suuntaviivat välittyvät kaupunkilaisten arkeen ja kokemuksiin kaupungistaan?

Artikkeli keskittyy kaupunkikehittämisen osallisuuksiin. Emme tässä yhteydessä erikseen määrittele Turun historiallisen keskustan rajausta, vaan käsittelemme aihetta kehittämissuunnitelmassa määritellyin termein ja aluerajauksin. Kehittämissuunnitelmassa *historiallisella keskustalla* tarkoitetaan kehittämistarpeen kautta muodostunutta rajausta eli Aurajoen, Helsinginkadun ja Hämeenkadun muodostamaa kolmiota. Termiä Vanhakaupunki

on käytetty kehittämissuunnitelmassa (2021, s. 14–15) työnimenä korvaamaan pitempi, mutta tarkempi ilmaisu *historiallinen keskusta ja yliopistojen alue*. Suunnitelmassa ei ole eksplisiittisesti määritelty, mitä *historiallinen* Turun kontekstissa tarkoittaa.

Osallisuustutkimusta kriittisen diskurssianalyysin ja etnografian keinoin

Kulttuuriperinnön tutkimuksessa on 2000-luvun ajan tehty näkyväksi institutionaalisen kulttuuriperintökäsityksen vaikutusta tavallisten ihmisten mahdollisuuksiin tunnustaa kulttuuriperintöään. Osallisuuteen liittyvät haasteet ovat niin eettisiä, poliittisia, teoreettisia kuin käytännöllisiä (Waterton & Smith, 2009). Kulttuuriperintöä käsittelevien virallisten sopimusten ja julistusten paradigma onkin muuttunut ihmisläheisemmäksi. Esimerkiksi Euroopan neuvoston Faron puiteyleissopimus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä (2005) korostaa avointa hallintoa ja vahvempaa demokratiaa kulttuuriperintöyhteisöjen oikeuksien ja vastuun näkökulmasta (ks. Vahtikari, Kivilaakso & Latvala-Harvilahti, 2021). Tiivistäen voi todeta, että osallisuuden kysymykset ovat olleet helpompia nostaa esiin kuin ratkaista. Kuitenkin myös ylhäältä alas etenevässä suunnittelussa on mahdollisuus kasvattaa yhteisöjen ja asukkaiden osallisuutta, mikäli kehittäminen tapahtuu heidän ehdoillaan (Hovi, 2021, s. 114).

Turun Vanhankaupungin kehittämissuunnitelma on diskurssiin nojaava strateginen dokumentti. Diskurssin valta ja voima on pitkäaikaisuudessa sekä samojen väitteiden ja perustelujen toistossa. Diskurssit vakiinnuttavat tietynlaisia puhe-, ajattelu- ja toimintatapoja ja ovat kontekstisidonnaisia (Jäger & Maier, 2009, s. 35–38). Analysoimme artikkelissa kehittämissuunnitelmaa ja kaupunkilaisten näkemyksiä Turun historiallisen keskustan kehittämisestä kriittisen diskurssianalyysin hengessä. Osoitamme, mitä kehittämissuunnitelmassa on aikaan ja yhteisöön kiinnittyen sanottu (Jäger & Maier, 2009, s. 26). Kriittinen diskurssianalyysi ei tarkastele diskursseja ulkopuolelta, vaan sillä on kanta-aottava, yhteiskuntakriittinen luonne (Jäger & Maier, 2009, s. 36; Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 67–70).

Kehittämissuunnitelman lisäksi artikkelin aineistona on käytetty kävelyhaastatteluja ja havainnointia. Kävelyhaastattelukutsu lähetettiin Turkuseuran jäsenille tarkoituksellisesti kehittämissuunnitelman julkaisun yhteydessä maaliskuussa 2021. Turkuseura on kansalaisjärjestö, jonka tavoitteena on vaalia Turun historiaa, murretta ja turkulaisuutta. Järjestö oli mukana myös kehittämissuunnitelman teossa. Kävelyhaastattelujen tarkoituksena oli kuulla paitsi kaupunkilaisten näkemyksiä itse kehittämissuunnitelmasta,

myös heidän kokemuksiinsa osallisuudesta kehittämissuunnitelmatyössä. Kevään 2021 koronatilanne vaikutti halukkuuteen osallistua kävelyhaastatteluihin. Haastattelukutsuun vastasi neljä henkilöä (MUSE/aud/1-4), ja haastattelut toteutettiin toukokuussa 2021. Lisäksi alueelle tehtiin tutkijalähtöisesti kaksi havainnointikävelyä (MUSE/spa/26-27). Haastattelu- ja havainnointikävelysten aikana tutkija valokuvasi ympäristöä ja erityisesti niitä kohteita, joista haastateltava kertoi.

Menetelmällisesti kävelyhaastattelulla on etnografisessa tutkimusotteessa pitkät perinteet. Sen koetaan tuottavan paikkoihin sitoutuvia merkityksiä ja käsityksiä hyvin ilmentävää tietoa (Ojanen, 2018, s. 130). Menetelmää on hyödynnetty Suomessa viime vuosina erityisesti kaupunkiympäristöissä tutkimalla muun muassa maahanmuuttajataustaisten paikkakokemuksia (Ojanen, 2018) ja seniorikaupunkilaisten sosiomateriaalisia paikkasuhteita (Suopajarvi, 2014). Kävelyhaastatteluihin, joita sanoitetaan myös mukana kulkemisen ja kanssakävelyn käsitteillä, perustuvissa tutkimuksissa on 2000-luvun kuluessa suuntauduttu erityisesti kokemuksellisuuteen, ruumiillisuuteen ja aisteihin (esim. Aula, 2018; Pink, 2007, 2009), mutta myös kävelyn sosiaaliseen luonteeseen (esim. Lee & Ingold, 2006; Vergunst, 2010), ihmisen ja toislaajisten kohtaamiin kaupunkitiloissa (esim. Luggauer, 2019) sekä ihmisen ja ei-inhimillisen materian suhteisiin (Degen ym., 2010).

Tässä tutkimuksessa kävelyhaastattelut toteutettiin kanssakulkemisen ideaan pohjautuen: tutkija kulki haastateltavien mukana haastateltavien itsensä valitsemalla, arkisella reitillä keskustellen, kysellen, kuunnellen ja havainnoiden haastateltavien kulkemista, kokemuksia, käytäntöjä ja vuorovaikutusta kaupunkitilassa (esim. Kusenbach, 2003, s. 463; Lee & Ingold, 2006, s. 83). Näin kävelyhaastattelujen avulla syvennyttiin kaupunkilaisten arjen elettyihin kokemuksiin, jotka avautuivat kävellen yksityiskohtaisemmin kuin muutoin kiinnittyen myös yllättäviin ja ilman kävelykokemusta piiloon jääviin asioihin (Korjonen-Kuusipuro & Kuusisto-Arponen, 2017). Kaupunkitilaan ja paikkoihin liittyvät merkitykset voivat kävelemisen näkökulmasta poiketa siitä, miten kaupunkitilaa yleensä arvotetaan. Näin kävelykokemukset sitoutuvat myös mielenkiintoiseksi, mutta usein huomaamattomaksi tai vaietuksi osaksi kaupunkikehittämistä (vrt. Jokinen ym., 2010).

Käsitlemme artikkelissa osallisuutta kehittämissuunnitelmasta esiin nousevien elävyyden ja yhteisöllisyyden diskurssin sekä kehittämisen diskurssin avulla. Nämä ovat vaikuttaneet myös kävelyhaastatteluissa käsiteltyihin aiheisiin. Tarkastelemme etnografisesta aineistostamme nousevia näkemyksiä diskurssien rakentumisesta ja arvioimme, mitkä voimat niiden taustalla vaikuttavat. Lisäksi kysymme, mitä kehittämissuunnitelmaa val-

litsevat diskurssit jättävät ulkopuolelleen suhteessa haastatteluaineistossa esiin nousseisiin näkökulmiin.

Turun historiallinen keskusta koettuna kaupunkitilana

Turun Vanhankaupungin kehittämissuunnitelmassa (2021, s. 25, 76) puhutaan kulttuurin ja elämysten kauniista kaupunkitilasta, yhteisöllisestä historiallisesta keskustasta, jossa pääroolissa on eri toimijoiden törmäyttäminen ja yhteiskehittäminen, sekä yliopistojen elävästä kaupunginosasta. Alueen voimavaraksi nostetaan Suomen oloissa poikkeuksellinen vuosisatojen kerroksellisuus. Kävelyhaastatteluilla useamman haastateltavan kanssa pohdittiin sitä, miten käytännössä historiallinen Turun keskusta, niin sanottu ”vanha kaupunki”, voisi rajautua ja missä se oikeastaan sijaitsee. Havainnointikävelyllä tammikuussa 2021 tämä rajautumisen ongelma tuotti ruumiillisia, aisteihin kiinnittyviä havaintoja kaupunkitilasta (MUSE/spa/26):

Mä ajoin parkkiin tohon, Tuomiokirkon viereen ja lähdin tästä kävelemään ja ensimmäisenä, suuntasin tonne Hämeenkadulle ja aloin kattoo sitä rajaa. Et se tuntuu semmoselta jopa, tunteenomaselta, että on helpompi hengittää, kun astuu kohti vanhaa Turku. Se [Hämeenkatu] on semmonen rujo, äänekäs, meluisa tie, josta lähtee semmosia hengitystä avaavia, pieniä käytäviä kohti tätä valoisempaa ja hohtavampaa, vanhaa Turku. Ja nyt mä sitten yritän täältä löytää, niitä kuvia ja otan kuvia niistä kohdista missä jotenkin se vanhan Turun, tunne alkaa vähitellen hiipiä itseen, ja missä on niitä rajakohtia.

Vanhankaupungin rajautuminen osoittautui hyvin subjektiiviseksi, kokemuksellisuuteen perustuvaksi asiaksi. Lisäksi se, miten kaupunkilaiset ymmärtävät ja hahmottavat Turun historiallisia kerrostumia vaikutti siihen, millä tavoin he lähtivät haastatteluissa konkreettisesti kävelen lähestymään Turun Vanhaakaupunkia. Käsitukset keskiaikaisen Turun olemuksesta ja kaupungin kehittymisestä ohjasivat sitä, miten historiallinen Turun keskusta miellettiin ja rajattiin kävelyhaastatteluissa (MUSE/aud/2):

Et vanha Turku on mun mielest Koroinen ja Unikankare ja, et mä katon aika kaukaa sen vanhan. Mut sit jos sitä pikkasen laajentaa, niin sit tulee tääkin [Aurajoen toinen puoli Tuomiokirkolta päin katsottuna], koska toi Vähätori, siellähän on niit joitain luita, jotka on aika vanhoja ja niin edelleen. Mut et ennen kaikkee se [vanha Turku] on täl puol jokkee se vanha, koska tää on se kirkon puoli. Ja toi [Aurajoen toinen puoli] on väkisinkin toispuoleinen.

KUVA 1 Turussa, niin sanotun vanhan kaupungin rajalla, näkymä Hämeenkadulta Brahenpuistoon. Kuva: Maija Mäki 2021.

Toiselle haastateltavalle merkityksellistä oli erityisesti kaupungin ajallinen kerroksellisuus, jonka voi havaita ympäristössä. Haastateltava puhui “siitä tunteesta, että elää elävässä ympäristössä” (MUSE/aud/4). Tähän elävyyteen liittyvät konkreettiset jäänteet eri aikakausilta, jotka kiinnittävät haastateltavan arkiympäristön Turun historiallisiin vaiheisiin. Tässä kiinnittymisessä haastateltavalle oli tärkeää erityisesti kaupungin historiallisten kerrosten monimuotoisuus; niin arkeologinen menneisyys kuin myös esimerkiksi Turun kaupungin teollinen historia, vanhat asuinalueet ja esimerkiksi sota-ajasta jäljelle jääneet merkit. “Kaikki näkyy yhdellä silmäyksellä ... ja se tekee olon mukavaksi.” (MUSE/aud/4).

Joitakin yksityiskohtia alueelta löytyi, joissa nimenomaan tunne Turun vanhasta kaupungista tuntui olevan keskeinen ja yhtenäinen haastateltavien kesken. Tämä vastaa Georgiana Varnan (2013, s. 11) havaintoa Suurtorin alueesta itseisarvoisena Turun historiallisena keskustana. Haastateltavien vastauksissa esille nousi usein Luostarin Välikatu, jonka mukulakivipintaa ja rakennusten värimaailmaa pidettiin erityisen ”keskiaikaisena”. Haastateltavat kuvasivat kadun tunnelmaa muun muassa lämpimäksi ja kuvaukselliseksi (MUSE/aud/1; MUSE/aud/2). Katu kutsuu kävelemään ja moni haastateltavista kertoi hakeutuvansa kävelyretkillä juuri tälle reitille (MUSE/aud/1):

Nyt mä olen hemmetin onnellinen ja käyn tässä aina koirien kans käppäilemäs, ja mietin tätä maailmanmenoo. ... Ohan se nyt hemmetin hieno, kaikki nämä yksityiskohdat.

Turun Vanhakaupunki saattoi hahmottua myös ikään kuin ylhäältä päin, esimerkiksi Vartiovuorelta. Yksi haastateltavistamme nimesi voimapaikakseen nimenomaan Vartiovuorelta, Tähtitornin juurelta avautuvan näkymän kohti Turun historiallista keskustaa (TYKL/aud/3).

Turun historiallisen keskustan koettiin aukeavan parhaiten kävelen, tunustellen. Jokaisella haastateltavalla osoittautui olevan omat lempireittinsä ja kulkemisen tapansa. Kävelyretkillä huomio saattoi kiinnittyä sellaisiin yksityiskohtiin, joita ei muutoin huomaisi. Tällaisia yksityiskohtia olivat esimerkiksi kaupunkiluontoon liittyvät asiat, kasvit ja puut, joita haastateltavat nostivat merkityksellisiksi, arjen kokemusmaailmaa rikastuttaviksi tekijöiksi. Kävellessä saatettiin valita reittejä, joissa päästään tervehtimään näitä kasveja. Kasvit saattoivat myös kantaa muistoja, jotka rakentavat ihmisen mielessä hänen omaa kaupunkiaan kiinnittyen tiettyihin elämänvaiheisiin ja paikkoihin. Silloin myös kaupungin kehittämissuunnitelmat voivat näyttäytyä hyvinkin henkilökohtaisena, muistoihin ja tunteisiin lomittavana ja siten tunteita herättävinä dokumentteina. Erään haastateltavan kanssa kävimme Tuomaanpuistossa etsimässä haastateltavalle erityisen merkityksellistä puuta. Puusta löytyi kanto.

Tohon puuhun me, jo 15 vuotta sitten sidottiin [koira]. Aina kun me käytiin piknikillä tässä ja otettiin kaikki herkut esiin, niin hän kisko itteään siihen puuhun niin paljon, että se teki tämmösen mutkan sitten seuraavina vuosina. Ja se voi olla yks syy, minkä takia se on nyt poistettu. Sen takia nyt [koiran] poismenon jälkeen sit ollu tämmönen tietynlainen muistomerkki hänestä, mä meinaan surin sitä melkein enemmän ku mun äitiäni. Että [koira] oli niin tärkeä mulle. Ja [koiran] takia mä nyt tunnenkin nää kulmat sit paljon paremmin ku monet semmoset, joilla ei oo koira. (MUSE/aud/3)

KUVA 2 Antropologi Sarah Pinkin mukaan paikat rakentuvat liikkeessä ja reittien avulla (Pink, 2007, s. 245, 248). Kaupunkilaiset luovat usein omia kulkureittejä riippumatta siitä, onko reitti suunniteltu alun perin kulkemiseen vai ei. Eri vuodenaajat luovat erilaisia kulkemisen tapoja. Talvella 2021 Turussa kaupunkilaiset ovat kulkeneet polun lähemmäs Aura-joen rantaa kuin mihin lunta on pystytty raivaamaan. Kuva: Maija Mäki 2021.

Vahvat muistot voivat tuottaa kaupunkitilassa kulkiessa jopa ruumiillisia reaktioita. Haastateltava puhui siitä, että “jalat meinaavat pettää”, kun hän muistelee tiettyjen puiden kaatamista ja katoamista kaupungista (MUSE/aud/3). Eräs toinen haastateltava taas ei nostanut esille tuomiokirkon läheltä esimerkiksi vanhaa rakennuskantaa tai patsaita, vaan tietyn kasvin:

Siel [Tuomiokirkkopuisto] just sitä käenrieskaa kasvaa. Ja sielt mä kuljen aika usein. Me tehdään mun tyttären kans, kävellään, mennään tai mä aina kävelen hänen kanssaan viikonloppuisin. Me käydään ostoksilla ja muuta, niin me usein tullaan jokirantaa pitkin ja poiketaan sen puiston läpi. Ja sitähän on tarkoitus nyt laajentaa sitä tämän puolen jokireittiä, et sit pääsis pidemmän matkaa. ... Sitä on Piispankatuyhdistys tehny yhdessä seurakunnan ja ketä kaikkii siin on mukana, et saatais se. Ja kaupunki on sitä lähteny jo edistämään sitä asiaa.

Tässä kaupunkikehittämisen suuntaviivat yhdistyvät haastateltavan arjen kokemukseen hyvästä ja miellyttävästä kävelyreitistä. Olennaista on huomata tapa, jolla kehittämisidean eteenpäin vieminen kuvataan haastattelussa: kaupunginosayhteisöstä ja kaupunkilaisista lähteväksi ideaksi, johon kaupungin viranomaiset voivat tarttua ja lähteä toteuttamaan.

Yksi haastateltavista kertoi kulkevansa lyhyttä työmatkaansa polkupyörällä. Pyöräilyssä on kulkijalla omat "sääntönsä", johon kaupunkitilaan liittyvät kulkemisen ehdot tuovat haasteita. Haastateltava kertoi pyörämatkastaan, joka kulkee Vänrikinkadulta Piispankatua pitkin tuomiokirkkoaukealle ja sen jälkeen liikennevaloista yli ja Porthanin puiston läpi. Liikennevalojen ylittäminen polkupyörällä vaatii erityistä tarkkaavaisuutta (MUSE/aud/2):

H: Sit mä mietin yleensä jo, kun mä oon tuol Tuomiokirkon kohdal niin mä yritän arvioida, et mä joko kiertelen tost pyörän kans ja odotan et mun ei tartte pysähtyä et mä pääsen sit suoraan.

M: Aa, niin sä oot tämmönen et se on...

H: Mä väijyn.

M: Joo. Pyörässä ei halua pysähtyä sillei et jalka menee maahan.

H: Ei, ei ei. Ei ei. Täytyy väijyy.

Haastateltavien arjessaan valitsemat kulkureitit risteilevät läpi ja ohi Turun historiallisesta keskustasta. Reittien valintaan liittyy haastateltavien mukaan usein monenlaisia käytännön syitä, kuten pyöräilyesimerkissä. Myös kulkemiseen liittyvät vaaranpaikat tunnistetaan ja niitä pyritään välttämään. Vapaapäiviin osuvilla pidemmällä kävelyretkillä valitaan kulkureitit työmatkakulkemista tarkemmin esteettisten syiden ja kiinnostuksenkohteiden mukaisesti. Aurajokirantaa haastateltavat lähestyivät monesta suunnasta, ja historiallinen keskusta oli läsnä sekä työhön että vapaa-aikaan liittyvässä kulkemisessa: usein läpikulkureittinä, jolloin pysähtymisen paikat löytyvät jostain muualta kuin Vanhankaupungin alueelta.

Haastateltavien näkökulmasta historiallinen keskusta oli nykyisellään tärkeä läpikulkureitti. Koska pysähtymisen paikat löytyvät alueen ulkopuo-

lelta, kaipaisi alue erityisesti palvelujen parantamista. Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelmassa (2021, s. 47) alueen elävöittäminen perustuu sekä läpikulkureittien että palvelujen lisäämiseen, joskin suunnitelmassa uudet palvelut sijoittuvat pääsääntöisesti uuden kampuskaupungin alueelle:

Jotta alueen läpi kulkisi enemmän kävelijöitä ja pyöräilijöitä, tarvitaan paremmat yhteydet Aurajoen ylitse. Kehittämissuunnitelmassa ehdotetaan siksi neljää uutta siltaa joko pelkästään kävelylle tai pyöräilylle ja kävelylle. Tämä on alueen elävöittämisen kannalta oleellista: Näin voidaan törmäyttää toimintoja ja ihmisiä ja saattaa ihmiset palveluiden ääreen.

Tällaisen tavoitteen saavuttamiseksi on ymmärrettävää, että kehittämissuunnitelmassa Vanhankaupungin alueelle on sisällytetty täydennysrakentamista palveluiden lisäämiseksi. Kävelyhaastattelujen perusteella jää epäselväksi, onko alueella nykyisellään ylipäätään ihmisiä, joita törmäyttää, mikäli alue koetaan pääasiallisesti läpikulkupaikkana. Se, mikä alueella kuitenkin on merkityksellistä, on haastateltavien esiin tuoma historiallisten yksityiskoh- tien synnyttämä tunne Turun “vanhasta kaupungista”.

Kenen elävä ja yhteisöllinen Vanhakaupunki?

Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelmassa (2021, s. 76–77) osallisuuteen liittyvinä diskursseina painotetaan kaupunkitilan elävyyttä, yhteistyötä sen saavuttamiseksi sekä yhteisöllisyyttä, jotka ovat laajalti nousseet 2000-luvulla kaupunkikehittämisen keskeisiksi ihanteiksi. Myös vuorovaikutus kaupunkilaisten kanssa on nostettu tärkeäksi suunnitel- lun metodiksi, joskin suunnitelmassa kerrotaan vuorovaikutuksen tapahtu- neen tarkemmin määrittelemättömällä tavalla “kokoamalla porukoita yhteen”. Elävyys, yhteistyö ja yhteisöllisyys diskurssina vastaa Turun kaupunkistrate- gian 2029 visioon, jonka mukaan “Suomen Turku on kiinnostava ja rohkeasti uudistuva eurooppalainen yliopisto- ja kulttuurikaupunki, jossa on hyvä elää ja onnistua yhdessä” (Turku 2029 – pohjoisen Itämeren kiinnostavin kaupunki, s. 2).

Vanhankaupungin kehittämissuunnitelman laatimisessa yhteistyö on ollut Lundén Architecture Companyn ja suunnittelualueen kiinteistönomistajien välistä. Demos Helsinki on toteuttanut samanaikaisesti oman hankkeensa, jossa pyrkimyksenä on ollut “elävöittää keskustaa tukemalla historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen monipuolista, aktiivista ja ympärivuotista käyttöä”. Molempia projekteja on tehty “tiiviissä yhteistyössä, jotta alueen toimijoiden ja asukkaiden näkemykset ja kaupunkilaisten kokemukset on voitu suhteuttaa alueen rakentamisen kehittämismahdollisuuksiin. Lopuksi

Lundén Architecture Companyn ja Demos Helsingin työ yhdistettiin yhtenäiseksi julkaisuksi” eli kehittämissuunnitelmaksi (2021, s. 13).

Kehittämissuunnitelma antaa kuvan laajassa yhteistyössä tehdystä, yhteisöllisestä ja kaupunkilaisia osallistaneesta strategisesta suunnitelmasta. Siinä kerrotaan, että suunnitelman tekemiseen osallistuivat ”lukuisat ihmiset” eri tavoin. Ihmisten näkemyksiä kartoitettiin kaupunkilaisille suunnatulla Innoduel-kyselyllä, johon vastasi lähes 1 300 henkilöä, projektin osaorganisaatioille ja suunnittelualueen toimijoille suunnatuilla kahdella osallistavalla työpajalla, kaupunkilaisia mukaan suunnitteluun fasilitoineella verkossa järjestetyllä Turku Future Forum -tilaisuudella sekä Kerro kantasi -verkkokyselyllä, johon vastauksia tuli 63 kappaletta. Suunnitelman tekemiseen osallistuivat ”saumattomasti toisiaan tukien” yhteistyössä Lundén Architecture Company ja Demos Helsinki. Projektin ohjausryhmään kuuluivat ”kaupungin ja keskeisimpien kiinteistönomistajien edustajat” (Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelma, 2021, s. 139). Jos näitä tietoja tarkastellaan kulttuuriperinnön tutkimuksessa vallitsevien näkökulmien valossa, jää epäselväksi, missä määrin kaupunkilaisten näkemykset on huomioitu varsinaisessa suunnittelutyössä. Kehittämissuunnitelmassa ei juuri huomioida kulttuuriperinnön henkistä omistajuutta, kun laajaan yhteistyöhän varsinaisesti osallistettut tahot ovat olleet lähinnä suunnittelualueen toimijoita, ensisijaisesti kiinteistönomistajia. Omistajuuteen ja tätä kautta vallankäyttöön Turun historiallisen keskustan kehittämisessä kiinnittivät huomiota myös haastatteluihin osallistuneet. Suunnitelmaa kutsuttiin esimerkiksi ”kaikkien halujen tynnyriksi” erityisesti täydennysrakentamisen osalta (MUSE/aud/1). Valtaa suunnitelmatyössä ovat siis tässä suhteessa käyttäneet kiinteistönomistajat.

Kävelyhaastatteluihin osallistuneilla oli erilaisia näkemyksiä siihen, miten heidät oli kaupunkilaisina kutsuttu mukaan suunnitteluprosessiin ja millä tavalla heidän vaikuttamismahdollisuutensa olivat muotoutuneet prosessin aikana. Näkökulmat olivat varsin kriittisiä. On kuitenkin huomioitava, että kävelykutsuun vastanneilla on todennäköisesti ollut niin sanottua tavallista kaupunkilaista voimakkaampi tarve saada jaettua oma näkemyksensä Turun historiallisen keskustan kehittämisestä. Haastattelut saattoivat siis osin toimia myös väylänä kertoa osallistumattomuudesta tai siitä, että haastateltava oli kokenut osallistumisen mahdollisuudet erittäin vähäisiksi tai olemattomiksi.

Mä olin sil taval, että mä yritin tuppautua [mukaan suunnitteluprosessiin], mut mut ehdottomasti estettiin [osallistumasta]. ... Ne pelkäs jotenki, et vanha kaakki yrittää sössöttää samoi vanhoi paskoi. (MUSE/aud/1)

Toinen haastateltava ei halunnut kertoa osallistumattomuuden kokemuksestaan lainkaan haastattelunauhalle, vaan hän pyysi keskeyttämään haastattelun siksi aikaa, jotta voisi sanoa “tästä osallistumisesta pari sanaa vielä” (MUSE/aud/4). Joitakin haastateltavia tuntui lähtökohtaisesti harmittavan, että suunnitelman tekijät Lundén Architecture Company ja Demos Helsinki ovat helsinkiläisiä toimijoita. Suunnitelmasta nähtiin välittyvän “helsinkiläisyyttä”, jonka ei koettu sopivan niihin merkityksiin ja arvoihin, joita Turun historiallisen keskustan koetaan kantavan (esim. MUSE/aud/1). Tähän haastateltavien kuvailemaan helsinkiläisyyteen kuuluu esimerkiksi suunnitelmapiiirrosten ihmismäärät, joita ei pidetty realistisina, ja toisaalta täydennysrakentamisen sekä siltojen määrä, joita kuvailtiin yliampuviksi, “överiksi”. Toinen haastateltava kuvasi suunnitelmaa seuraavasti:

Mä en oikein pysty katsomaan sitä [kehittämissuunnitelmaa] kauaa, mun mielestä siinä muutetaan liikaa asioita, ja keksimällä keksitään uutta. Et pitäis vähän maltillisemmin tehdä asioita. Nostaa se hyvä siel mikä on, entistä selkeemmin esille. (MUSE/aud/4)

Miten kaupunkilaisten haastatteluissa edustama “maalaisjärki” ja kaupunkielämän arki kohtaavat suunnitelmatyön visiotason diskurssit? Kulttuuriperinnön tutkijoiden näkemys on, että kulttuuriperintö kuuluu yhteisöille ja yksilöille, jotka käyttävät sitä todisteena historiasta ja jonka jatkumoon he itsensä sijoittavat. Kulttuuriperinnön osallisuus ei näin ollen liity aina siihen, kuka kulttuuriperintökohteen tai -asian konkreettisesti omistaa. Kyse on henkisestä omistajuudesta. Kulttuuriperinnön osallisuus (henkinen omistajuus) ja juridinen omistajuus ovat näin ollen toisistaan riippumattomia (esim. Grahn, 2014, s. 247). Saman kulttuuriperinnön ympärillä voi vaikuttaa monia kulttuuriperintöyhteisöjä, joista kukin tulkitsee kulttuuriperintöään erilaisista lähtökohdista ja liittää perintöönsä erilaisia merkityksiä. Myös kulttuuriperintöyhteisöt itsessään ovat moniäänisiä. Kaupunkisuunnittelun ja siihen kytkeytyvän kulttuuriperinnön osallisuutta tarkasteltaessa on siten olennaista kysyä, voivatko osallisia olla kaikki suunnitteluun tai suunnittelun kohteeseen itsensä osalliseksi kokevat vai ainoastaan he, jotka ovat riittävän tietoisia suunnittelusta tai osaavat sanallistaa näkemyksensä asianmukaisiksi ymmärretyin argumentein (Vahtikari, Kivilaakso & Latvala-Harvilahti, 2021, s. 376–377).

Kävelyhaastatteluissa kulttuuriperinnön osallisuus ja siihen liittyvät sekä kaupunkikehittämiseen kietoutuvat ristiriidat välittyivät keskusteluissa, joissa sivuttiin fyysisiä menneisyyden jäänteitä, Turun historiallisen keskustan arkeologisia muinaisjäännöksiä. Haastateltavien toiveena oli, että arkeologisia muinaisjäännöksiä saataisiin aikaisempaa enemmän näkyville,

kaupunkilaisten koettavaksi. Tässä törmättiin kysymykseen siitä, keitä varten arkeologista menneisyyttä pyritään varjelemaan ja kenellä on oikeus nähdä ja kokea kaupunkitilaan kuuluvat, mutta maanpinnan alapuolella sijaitsevat muinaisjäännökset. Uusin esimerkki tästä on ollut Katedralskolanin arkeologiset kaivaukset vuonna 2018. Kaivauksien yhteydessä pidettiin auki pop up -museota, joka saavutti suuren suosion yleisön keskuudessa (Katedralskolanin pop up -museossa vieraili lähes 4500 kävijää). Myöhemmin koulun liikuntasalin alla sijainneet rauniot kuitenkin peitettiin, eivätkä ne ole enää nykyisin näkyvissä. Tämä on jäänyt harmittamaan yhtä haastateltavista. Hän puhuukin ”hallitusta maatumisesta”: siitä, miten arkeologiset muinaisjäännökset jätetään mieluummin maatumaan maan poveen kuin että niitä pyrittäisiin aktiivisesti suojelemaan esittelemällä niitä yleisölle ja huolehtimalla niiden kunnosta (MUSE/aud/1).

Keskeinen kysymys on siis, mitä kehittämissuunnitelman laatimisen jälkeen tapahtuu. Kehittämissuunnitelmassa (2021, s. 19–21) on lueteltu monia kansainvälisiä verrokkeja. Turun kannalta samastuttavimpiin lukeutuu muun muassa Uppsala, jossa yliopiston vaikutus keskustan käyttäjäkuntaan ja uudistamiseen on merkittävä. Kaikissa esimerkikohteissa painottuu kaupunkitilan käyttäjien osallisuus ja osallistaminen. Kansainväliset verrokkit kertovat, että Turun Vanhankaupungin kehittämissuunnitelman laatijat ovat miettineet myös suunnitelman toimeenpanoa ja kaupunkilaisten osallisuutta kaupunkitilan kehittämisessä, mutta toisaalta uudisrakentaminen lyödään lukkoon jo suunnitelmavaiheessa, eikä kaupunkilaisilla ole suunnitelman perusteella siihen enää vaikutusmahdollisuuksia. Osallisuus rajautuu siten lähinnä alueen elävöittämiseen kehittämisen ja tulevan käytön suunnittelun sijaan.

Kehittämistyöhön liittyvän uudisrakentamisen paineen tunnistivat myös haastateltavat, jotka penäsivät kehittämissuunnitelmasta välineitä erityisesti Turun historiallisen keskustan elävöittämiseen (MUSE/aud/2):

Sit mä aina mietin sitä, et miks kaikki täytyy olla niin valmiiks rakennettua, et eiks joskus vois nauttii vaan siit semmoisest olemisest, tiäksä. ... Että tarkoittaako kehittäminen aina seinien rakentamista, ku tarkoitus oli kuitenkin alun perin et elävöitetään. §Niin se elävöittäminen ei seinien rakentelust mihinkään muutu.

Haastatellut kaupunkilaiset toivoivat esimerkiksi pieniä, käytännön kehittämistoimia kuten istutuksia, penkkejä ja pöytiä: tilaa olemiselle. Kaivattiin myös nopeita toimenpiteitä suurisuuntaisten ja pitkäntähtäimen visioiden oheen. Toisaalta kehittämissuunnitelman visualisoinnit olivat panneet miet-

timään sitä, kenelle kehittämistyötä tehdään ja kenen uudistuvassa kaupunkitilassa toivottaisiin viettävän aikaa.

Et niis kuvissa tai ylipäätänsä suunnitelma, niin se on luotu nuorille aikuisille, jotka vaan hengaailee, jotka ei mee, jotka ei tee mitään. Jotka vaan tiiäks istuu. ... Niil on ehkä joku viinilasi kädes tai sanomalehti tai läppäri. Mut esimerkiks mis oli lapset? Ei missään. Eikä siel oo lapsille mitään. (MUSE/aud/2)

Haastateltavilla oli erilaisia kokemuksia siitä, miten heidän kritiikkiinsä kehittämissuunnitelmaa kohtaan on vastattu ja miten palaute on otettu vastaan. Joiltakin osin haastateltavat ovat kokeneet, ettei heidän huoltaan tai mielipiteitään ole kuultu, vaan siihen on vastattu siten kuin asia olisi jo huomioitu suunnitelmassa. Toisaalta joillakin haastateltavilla oli kokemusta siitä, että he ovat tulleet kuulluksi ja huomioon otetuksi kehittämistyötä tehdessä. Erään haastateltavan mukaan kyse on siitä, miten asioita pystyy argumentoimaan.

Kyl meidät otettiin hyvin vastaan. ... Se avaa ovia paljon, kun se perustuu tietoon. Se on sitä tiedolla johtamista. (MUSE/aud/3)

Näin muisteli vapaan taidekentän toimintoihin osallistunut haastateltava, joka koki, että nimenomaan tutkittuun tietoon vetoamalla ja siten perustelemalla näkökulmansa voi saada äänensä kuuluville ja vaikutettua kehittämistyöhön ja päätöksentekoon. Pelkän kokemusasiantuntijuuden varassa Vanhankaupungin herättämästä *tunteesta* puhumalla ei siis samalla tavalla tule huomioituksi. Todelliset vaikuttamismahdollisuudet nähtiin haastatelluissa yleisesti ottaen yksittäiselle ihmiselle vaikeana tehtävänä. Yksi haastateltavista myös koki, että vaikka tietoa on tarjolla aikaisempaa enemmän, ovat osallistamisen nyktyvat lähtökohtaisesti ”vähän feikkojä”, mikä on vaikuttanut hänen halukkuuteensa ylipäänsä osallistua kaupunkikehittämiseen (MUSE/aud/4). Kehittämissuunnitelman julkaisun jälkeen pidettyihin asukkaita osallistaneisiin tilaisuuksiin liittyen haastateltavamme näkökulma oli, ettei annettu kritiikki ollut saavuttanut suunnitelman tekijöitä siten, että asukkaiden ehdottamat muutokset olisivat vaikuttaneet mahdollisilta. Esimerkiksi samalle alueelle suunnitelmassa ehdotetun täydennysrakentamisen ja asukkaiden ehdottoman niittykukkakedon välille tuskin syntyy kompromissia, joka voisi tyydyttää kaikkia osapuolia (TYKL/aud/2).

Suunniteltu ja koettu osallisuus

Ennen kehittämissuunnitelman julkistamista Turun Sanomissa julkaistiin kokosivun artikkeli Vanhan Suurtorin toimijoiden näkökulmista kehittämissuunnitelmaan liittyen. Artikkelin mukaan toimijat pelkäävät, että suun-

nitelma jää ainoastaan suunnitelman asteelle eikä alueen konkreettiseen kehittämistyöhön päästä. Turkuseuran hallituksen puheenjohtaja Maija Palonheimo sanoo artikkelissa, että suunnitelmia tehdään alueelle nyt kolmatta tai neljättä kertaa ja toivoo alueen kehittämisen käynnistyvän pienillä teoilla. “Suunnittelussa ollaan niin yläpilvessä, että en tiedä tullaanko sieltä koskaan Suurtorin pintaan,” ilmaisee artikkelissa Varsinais-Suomen toiminnanjohtaja Tiina Aalto huolensa alueen kehittämisestä (Korkki, 2021). Alueen toimijoiden toiveet kehittämisen suhteen ovat hyvin käytännönläheisiä. Esillä ovat olleet muun muassa erilaiset markkinatapahtumat, kirpputorit, pop up -liikkeet sekä erilaiset yhteisölliset toiminnan muodot sekä aikuisille että lapsille. Toiveissa kaupungin suhteen on myös talviaikaan ajoittuva torialueen hiekoitus, kesäiset kukkaistutukset, penkkejä istuskeluun ja lisävalaistusta tunnelman luomiseen. Ongelmaksi on koettu se, etteivät hyvät ideat ole edenneet kohti toteutusta (Korja-Kaskimäki, 2021; Korkki, 2021). Yksi haastateltavistamme näki myös, että Turun historiallinen keskusta on kärsinyt niin sanotun väliinpuotoajan roolista, kun kaupungin muita osia on viime vuosien aikana kehitetty voimakkaasti (TYKL/aud/3).

Kehittämissuunnitelmassa (2021, s. 57) yhteisöllisyyden ja elävyyden tavoittelemisen keinona mainitaan ihmisten ja palveluntarjoajien “törmäyttäminen”. Suunnitelmassa puhutaan toimijoiden yhteistyön lisäämisestä, jonka tarkoitus on edistää yhteisöllisyyttä ja aktiivisuutta alueella ja luoda “uusia mahdollisuuksia vapaa-ajalle, asumisille, työpaikoille ja opiskelulle”. Suunnitelma jättää kuitenkin avoimeksi, keitä nämä ihmiset ja palveluntarjoajat ovat. Kulttuuriperinnön henkisen omistajuuden näkökulmasta tuntuu ristiriitaiselta puhua uusien yrittäjien, toimijoiden ja toimintojen houkuttelemisesta alueelle, ellei tämä ole alueeseen identifioituvien kulttuuriperintöyhteisöjen toive. Tässä kohtaa onkin hyvä huomata, ettei kehittämissuunnitelman tarkoituksena ole ollut niinkään suunnittelualueen kulttuuriperinnön määrittely, vaaliminen tai kehittäminen. Kulttuuriperintö-sana mainitaan kehittämissuunnitelmassa ainoastaan alueen kehittämisessä hyödynnettävänä elementtinä (2021, s. 11) ja asiana, joka kehittämistoimenpiteiden myötä tuodaan “koettavaksi kaikille” (2021, s. 27).

Kehittämissuunnitelmasta ei käy ilmi, keitä alueen kulttuuriperinnön omakseen kokevat osalliset ovat ja miten he kulttuuriperintönsä määrittelevät. Suunnitelman laatimisessa on keskitytty enemmän alueen toiminnallisuuteen kuin historiallisen keskustan kulttuuriperinnön osallisuuksien tunnistamiseen. Osallisuus tuntuu olevan ennemmin suunnitelman laatimisessa käytetty narratiivi kuin huolellisesti pureksittu kysymys. Myös kahta keskenään

erilaista käsitettä ”yhteistyö” ja ”yhteisöllisyys” käytetään suunnitelmassa (2021, s. 77) samassa yhteydessä huolettomasti sekaisin.

Kävelyhaastatteluissa kehittämissuunnitelman konkreettiset yksityiskohdat nousivat merkittävään rooliin, kun kaupunkilaiset pohtivat varsin kriittisestikin kaupunkitilan kehittymistä Turun historiallisessa keskustassa. Yksityiskohdat liittyivät erityisesti liikkumiseen: liikkumisen tapoihin ja reitteihin, mikä korostaa arkisten liikkumisen tapojen ja reittivalintojen merkitystä kaupunkilaisten arjessa. Esimerkiksi kehittämissuunnitelmaan sijoitetut uudet sillat herättivät haastateltavissa monenlaisia mielipiteitä. Jotkut ”periturkulaiset” haastateltavamme tuntemat henkilöt eivät ole käyttäneet vuonna 2013 avattua Kirjastosiltaa, sillä se on rakennettu heidän mielestään väärään paikkaan (MUSE/aud/3). Sillan käytöstä kieltäytyminen on arjen kulkureittien valintaan liittyviä tekoja, jotka vaikuttavat kaupunkitilan haltuunoton tapoihin. Erityisesti kehittämissuunnitelmassa mainittu siltojen määrä herätti haastateltavissa kriittisiä ajatuksia:

H: Liikaa siltoja, aivan järkyttävää.

M: Siinäki on rajansa.

H: Ota huomioon, olennaista täs on se, et porukka menee tän alueen [Vanha suurtori] kautta. Eihän tämä muuten elävöidy perhana, jos sä levität tuol kaiken maailman siltoja.

M: Tavallaan liikenteen suunnat muuttuu ja menee.

H: Niin, ei sitten kukaa enää käykään tääl, eikä tääl sillä elä, ettei kukaan käy tääl. (MUSE/aud/1)

Toinen haastateltavamme piti periaatteessa siltojen määrän lisäämistä järkevänä ja toiminnallisuutta edistävänä asiana, mutta piti niiden sijoittelua huonosti harkittuna:

Musta tuntuu, että se onkin vähän silleen, Lundénkin ajatellut silleen, et no hei roiskitaan tohon vähän, niin katotaan minkälaisen vaikutelman se tekee. (MUSE/aud/3)

Haastateltavat eivät halunneet siltoja ”koristeeksi”, vaan niille piti nähdä selkeä käyttöarvo (MUSE/aud/4).

Samalla tavoin voimakkaan täydennysrakentamisen koetaan tukkivan luonnollisia kulkemisreittejä muuttaen perustavalla tavalla monien mahdollisten reittien huokoista kaupunkitilaa. Kulkemisen tavoista käydään kaupunkitilassa jatkuvaa neuvottelua. Autoilu, pyöräily, kävely ja esimerkiksi sähköpotkulaudoilla kulkeminen ovat tapoja kulkea Turun historiallisessa keskustassa. Keskustan kehittämisen kannalta haastatellut kaupunkilaiset

KUVA 3 Maaherran makasiinin takapiha, joka toimii nykyisin parkkipaikkana.
Kuva: Maija Mäki 2021

kokevat, että suunnittelua on ohjannut erityisesti autoilu (esim. MUSE/aud/1, 4). Tämä herätti spontaaneja huvittuneisuuden hetkiä, kun kävelyhaastattelujen aikana huomattiin yhä uudelleen nimenomaan autoilureittien ja parkkipaikkojen ohjanneen pitkälti kaupungin toimintojen jäsentymistä. Erään haastateltavan kanssa päädyttiin Maaherran makasiinina tunnetun rakennuksen takapihalle (MUSE/aud/1):

Tää on parkkipaikka [nauravat]. Se on käytössä oleva parkkipaikka. ... Voi jumankauta. Kuinka puut ensin sahattii ja nyt siin on jo onneks vähän kasvanu. Tässä on nyt hyvä puoli näissä puissa, leikattu, et niist tulee veistoksia, et se on jo hyvä. Mutta ajatus oli, et se ois ollu vähän siksakkii, nyt siit tuli tommon suora.

Autovirtojen ohjaamiseen keskittyminen näkyy kävelijöiden ja pyöräilijöiden kannalta myös Uudenmaankadun ylittämässä liikennevaloilla ohjatussa risteyksessä. Kävelijän ja pyöräilijän kokemus on, että valot vaihtuvat hyvin nopeasti punaiseksi, jolloin tien ylittämiseen tulee kiireen tuntu. Tien toiselta puolelta avautuu Porthanin puisto, jossa H. G. Porthanin muistomerkin hahmo katsoo tuomiokirkon suuntaan. Erään haastateltavan kävelyhaastattelussa keskustelimme tarkemmin puiston "tunnusta", josta välittyi muistoihin kietoutuva, ruumiillinen kokemus (MUSE/aud/2):

Mä en oo koskaan tykänny täst puistost. Mä en tiä minkä takia. Tää on kylmä. Tai ylipäättäen tää alue on kylmä. Siis niin, se miellelyhtymä on viileä. ... Mä luulen, et toi yks syy tää liikenne. Ja sit, mä en tiedä toi patsas on ainakin must, se lapsena oli vastenmielinen ja pelottava. Et mä en tykänny silloin.

Adjektiivit viileys ja lämpimyys toistuivat kaupunkiympäristöjen kuvauksissa. Lämpimyyttä lisäävät paitsi rakennusten värit ja materiaalit, myös luontoon liittyvät elementit. Voimakas autoliikenne ja toisaalta tyhjyyden kokemukset, autiot tilat ja hiljaisuus ovat luoneet kokemuksia tilojen kylmyydestä. Kehittämissuunnitelmalta kaivataan näiden lämpimien tilojen luomiskykyä, vetovoimaa ja kykyä herättää halua ajan viettämiseen, viihtymiseen. Useampi haastateltava kritisoi elävöittämisen käsittämistä ainoastaan liiketoimintaan perustuvien toimintojen kautta. Tilaa tulisi jättää omaehtoiselle kaupunkikulttuurille ja sen erikoisillekin, marginaalisille muodoille. Näin asiaa pohti yksi haastateltavistamme (MUSE/aud/3):

Markkinaehtoisuus kaupunkisuunnittelussa helposti tarkoittaa sen julkisen tilan kapeutumista. Et okei, kyl mä myönnän, että ravintolat, kahvilat, panimot, leipomot, kaikki se, mikä niitten tapahtumien infrassakin on tärkeitä. Ja se tuo sitä kuhinaa, ihan niinku tossa Vähätorillakin. Mut se kuitenkin kapeuttaa sitä julkista tilaa.

Yksi huomionarvoinen asia kehittämissuunnitelmaa lukiessa on, että siinä missä haastateltavat korostivat yksityiskohtien ja historiallisten jäänteiden merkitystä Turun Vanhaankaupunkiin liittämänsä erityisen tunteen herättäjänä, kehittämissuunnitelmassa ei juuri tunnisteta esimerkiksi arkeologisten jäänteiden merkitystä kaupunkitilassa. Kehittämissuunnitelma keskittyy

KUVA 4 Uudenmaankadun liikennevaloin ohjattu ylityspaikka. Kuva: Maija Mäki 2021.

kaupunkitilan toiminnallisuuksiin ja kulkureittien uudelleenohjaukseen, mutta suunnitelman narratiivista puuttuu arkeologinen Turku, jota kävelyhaastateltavamme tuntuvat arvostavan. Emme tässä yhteydessä arvioi täydennysrakentamisen määrää vaan tapaa, jolla uudet toiminnot ja rakenteet esitetään suunnitelmassa toteutettavaksi. Kehittämissuunnitelma keskittyy palveluiden ja reittien lisäämiseen sekä erilaisten kaupunkitilojen luomiseen:

”Jotain jännää jokaiselle” (2021, s. 103). Narratiivia ja käytettyjä diskursseja tarkastellen herää kuitenkin kysymys, onko suunnitelman laatijoilla lopulta ollut tiedossa, mitä ”jokainen” haluaa. Historiallinen Turku esiintyy kehittämissuunnitelmassa tuotteistettuna ja ylhäältä määriteltynä.

Haastateltujen merkityksellisenä kokemat kaupungin historialliset jäänteet olisi voinut sisällyttää suunnitelmaan täydennysrakentamisen määrästä tinkimättä. Georgiana Varna esitti jo vuonna 2013 julkaistussa Turun julkisia tiloja tarkastelleessa selvityksessään, että Vanhan Suurtorin maahan voisi asettaa ”lasikansia, joiden läpi näkyisi keskiaikaisen kaupungin raunioita, ja saada näin aikaan sekä matkailijoita että paikallisia asukkaita kiinnostava kohde” (Varna, 2013, s. 5). Haastatteluissa huomioitiin arkeologisten jäänteiden paljastamiseen ja niiden konservointiin ja ylläpitoon liittyvät taloudelliset kulut, mutta nähtiin, että kohteiden esille tuomiseen liittyvät edut olisivat hoitokustannuksia merkittävämpi asia.

Kaupunkitutkija Lieven Ameel (2015, 2020) on tutkinut kaupunkisuunnittelussa tapahtunutta tarinallisuuteen liittyvää käännettä. Vaikka argumentointi ja tarinat ovat aina olleet keskeisiä kaupunkisuunnitteluun ja -politiikkaan liittyviä piirteitä, ovat narratiivit viime vuosikymmeninä ottaneet vahvemman sijan kaupunkikehittämisessä. Narratiiviset ainekset, kuten retoriset kuvat, tarinat ja juonirakenteet vaikuttavat nykyään siihen, miten kaupunkisuunnittelijat esittelevät uudet aluesuunnitelmat suurelle yleisölle. Niillä myös kehystetään paikallispoliittisia diskursseja ja vaikutetaan kaupungin tulevaisuusvisioista johdettaviin rakennetun ympäristön konkreettisiin kehitystoimiin. Osallisuuden käsitteen näkökulmasta Ameelin kiinnostavimpia huomioita on, että vaikka alueen kehittämisessä keskeiseen asemaan nousisi inklusiivisuus ja yhteiskehittäminen, suunnittelussa saatetaan luoda niin sanotusti suljettua älykaupunkia, johon hakeutuu jopa homogeenistä asukaskuntaa. Tällainen *positiivinen segregatio* tarkoittaa, että alue omalla tavallaan eriytyy ja sulkeutuu samanhenkisten ihmisten asuttaessa sitä, minkä ajatellaan tukevan yhteisöllisyyttä. Positiivista segregatiota ei synny ilman paikallispoliittista ja kaupunkisuunnittelun ohjausvaikutusta. Ameel (2015, s. 223, 2020, s. 66–67) on itse kyseenalaistanut positiivisen segregatian kaupunkisuunnittelun lähtökohtana. Jää nähtäväksi, kuinka inklusiiviseen suunnitteluun Turun Vanhankaupungin kehittämissuunnitelma lopulta kannustaa.

Lopuksi

Kaupunkikehittämisen osallisuuksia tarkastellessa on hyvä hahmottaa, että osallisuus liittyy sekä suunnittelun prosesseihin että sen lopputuloksiin. Osallisuuden ei kaupunkikehittämisessä pitäisi koskea ainoastaan suun-

nitteluprosessin sidosryhmiä, vaan ylipäättään paikallisia toimijoita. Mikäli suunnitteluprosessissa halutaan hyödyntää paikallisia narratiiveja, tulee suunnitteluun osallistaa mukaan nimenomaisesti *kaupunkilaiset*. Prosessien ja metodien valinta tässä on kuitenkin haastavampi tehtävä. Eurooppalaisen maisemayleissopimuksen hengen mukaisesti myös Suomessa suunnittelu-prosesseissa painotetaan osallistamista, mutta se, miten prosessissa kerätävät tiedot päätyvät lopullisiin suunnitelmiin, on vielä hahmottumatta. Ole H. Casparsenin (2009) mukaan Eurooppalaisen maisemayleissopimuksen mukaisten osallistumismahdollisuuksien parantamiseksi tarvittaisiin erityisiä osallisuusstrategioita, jotta *sidosryhmien* rinnalla kuulluksi tulevat entistä paremmin myös tavalliset *kansalaiset*.

Lieven Ameel ja Aleks Neuvonen (2016, s. 219) kirjoittavat, että kaupunkisuunnitteluun tarvitaan tulevaisuudentutkimuksen metodeja, kuten skenaariotarkasteluja. Skenaarioiden ja kerronnallisuuden keinoin voidaan laajentaa eri ihmisryhmien osallisuutta kaupunkisuunnittelussa, sillä ne tekevät näkyväksi ihmisten erilaiset arvot ja toiveet ja tarjoavat näin mahdollisuuden sisällyttää eri osallisten äänet päätöksentekoon. Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelmasta on tunnistettavissa suunnittelua ohjaavat narratiivit, jotka näkyvät vanhan kaupungin ja yliopistoalueen toiminnoista ja kulkureiteistä hahmottuvina alueina. Sen sijaan suunnitelmasta ei käy ilmi, miten alueen vaihtoehtoisista tulevaisuuksista olisi keskusteltu osallisten kanssa. Tässä huomattavaa on, että narratiivien muotoon kirjoitetut skenaariotarinat saattavat myös piilottaa tai tehdä epäselväksi sen, millä tavoin eri toimijat ovat osallistuneet ja vaikuttaneet skenaarioiden syntyyn.

Haastatteluaineistossa historiallinen keskusta koetaan pitkälti kulkureitien ja historiallisista yksityiskohdista muodostuvan paikan hengen (*genius loci*) kautta. Paikan henki muodostuu aineettoman ja aineellisen kulttuuriperinnön vuorovaikutuksessa, jolloin aineellisilla elementeillä tarkoitetaan paikalle luonteenomaisia ympäristön piirteitä (Nyström, 2006). Paikan henki on yhteydessä ympäristön autenttisuuteen käsitteen laajassa merkityksessä. Ympäristön autenttisuuden vaaliminen ei tarkoita kehittämisen ja uusien elementtien lisäämisen kieltämistä, päinvastoin. Arkkitehti Jukka Jokilehto (2014) on todennut, että autenttisesta ympäristöstä erityisen tekee luova prosessi, joka tekee ympäristöstä alkuperäistä. Toisin sanoen myös ympäristöön lisättävien uusien elementtien tulisi olla paikallisyhteisön hyväksymiä ja heidän tarpeistaan lähteviä täydennyksiä. Haastatellut kokivat Turun Vanhankaupungin paikan hengen tunteena, erityisenä lämpönä, johon liittyivät esimerkiksi rakennusten värimaailma, mukulakiveykset ja kasvillisuus sekä niihin johdattavat totutut kävelyreitit. Mitä tälle tunteelle tapahtuu, kun asi-

antuntijavoimin toteutetun kehittämissuunnitelman mukaisesti määritellyt uudet rakennukset ja reitit toteutuvat alueelle?

Kehittämissuunnitelmassa tiettyjä diskursseja, kuten yhteisöllisyyttä ja osallisuutta sekä yhteiskehittämistä on käytetty kavennetusti. Voi silti toivoa, että alueen kaavoitus- ja suunnitteluvaiheessa huomioidaan paremmin kaupunkilaisten nykyisten ohjattujen ja ohjaamattomien kulkureittien sekä arkeologisten jäänteiden merkitys paikan hengen muodostumisessa. Sekä aiempien selvitysten että kävelyhaastattelujemme perusteella on selvää, että Vanhankaupungin alue kaipaa kehittämistoimenpiteitä ja uudistamista kaupunkisuunnittelun keinoin. Nähtäväksi jää, tavoittaako tämä suunnittelu niin aineellisen ympäristön, nykykäyttäjien tavat ja tottumukset kuin paikkaan liittyvät paikallistarinat paikan hengen perustana (ks. Karhunen, 2014).

Kirjallisuus

Tutkimusaineisto

Turku 2029 – pohjoisen Itämeren kiinnostavin kaupunki. *Kaupunkistrategia 2018*. (2018). Turku: Turun kaupunki.

Turun historiallisen keskustan ja yliopistojen alueen kehittämissuunnitelma. (2021). Turku: Turun kaupunki, Suomen Yliopistokiinteistöt Oy, TYS, Turun yliopistosäätiö, Kirkko Turussa ja Kaarinassa, Åbo Akademi, Stiftelsen för Åbo Akademi, Turun yliopisto, Lundén Architecture Company & Demos Helsinki.

Haastattelut

Haastattelut ja havainnointikävelysten tallenteet on arkistoitu Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkistoon, museologian MUSE-kokoelmaan.

Kävelyhaastattelut: MUSE/aud/1–4

Havainnointikävelyt: MUSE/spa/26–27

Tutkimuskirjallisuus

Ameel, L. (2020). *Narrative turn in urban planning: plotting the Helsinki waterfront*. London: Routledge.

Ameel, L. (2015). Emplotting Urban Regeneration: Narrative Strategies in the Case of Kalasatama, Helsinki. Teoksessa J. Rajaniemi (toim.), *Re-City. Future City – Combining Disciplines*. Datutop 34. Tampere: Tampere University of Technology, 222–240.

Ameel, L. & Neuvonen, A. (2016). Utopian jälkeen: vaihtoehtoisia tulevaisuusvisioita kirjallisuudessa ja kaupunkistrategioissa. Teoksessa L. Ameel, S. Jokela, A. Kivilaakso, S. Laine & T. Vahtikari (toim.), *Terra: Maantieteellinen aikakauskirja*, 128(1). *Teema: Joustava kaupunki*. Helsinki: Suomen Maantieteellinen Seura, 215–220.

Aula, I. (2018). Aistikävely kaupunkimaisemaan – yhteisen tilan kokemus ja joutomaiden polut. *Elore*, 25(1), 74–95. <https://doi.org/10.30666/elore.72816>

Casparsen, O. H. (2009). Public participation in strengthening cultural heritage: The role of landscape character assessment in Denmark. *Geografisk Tidsskrift – Danish Journal of Geography*, 109(1), 33–45.

Degen, M., Gillian, R. & Begum, B. (2010). Bodies and Everyday Practices in Designed Urban Environments. *Science Studies*, 23(2), 60–76.

- Forssell, A.** (2015). *Historiallisen jokirannan julkisen tilan kehittäminen*. Tutkimuskatsauksia 2/2015. Turku: Turun kaupungin Kaupunkitutkimusohjelma. https://www.turkuai.fi/sites/default/files/atoms/files/tutkimuskatsauksia_2-2015.pdf
- Forsell, S.** (2009). *Lasten, nuorten ja lapsiperheiden Turun keskusta – viihtyisän ja urbaanin asuin- ympäristön edellytykset, tekijät ja mahdollisuudet*. Maisemantutkimuksen pro gradu -tutkielma, keskustan kehittämissuunnitelman ”Turun elävä keskusta” osaselvitys. Turku: Turun yliopisto.
- Grahn, M.** (2014). *Perheyhtiö ja paikallisuus*. A. Ahlström Osakeyhtiön historian perintö Noormarkussa. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C osa 374. Scripta lingua Fennica edita. Turku: Turun yliopisto.
- Hovi, P.** (2021). *Kyl maar tääl kaikenlaista kulttuuria on! Kulttuurisuunnittelu kokonaisvaltaisena kulttuuri- ja taidelähtöisenä yhteiskehittämisen menetelmänä*. *Annales Universitatis Turkuensis B* 554. Turku: Turun yliopisto. <https://www.utupub.fi/handle/10024/152686>
- Jokilehto, J.** (2014). *International Doctrine; Some Personal Reflections*. Teoksessa K. Kovanen, M. Ehrström, M. Häyrynen, M. Vepsä & A. Kivilaakso (toim.), *Building Conservation in Our Time. Essays on the Conservation of the Built Environment*. Helsinki: ICOMOS Finland, 49–57.
- Jokinen, A., Asikainen, E. & Mäkinen, K.** (2010). Kävelyhaastattelu tapaustutkimuksen menetelmänä. *Sociologia*, 47(4), 255–269.
- Jäger, S. & Maier, F.** (2009). *Theoretical and methodological aspects of Foucauldian critical discourse analysis and dispositive analysis*. Teoksessa R. Wodak & M. Meyer (toim.), *Methods of Critical Discourse Analytics*. London: SAGE, 2. painos, 34–61.
- Karhunen, E.** (2014). *Porin kuudennen osan tarinoista rakennettu kulttuuriperintö*. Scripta Lingua Fennica Edita, C 379. Turku: Turun yliopisto.
- Katedralskolanin pop up -museossa vieraili lähes 4500 kävijää**. https://www.turku.fi/uutinen/2018-07-16_katedralskolanin-pop-museossa-vieraili-lahes-4500-kavijaa
- Korja-Kaskimäki, L.** (2021). Saa kehittää, kiitos. *Turun Sanomat*, 13.3.2021. <https://www.ts.fi/uutiset/paikalliset/5252062/Saa+kehittaa+kiitos+Turun+Vanhankaupungin+toimijat+kaipaavat+tekoja+ei+vain+ideahuttua>
- Korjonen-Kuusipuro, K. & Kuusisto-Arponen, A.-K.** (2017). Muistelun monet muodot – kertomus, kehollisuus ja hiljaisuus paikan tietämisen tapoina. *Elore*, 24(1), 1–17. <https://doi.org/10.30666/elore.79278>
- Korkki, R.** (2021). Järkäläinen kehityshanke ehdistaa Vanhan Suurtorin toimijoita – ”Suunnitelmaa tehdään jo kolmatta tai neljättä kertaa”. *Turun Sanomat*, 17.1.2021. <https://www.ts.fi/uutiset/paikalliset/5189947/Jarkalalainen+kehityshanke+ahdistaa+Vanhan+Suurtorin+toimijoita+Suunnitelmaa+tehdään+jo+kolmatta+tai+neljatta+kertaa>
- Kostet, J.** (2009). *Aurajoen merkitys Turun kaupunki-identiteetille*. Kansatieteen pro gradu -tutkielma, keskustan kehittämissuunnitelman ”Turun elävä keskusta” osaselvitys. Turku: Turun yliopisto.
- Kusenbach, M.** (2003). *Street phenomenology: The go-along as ethnographic research tool*. *Ethnography*, 4(3), 455–485. <https://doi.org/10.1177/146613810343007>
- Lee, J. & Ingold, T.** (2006). *Fieldwork on Foot. Perceiving, Routing, Socializing*. Teoksessa S. M. Coleman (toim.), *Locating the Field. Space, Place and Context in Anthropology*. Oxford: Berg, 67–85.
- Luggauer, E.** (2019). *Walking on Čemovsko Polje*. Teoksessa S. Eggmann, S. Kolbe & J. Winkler (toim.), *Wohin geht die Reise? Eine Geburtstagsgabe für Johanna Rolshoven 2019*. <https://www.geruchderzeit.org/luggauer/>
- Nyström, L.** (2006). *Arkitektur för livet. Om nutidens arkitektur mellan dåtid och framtid*. Karlskrona: Bildande.
- Ojanen, K.** (2018). Pysähdyttävät paikat. Videoitu kävelyhaastattelu etnografisena menetelmänä. *Elore*, 25(2), 128–140. <https://doi.org/10.30666/elore.76610>
- Pink, S.** (2007). *Walking with video*. *Visual Studies*, 22(3), 240–252.
- Pink, S.** (2009). *Doing Sensory Ethnography*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Smith, L. & Waterton, E.** (2009). *Heritage, Communities and Archaeology*. London: Bloomsbury.
- Suopajarvi, T.** (2014). Kävelyssä rakentuva paikka. Oulun kaupunkikeskusta seniorikaupunkilaisten sosiomateriaalisena ympäristönä. *Sociologia*, 51(4), 332–346.

- Vahanne, S.** (2008). *Turvattomuuden tila – turvattomuusmielikuvat ja niihin vaikuttavat tekijät Turun keskustassa. Kestävän kehityksen koulutusohjelman opinnäytetyö, keskustan kehittämissuunnitelman ”Turun elävä keskusta” osaselvitys.* Turku: Turun ammattikorkeakoulu. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/saija_vahanne_turvattomuuden_tila_-_turvattomuusmielikuvat_ja_niihin_vaikuttavat_tekijat_turun_keskustassa.pdf
- Vahtikari, T., Kivilaakso, A. & Latvala-Harvilahti P.** (2021). Kaupunki, kulttuuriperintökokemus ja osallisuus. Teoksessa T. Vahtikari, T. Ainiala, A. Kivilaakso, P. Olsson & P. Savolainen (toim.), *Humanistinen kaupunkitutkimus*. Tampere: Vastapaino, 365–386.
- Varna, G.** (2013). *Miten julkisia ovat Turun julkiset tilat? Tutkimuskatsauksia 1a/2013.* Turku: Turun kaupungin Kaupunkitutkimusohjelma. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/tutkimuskatsauksia_2013-1a.pdf
- Vasanen, A.** (2009). *Asuminen Turun keskustassa. Asumispreferenssit, asumisviihtyvyyys ja asuinpaikan valinta.* Keskustan kehittämissuunnitelman ”Turun elävä keskusta” osaselvitys. Turku: Turun kaupunki. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/antti_vasanen_asumisvalinnat_ja_-_preferenssit_turun_keskustassa.pdf
- Vergunst, J.** (2010). Rhythms of Walking. History and Presence in a City Street. *Space and Culture*, 13(4), 376–388.
- Winther J. M. & Phillips, L.** (2000). *Diskursanalys som teori och metod.* Översättning: Sven-Erik Torhell. Lund: Studentlitteratur.

”Kalevala meidän kaduilla”

Menetelmiä aineettoman ja affektiivisen kartoittamiseen

Laura Seesmeri

Lähiöt ovat monen suomalaisen kotiseutua jo useamman sukupolven ajan. Lähiöiden aineettomaan kulttuuriperintöön kuuluu tarinoita ja tietoisuutta menneisyydestä, ylisukupolvaisia narratiiveja ja affektiivista kokemuksellisuutta. Kulttuurikartoituksen monimenetelmällinen lähestymistapa on tutkimuksellinen viitekehys, jonka avulla näitä merkityksiä voidaan nostaa esille. Näytän menetelmiä avaamalla ja esimerkkien kautta, että osallistamalla sekä löydetään että luodaan aineetonta kulttuuriperintöä ja paikannetaan sen affektiivista sisältöä. Näin luodaan pitkäaikaista merkityksellisyyttä alueen identiteetin kehittymiselle. Menetelminä keskityn taidelähtöisyyteen ja osallistavaan paikkatietoon.

Avainsanat: kokemuksellinen paikkatieto, kulttuurikartoitus, lähiö, osallistava tutkimus, taidelähtöiset menetelmät

Lähiö kotina: ääni asukkaille ja kokemuksellisuudelle

Lähiöt kuuluvat yhteiskunnan rakenteellisiin murtumiin ja aikoihin, jolloin suureen paikalliseen asuntotarpeeseen on täytynyt vastata nopeasti. Lähiörakentamiseen on liittynyt paljon edistyksellistä asumisen uudistamista. Niiden asunnot ovat olleet luonnonläheisiä, valoisia, avaria, ja ne ovat tarjonneet

moderneja ylellisyyksiä, kuten käytännölliset keittiöt, lämpimän veden ja kylpyhuoneen ammeineen sekä parvekkeen. Monelle muuttaminen kaupunkien keskustasta alkeellisesta, pienestä ja pimeästä asunnosta avaraan lähiökotiin on ollut suuri harppaus parempaan asumiseen. Jo termin ”lähiö” syntyhistoriaan liittyy positiivista sisältöä. Se on peräisin Otto-Iivari Meurmanin – pohjoismaiden ensimmäisen asemakaavaopin professorin – teoksesta *Asemakaavaoppi* vuodelta 1947. Meurmanin (1947) tavoitteena oli yhtenäisen kaupunkirakenteen sijaan kehittää pienempiä ja puistomaisempia asuma-lähiöitä (Salmela 2004, 2007, s. 445). Paikallista asumista kehittävän ratkaisun lisäksi lähiöitä on rakennettu vastaamaan muuttoliikkeen synnyttämään asuntopulaan. Monet Suomen lähiöistä on rakennettu 1970-luvulla uusien teollisuuslaitosten läheisyyteen asuttamaan uutta työvoimaa.

Näin on myös syntynyt Porin Väinölä, jota tässä artikkelissa käsittelen. Kupariteollisuuden kylkeen Porin ja Ulvilan rajoille rakennettiin 1970-luvun alussa isoista kuusikerroksisista taloista koostuva Sampola ja sen kylkeen ikään kuin lähiön lähiöksi kolmikerroksisista taloista koostuva Väinölä. Se kuuluu Porin itäisiin kaupunginosiin ja sijaitsee noin neljän kilometrin päässä kaupungin keskustasta. Ennen kerrostalojen rakentamista alueella oli vanhempia teollisuustyöväestön asuintaloja ja omakotitaloasutusta. Väinölän kirkko ja koulu ovat 1950-luvulta. Alueen asukasluku on ollut jatkuvassa laskussa vuodesta 2008 asti tarkastellen. Väestö on vanhenevaa ja alueella ei juurikaan ole ollut uudisrakentamista 2000-luvulla (Häyrynen ym., 2014; Seesmeri ym., 2022; Tella, 2012; Wallin & Rosendahl, 2017, s. 77, 86–94).

Väinölän elinkaari heijastelee monen suomalaisen lähiön elinkaarta. Se rakennettiin 1970-luvun alussa ja läheinen teollisuuslaitos toi leivän useaan perheeseen. Vaikeudet alkoivat vasta myöhemmin laman ja työttömyyden myötä. Nyt alue on rauhoittunut, asukkaiden keski-ikä noussut, asukasmäärä pienentynyt, lapsiperheet vähentyneet ja talot kärsivät korjausvelasta. Tämä on kuitenkin vain kehys elämälle, jota lähiöissä eletään. Yleistyksen nostavat esille tällaisen lähiön, joka asetetaan marginaaliin, maaseudun ja kaupungin väliin, hyvinvoivan yhteisön ja rappion marginaaliin. Ulkopuolinen puhe lähiöstä eroaa kokemuksista, joita lähiön omilla asukkailla on (Junnilainen, 2019; Roivainen, 1999). Lähiö on monelle rakas kotiseutu ja paikka, johon on kiinnittynyt asukkaiden muistoja (Saarikangas, 2016, s. 90; Wallin & Rosendahl, 2017, s. 95). Tarkastelen tässä artikkelissa nimenomaan tällaisia piileviä aineettomia ja affektiivisia merkityksiä.

Muistot ja kokemukset ovat osa tutkimani Väinölän paikkoihin kiinnittyvää aineetonta kulttuuriperintöä ja affektiivista voimavaraa. Aineeton kulttuuriperintö on jaettu ja narratiiveja ja kokemuksellisuutta, joka paikantuu

arkiseen elettyyn ympäristöön. Se on kulttuurillista resurssia, joka ulottuu menneisyyteen kurkottavista narratiiveista kohti omakohtaista kokemusta. Paikat toimivat näyttämönä kokemukselle. Merkitykselliset sijainnit pitävät sisällään yksilöllisiä ja kollektiivisia kokemuksia (Stevenson, 2014, s. 47). Tunnistettu paikallisuus ja aineeton kulttuuriperintö muovaavat paikassa tapahtuvaa kokemuksellisuutta, ja samaten kokemukset synnyttävät uutta aineetonta kulttuuriperintöä uusien narratiivien muodossa. Aineettoman kulttuuriperinnön käsite kiinnittää huomion perinnön affektiiviseen luonteeseen. Affektit ovat intensiteettiä, joka liittyy kokijan ympäröivään maailmaan ja sen merkityksiin tuntemusten avulla. Ne ovat kehollista merkityksenantoa ja moninaisia suhteita, jotka luotsaavat kokemustamme maailmasta (Wetherell, 2012, s. 13–14). Affektit eli tuntemukset ja tunteet ovat voimakkaasti mukana siinä, miten aineeton kulttuuriperintö merkitysten muodostajana oikeuttaa merkityksiä sekä tuottaa ja levittää narratiiveja (Wetherell ym., 2018, s. 7–10).

Esittelen aineistonkeruun muotona kulttuurikartoituksen, joka mahdollistaa ruohonjuuritason moniäänisyyden. Kartoituksen menetelmissä keskityn taidelähtöisyyteen ja kokemukselliseen paikkatietoon. Molemmat ovat osallistavia menetelmiä. Nostan esille asukkaiden itsensä löytämänä aineetomana kulttuuriperintönä alueen koetun kalevalaisuuden, joka paikantuu sen katujen nimistöön. Toisena esimerkkinä nostan esille tihentyneiden merkitysten paikkoja, joita kartoitus alueelta löysi. Taidelähtöisten metodien yhdistäminen kokemukselliseen paikkatietoon on uusi menetelmällinen avaus. Tämän vuoksi käsittelen artikkelissa sekä menetelmiä että konkreettista osallistavaa tutkimusta kohdelähiössä Väinölässä. Koska molemmat menetelmät ovat dynaamisia ja muovautuvat vasta tekemisen myötä, tuon aineiston analysointiin liittyviä käytäntöjä esille vasta tutkimusesimerkkien yhteydessä.

Aineiston muodostaminen: kulttuurikartoitus Väinölässä

Tämän artikkelin aineisto perustuu kulttuurikartoitukseen porilaisesta lähiöstä Väinölästä. Osallistuin kartoitukseen sen toisena tutkijana. Kartoituksen kenttätyöt toteutettiin syksyn 2020 ja kevään 2021 välillä. Turun yliopiston maisemantutkimuksen oppiaineen tutkimushanke ”Kulttuurisuunnistelu” toteutettiin osana Ympäristöministeriön rahoittamaa Lähiöohjelma 2020–2022 -hanketta, jonka päämääränä on asuinalueiden myönteinen pitkän aikavälin kehitys. Näin pyritään parantamaan asukkaiden hyvinvointia ja alueiden elinvoimaisuutta. Kaikkia alueen asukkaita ja alueella toimijoita tavoiteltiin osallistumaan hankkeeseen. Suurimmaksi osallistujaryhmäksi tulivat alueella toimivan alakoulun oppilaat, perheet ja opettajat.

KUVA 1 Kartoituksen menetelminä käytettiin myös drone-kuvausta, jonka avulla pyrittiin löytämään reittejä ja polkuja virkistysalueilta. Tässä näkyy kuvan keskeltä alalaidasta lyhyt-aaltoaseman puistosta lähtevä Radioasemantie kohti 1970-luvulla rakennettua kerrostaloaluetta. Kuva: Katrina Virtanen.

Kulttuurikartoitus on paikkasidonnainen menetelmä ja tapa nähdä ja kerätä monimenetelmällinen aineisto ja näin tuoda aluesuunnitteluun uudenlaisia kulttuurillisia voimavaroja (Duxbury ym., 2015; Hovi, 2021b, s. 30; Häyrynen, 2017; Nummi, 2017, s. 193, 2020). Siihen ei liity vakiintunutta tapaa analysoida kerättyä aineistoa, vaan tutkimuksellinen viitekehys voidaan valita tapauskohtaisesti.

Kartoituksissa yhdistellään usein määrällisiä ja laadullisia aineistoja, ja näin luodaan aluesuunnittelun keskusteluun vaihtoehtoisia diskursseja (Duxbury ym., 2015, s. 2–3). Monimenetelmällinen, aineistolähtöinen ja yleistämään pyrkimätön ote ja tapa yhdistellä etnografisia ja kulttuurintutkimuksellisia aineistonkeruun muotoja ja metodeja auttaa löytämään tutkittavan yhteisön arkeen kuuluvia kulttuurillisia resursseja ja paikkoja (Duxbury ym., 2015).

Kulttuurisuunnistelu-hankkeessa erilaiset laadulliset aineistot korostuivat. Aineistoa kerättiin muun muassa havainnoimalla, go along -haastatteluin sekä kävelyhaastatteluin. Näin saatiin peruskuva alueen käytöstä, merkityksellisistä paikoista ja kokemuksellisuudesta. Alueen käytettyjä reittejä ja tunnelmaa lähestyttiin myös äänimaisemia tallentaen ja drone-kuvauksilla. Näin saatua laajaa kuvaa alueesta käytettiin digitaalista paikkatietoa hyödyntävän kyselyn taustatietona. Kyselyn toteuttaminen aineistonkeruun menetelmänä korostui, koska pandemiatilanteesta johtuvien rajoitusten takia ihmisiä oli haastava tavoittaa; esimerkiksi asukasiloja ja suurempien joukkojen kuulemista yhteisessä tapahtumassa ei voitu toteuttaa.

Kyselyn lisäksi aineistoa kerättiin taidelähtöisillä menetelmillä, jotka toimivat alueen asukkaiden kanssa osallistavana yhdessä tutkimisena. Näin tutkimusprosessi muodostui dynaamiseksi, keskustelevaksi ja toiminnalliseksi (Leavy, 2020, s. 3–4). Keskityn tässä artikkelissa esittelemään taidelähtöisistä aineistonkeruunmenetelmistä kalevalaista kadunnimistöä käsittelevää lähestymistä. Kalevala ja siihen liittyvä oma asuinympäristö kadunnimimineen on esimerkki alhaalta ylöspäin tapahtuvasta kartoittamisesta. Kiinnostus ympärillä oleviin kalevalaisiin paikannimiin nousi nimenomaan asukkailta itseltään.

Menetelmällisyys: kartoilla ja taiteella osallistaminen

Kulttuurikartoitus on paikkasidonnaista aluetutkimusta ja -kehittämistä, jossa kulttuuri nähdään laajasti ja päämääränä on nostaa esille yhteisön omia piilossa olevia arvoja ja merkityksiä. Kartoituksen taustalla oleva laaja näkemys kulttuurista pitää sisällään niin aineellisia kuin aineettomiakin kulttuurin piirteitä, jotka ovat merkityksellisiä ihmisten jokapäiväisessä arjessa. (Hovi, 2021a, s. 257; Häyrynen, 2017, s. 14).

Kulttuuri näkökulmana kaupunkien tai sen osien, esimerkiksi lähiöiden, tutkimisessa painottaa tutkittavaa aluetta dynaamisena ja monimuotoisena ympäristönä, jossa vaikuttavat erilaiset käytöt, arvostukset ja identiteetit. Kulttuurisuunnitteluun kohdistuva kritiikki on kohdistunut sen tapaan yleistää kulttuuria, jolloin se myös jähmettyy. Tällainen vaara voidaan välttää, jos suunnittelun lähtökohdaksi otetaan yksilötason kokemukset (Häyrynen, 2017, s. 3, 15). Kartoitusta tehdään alhaalta ylöspäin kuunnellen asukkaita ja etsien erilaisia kytköksiä.

Kulttuurisuunnittelua ja -kartoitusta on luonnehdittu aistivaksi ja demokraattiseksi menetelmäksi. Kartoittaminen vahvistaa paikallista identiteettiä, ja päämääränä on paikan sielun löytäminen (Hjort, 2017, s. 29). Jo se, että alueen asukkaisiin kiinnitetään huomiota, heidät otetaan tutkimuksen ja kartoituk-

sen kohteeksi, heidän mielipiteitään tiedustellaan ja heidät laitetaan pohtimaan omaa elinympäristöään, vahvistaa alueellista identiteettiä.

Kulttuurikartoituksessa on kyse erilaisesta tavasta luoda karttoja. Karttaesitykseen voidaan saada mukaan vaihtoehtoisia kulttuurillisia tapoja ja merkityksiä. Tällä tavalla piirytneitä karttoja voidaan pitää kartografisena vastakulttuurina (Chiesi & Costa, 2015, s. 70). Karttojen luonne, laatiminen ja niiden täydennettävyyden muuttuminen radikaalisti digitaalisten sovellusten myötä. Laadullisen tiedon esittäminen kartoilla on uudempi tapa ottaa paikkatietoa eli kartan koordinaatteihin sidottua tietoa haltuun. Tähän laadulliseen tietoon kuuluu myös kokemuksellisuus ja kehollisuus, joiden kartoittaminen on uudenlaiseksi tilalliseksi tiedoksi määriteltyä paikkatietoa. Kokemuksellisen paikkatiedon uutuus on mielestäni se, että kokemuksia esitetään kartoilla, ei karttojen taustalla olevana tietona, vaan itseisarvona, joka on päässyt osaksi karttaa.

Karttojen avulla, joko niitä laatien tai niitä tutkien, ihminen voi jäsentää kokemustaan niin paikkaan kuin aikaankin. Niissä tiivistyy tilan ja ajan todellisuuksia. Kartat ovat apuvälineitä ja ajattelutapojen peilejä, joiden kaksiulotteisessa representaatiossa kolmiulotteisesta todellisuudesta heijastuu myös neljäs ulottuvuus eli aika (Massey, 2008, s. 81, 87; Suutari, 2020, s. 84). Tekemässäni osallistavassa kartoituksessa aika on läsnä kokemuksen kautta. Kaikki kokemus tapahtuu aina tiettyssä paikassa ja ajassa eli kartalle vietynä sillä on koordinaattinsa. Avaan tässä artikkelissa tällaisia paikkaan sidottuja kokemuksia ja muistoja kyselyvastausten kautta. Kokemusta vaikeampi, koordinaatteihin kiinnittynyt ulottuvuus, aika, tulee esille muistoissa ja kertomuksissa, jotka kiinnittyvät tiettyyn paikkaan. Tällaisen osallistavan kartoituksen avulla pystyn nostamaan alueelta myös ajallisia ulottuvuuksia osana paikallisia aineettomia ja affektiivisiä merkityksiä.

Osallistavat kartat ovat levinneet kartoittamisen käytännöissä digitaalisten sovellusten myötä. Kartoittamisessa voidaan käyttää digitaalisia kartta-alustoja, joissa osallistajat tekevät merkintöjä suoraan valittuun taustakarttaan. Tällainen kartoitus luo vuoropuhelua ja tuottaa karttoja ja kartografisia todellisuuksia. Näin kartoista tulee jatkuvasti muuttuvia. Voidaan puhua prosessuaalisesta kartografiasta, jonka mukaan esimerkiksi keholliset ja sosiaaliset käytännöt luovat karttojen olemassaoloa jatkuvasti uudelleen. Kartoitustusprosessi on sarja tilallisia käytäntöjä, joista kartta esityksenä on vain osa ja yksi vaihe ja havainnollistaa jonkun ilmiön alueellisuutta (Hohenthal, 2021, s. 159). Kun kartta on saatu laadittua, voi keskustelu alkaa.

Osallistaminen kuuluu myös taidelähtöiseen etnografiaan osana kulttuurikartoitusta. Taiteella osallistamisella ja yhdessä tekemisellä osallistumisen

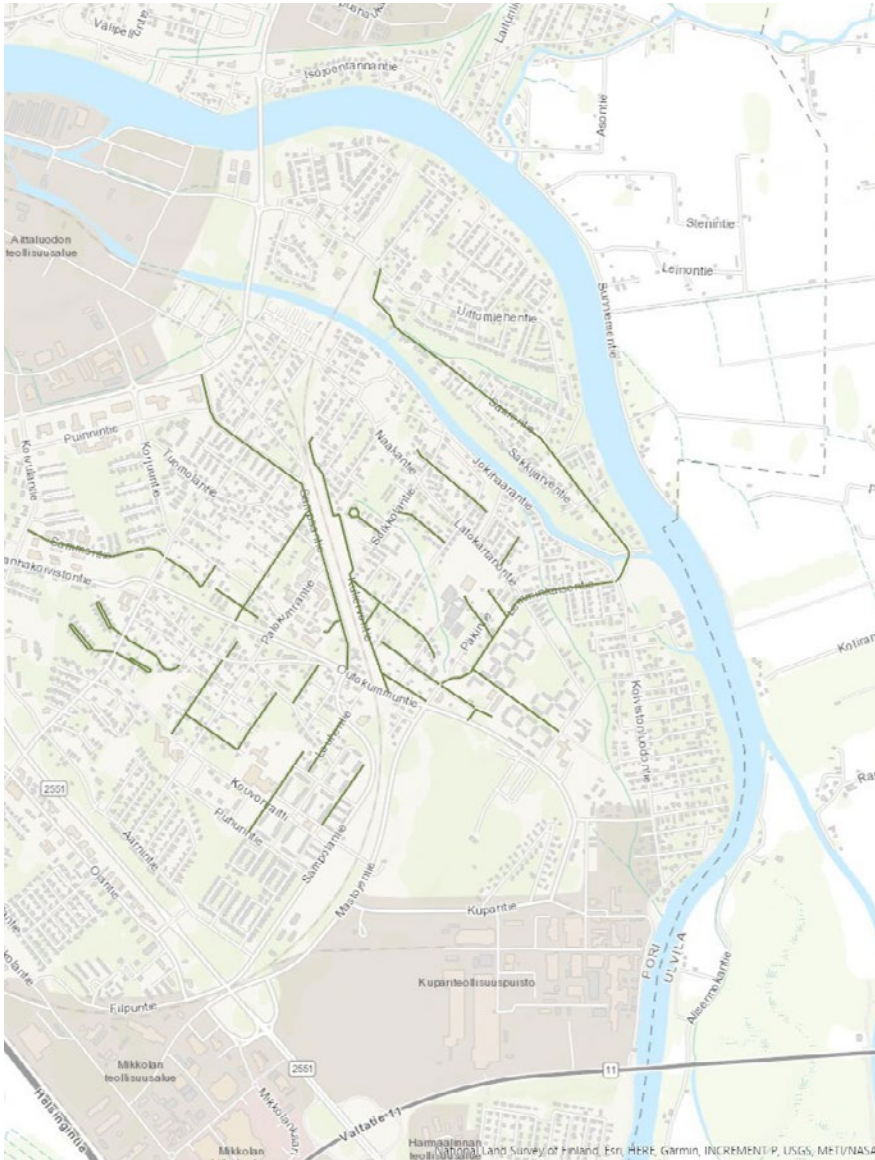
ja oman äänen vapautta on nimenomaan korostettu. Perinteistä etnografiaa enemmän on kyse yhdessä tekemisestä, tekemällä tutkimisesta. Taide on apuväline yhdessä toteutettuun etnografiaan. Yhdessä tekemällä ja tutkimalla alueen aineettomat arvot tulevat osaksi kokemuksellisuutta (Ehn, 2018; Leavy, 2020; Pink, 2015).

Taidelähtöiset aineistonkeruumenetelmät avasivat tässä esitellyssä kartoittamisessa uudella tutkimuksellisella tavalla paikan merkityksiä, kokemuksia ja tunteita ja nostivat esille asioita, jotka eivät muussa aineistonkeruussa kielellisty (Trift, 2017). Tämän kaltaisia menetelmiä on käytetty aistimellisessä etnografiassa (Pink, 2015), mutta niiden tuominen osaksi yhteissuunnittelua on uutta. Yhteisöllisen taiteen metodeilla, taiteellisen työskentelyn ja laadullisen tutkimuksen välillä on samankaltaisuuksia. Molemmissa tekijä, niin taitelija kuin tutkijakin, joutuu kuvittelemaan ja rakentamaan ymmärrystä. Laadullinen tutkimus ei suoraan kerää tietoa ja raportoi tätä, vaan se joutuu myös luomaan oman esityksensä. Taide ja laadullinen tutkimus ovat molemmat myös kokonaisvaltaisia, dynaamisia, refleksiivisiä, kuvailevia ja ratkaisuja kehittäviä (Leavy, 2020, s. 18). Menetelmänä taidelähtöisyys on tässä tutkimuksessa osa etnografiaa. Olen havainnoinut ja dokumentoinut työskentelyämme asukkaiden kanssa. Havainnoinnin lisäksi yhdessä tekeminen on tuottanut aineistoa. Tästä esimerkkinä seuraavassa luvussa esittelemäni uudet kalevalaiset katukyltit.

Kohteena kadunnimet: Kalevala porilaisessa lähiössä

”Täällähän on koko Kalevala”, totesivat koululaiset, kun pohdimme yhdessä heidän omaa ympäristöään Väinölää (kp/2021). Tästä toteamuksesta kasvoi yksi hankkeessa toteutettu taidelähtöinen interventio, jota työstettiin yhdessä minun – tutkijan – kanssa. Koululaiset halusivat pohtia omaa ympäristöään kalevalaisen nimistön kautta. Kadunnimien läsnäolo vei tutkimaan Kalevalaa ja siihen liittyvää myyttistä menneisyyttä syvemmin. Kadunnimien läsnäolo innosti myös Kalevalaan liittyvään taiteeseen. Yhdessä opeteltiin kalevalaista runomittaa, sen metriikkaa ja pentatonista kalevalaista sävelkieltä. Oma ympäristö oli kuitenkin koko ajan tekemisen keskipisteenä, ja Kalevalan läsnäolo lasten arjessa katujen niminä herätti uudenlaisen suhteen omaan ympäristöön ja sen kartoittamiseen. Tämä on esimerkki affektiivisesta aineettomasta kulttuuriperinnöstä ja taidelähtöisestä osallistavasta oman ympäristön tutkimisesta.

Tämä on myös esimerkki kanssatutkijuudesta. Billy Ehn (2018) puhuu bricolage-etnografiasta, jota hän on käyttänyt mitättömiltä vaikuttavien tapahtumien tutkimisessa. Menetelmässä yhdistellään muun muassa havaintoja,

KUVA 2 Kalevalaan liittyviä kadunnimiä ja paikannimiä, joita koululaisten kanssa löysimme Porin Väinölästä ja Sampolasta. Kadut merkitty tummin viivoin. Karttaphoja Maanmittauslaitos, Esri. Karttapiiros: Laura Seesmeri.

autoetnografiaa, fiktiota, arkistoaineistoja, taidetta ja aineellisia lähteitä. Ohimenevää tavoitellaan myös kokeilevalla kirjoittamisella, jossa voidaan yhdistellä konkreettista kuvailua, mielikuvituksellisia tulkintoja, tarinaa ja teoreettista analyysiä. Menetelmässä tärkeintä on osata hyödyntää havaintoja (Ehn, 2018, s. 60–62). Kalevalaisten kadunnimien projektissa lapset olivat mukana

tekemässä tätä etnografiaa osana taidelähtöistä kartoittamista. Työskentelyssä limittyivät konkreettisen ympäristön tutkiminen ja mielikuvitus.

Koululaisten kanssa etsimme Väinölästä kalevalaisia kadunnimiä ja ryhmittelimme ne aihealueittain. Kadunnimet liittyivät Kalevalan henkilöihin, luonnonjumaliin, paikkoihin, tapoihin tai kerronnanlajiin. Kadunniminä ja paikanniminä alueelta löytyivät esimerkiksi Louhentie, Ainontie, Väinörraitti, Joukahaisen puisto, Kullervontie, Vipusentie, Suvettarenpolku, Ahdinpolku, Vellamontie, Hiittenpolku, Pohjolantie, Päivölantie, Saarentie, Sommelontie, Kekripolku, Myyttitie ja Loitsulanpolku. Kartalle nämä paikat luovat melko laajan koko aluetta ja naapurikaupunginosaakin kattavan reitistön.

Kalevalaiset kadunnimet toivat väinöläisten koululaisten arkeen ja omaan ympäristöön uuden kulttuurillisen ulottuvuuden, kun he työstivät aihetta ja etsivät tietoa kadunnimien taustalla olevista henkilöistä, paikoista tai muista ilmiöistä. He pohtivat esimerkiksi matkaa päiväkodin ohitse kohti kioskia. Matka kulkee Joukahaisentietä kohti Vipusentietä. Matkalla kuvitteellisesti on läsnä suohon laulettu ylimielinen nuorukainen ja maan alla makaava jättiläiskokoinen tietäjä. Nämä pohdinnat olivat osa pajatyöskentelyn keskustelujamme (kp/2021). Mielikuvitukselle annettiin tilaa kasvaa havainnoista osaksi aineetonta kokemuksellisuutta.

Pandemiatilanteesta johtuen yhdessä työskentely oli osittain toteutettava etänä ja digitaalisin yhteyksin. Joukko valinnaisen kuvataiteen tunnille osallistuneita neljäs-, viides- ja kuudesluokkalaista halusi kuvittaa uusia katukylttejä valitsemaansa kalevalaista aihetta kantaville kaduille ja paikoille. Näitä kylttejä pääsimme yhdessä kuvaamaan niiden oikeilla paikoillaan ja näiden retkien yhteydessä pystyin toteuttamaan myös kävelyhaastatteluja koululaisten kanssa. He olivat innostuneet ajatuksesta, että Kalevala on heidän ympärillään ja samalla paikat saivat uudenlaisia merkityksiä. Useimmissa koululaisten tekemissä katukylteissä piirroksen on henkilöitynyt nimen taustalla oleva hahmo. Lisäksi kuvituksissa esiintyi eläimiä ja esineitä, kuten käärme, Väinämöisen kannel ja Aionon kampa. Suosituimmaksi uudelleen kuvitetuksi kyltiksi nousi Hiittenpolku. Hiisi innosti myyttisyydellään. Koululaiset selittivät sen olevan ”vähän pahis” ja ”jännä” (kp/2021).

Pyöräilimme ja kävelimme yhdessä läpi kylttien paikat ja samalla koululaiset hämmästelivät, miten nimet eivät usein heidän mielestään vastanneet ollenkaan todellisen paikan luonnetta. Sammantieltä puuttui rikkauksia jauhava ihmeidentekijä ”vai onks se jossain piilossa maan alla” ja Vellamonttiella ”merenneito, sellanenhan se Vellamo on, on kai sitten joskus voinu asua täällä, ku tää on ollu merenpohjaa” (kp/2021). Vain Joukahaisen puiston kyltiksi kuvittanut tyttö totesi, että hänen tekemänsä piirroksen ”käärme voisi

KUVA 3 Kuvassa kooste koululaisten tekemistä kalevalaisista katukylteistä kuvattuina niiden oikeilla paikoillaan Porin Väinölässä. Kuvat: Laura Seesmeri.

oikeasti asua juuri tässä ja täällä on jotakin suohon laulettua oloista” (kp/2021). Kohteena Joukahaisen puisto on kaavoituksen unohdettu kolkka. Se näkyy nimettynä kartalla, mutta oikeasta koordinaatista löytyy vain pajupusikko ja oja. Väinönraitilla yksi kyltti kuvittanut tyttö näki toiveikkuutta paikan ja kuvittamansa kannelta soittavan Väinämöisen välillä. Raitti on koivujen reunustama kävelytie kerrostalojen välissä. Hän totesi, että ”tässä olisi kiva, jos joku voisi ihan rauhassa soittaa kannelta ja muut kuunnella, minäkin näkisin sen ikkunastani” (kp/2021). Lemminkäisentien kylttiä kuvatessa yksi ohikulkija ilmoittautui kadun omaksi Lemminkäiseksi. ”Hei sä oot piirtänyt mut siihen, hän totesi kylttiä pitelevälle tytölle”. (kp/2021). Kukaan koululaista ei ollut valinnut kuvittamaansa kylttiä sen paikan takia, vaan pelkästään nimen takia. Nimien suhde paikkaan konkretisoitui vasta, kun kuvasimme kylttejä niiden oikeilla paikoillaan. Nimet myös ohjasivat etsimään omasta ympäristöstä aivan uusia paikkoja.

Taidelähtöinen osallistava työskentely loi uudenlaisen katseen lähion kaduille. Alue elävöityi nimistön kautta. Kalevalaisia kadunnimiä etsiessä ja

niiden kanssa työskennellessä koululaisille kadunnimet tulivat osaksi kokemuksellisuutta omasta arkiympäristöstä. Tämä on esimerkki aineettomasta kulttuuriperinnöstä ja affektiivisuudesta, jota eletty ympäristö voi pitää sisälleen. Se on myös esimerkki osallistamisesta ja osallistumisesta. Alueen koululaiset ottivat kalevalaisuuden niin omakseen, että projektissa roolit kääntyivät melkein toisin päin. He suunnittelivat, mitä kaikkea kalevalaisen nimistön innoittamana halusivat toteuttaa, ja minua tutkijana pyydettiin mukaan osallistumaan. Tämä projekti toimii myös esimerkkinä siitä, miten alhaalta ylöspäin toteutetussa kulttuurikartoituksen menetelmässä tutkimus voi edetä ennalta arvaamattomaan suuntaan ja luoda uusia näkökulmallisia haasteita ja mahdollisuuksia. En ollut varautunut analysoimaan aluetta ja hankkeen aikana koottua aineistoa erityisesti nimistöntutkimuksen tai kielimaiseman näkökulmista, mutta nämä ovat teemoja, jotka nousivat osallistamisessa esille. Kielimaisema on tutkimusta julkisen tilan teksteistä (Syrjälä, 2021, s. 171) ja nimistöntutkimus taas tutkimusta virallisista ja epävirallisista nimistöistä ja kaavoituksen nimistönannosta, joka luo suhdetta alueen identiteettiin (Ainiala, 2021, s. 124–129). Alustavasti teimme kielimaisemallista kartoitusta osallistavasti koululaisten kanssa ja kalevalainen nimistö ja sen tutkiminen loi heille aineettoman kulttuuriperintökokemuksen ja arkiympäristöön erityisen affektiivisuuden. Taidelähtöinen osallistaminen limittyi yhdessä työskentelyssä myös paikkatietoon. Yhdessä toteutimme digitaalisen tarinakartan, johon on koottu löytämämme reitistö, kokemuksellisuus, kalevalamittainen runous ja sävelkieli sekä kuvitetut uudet katukyltit (kartta/kalevala/2021).

Affekteja kartalla: tihentyneitä merkityksiä ja teollista kulttuuriympäristöä

Väinölän kulttuurikartoituksen toisena kärkenä taidelähtöisyyden ohella toimi osallistava karttakysely. Paikkatietoon sidottua kokemuksellista ja tuntemuksia korostavaa tietoa kerättiin karttapohjaisella kyselyllä hyödyntäen Maptionnaire-alustaa. Näin saatiin laaja aineisto, jossa paikkoihin ja kartan koordinaatteihin paikantuu tietoa alueen käytöstä ja niihin kohdistuvista muistoista ja kokemuksista.

Kiinnitän tässä huomioni sellaisiin Väinölän kartan kohtiin, joissa tihentyy monenlaisia merkityksiä. Paikat, joiden merkityksissä korostuvat aineettomat arvot sekä omat kokemukset ja tuntemukset, liittyvät Väinölässä erityisesti teollisiin kulttuuriympäristöihin eli paikkoihin, joissa näkyy teollisen työn menneisyyden jälkiä ja kerrostumia. Näitä ovat Väinölässä kuparitehtaan alue, joka rajoittuu Kokemäen-jokeen, sahaan johtava Kokemäen-jokeen kaitettu juopa, joka on toiminut tukkivarastona, sekä entinen lyhytaaltoasema,

joka sijaitsee keskellä laajaa puistoaluetta ja on nykyään osa veistospuistoa. Aloitan yleisistä Väinölään liitetyistä kommentteista, jotka nostavat esille ristiriitaista kokemuksellisuutta alueesta. Ristiriitaisuudet ovat myös osa tiheiden merkitysten paikkoja Väinölässä.

Koska kulttuurikartoituksella ei ole vakiintunutta aineiston analysointityökalustoa, voidaan siihen soveltaa laajasti, mutta perustellen toki, erilaisia kulttuurintutkimuksen, taiteentutkimuksen tai ihmistieteiden käytämiä analyysijä. Karttakysely tuotti laajan aineiston sanallisia muistoja, kokemuksia ja havaintoja sekä annettujen aiheiden mukaisia alueelle paikannettuja koordinaatteja. Olen koodannut sadat avoimet vastaukset, jotka ovat paikkaan sidottuja, ja teemoittanut ne aihealueittain. Teemoittelussa ja kokonaisuuden hahmottamisessa minua on auttanut kulttuurianalyysin tapa tematisoida aineistoa vastakohtapareilla ja näin löytää siitä piileviäkin merkityksiä (Ehn & Löfgren, 1982, s. 95).

Yleiset huomiot Väinölästä olivat teemoiteltavissa kuuteen kokemukselliseen ja aluetta arvottavaan aihepiiriin. Oheiseen taulukkoon olen nostanut positiiviset ja negatiiviset sitaatit näistä teemoista. Tämä antaa yleiskuvan alueesta, ja ristiriitaisuuksien esille nostaminen kertoo kartoituksen moniäänisyydestä ja voi tarkkaan tulkittuna auttaa alueen kokonaisvaltaisessa kehittämisessä.

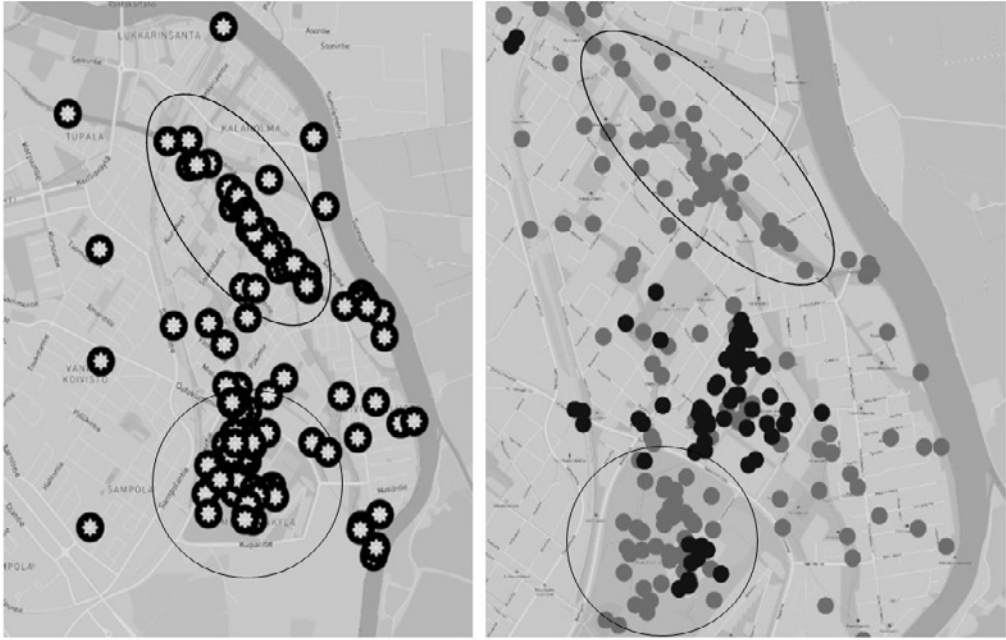
TAULUKKO 1 Positiiviset ja negatiiviset sitaatit tutkimuksen avointen vastausten teemoista.

	Positiiviset (161)	Negatiiviset (41)
Luontoarvot, ympäristö	"Kodikas, viihtyisä, rauhallinen ja sopiva yhdistelmä uutta ja vanhaa. Luonnonläheisyyttä tuovat joki ja alueella kulkevat fasaanit."	"Likainen, saastainen, roskainen, levoton, rauhaton, poliisit, köyhien alue, pakon edessä"
Rakennukset, infrastruktuuri	"Edullista asumista, lähellä mutta kuitenkin tarpeeksi kaukana isommasta hälinästä, lyhyt matka Mikkolan kauppoihin. Hyvin löytyy myös ilmaista parkkitilaa!"	"Paljon sijoitusasuntoja 'paremmalla väellä' jotka vähemmistöt/duunarit maksaa."
Sijainti ja kulkuyhteydet	"Lähellä keskustaa, rauhallinen, eikä mikään tusinamiljöö vaan kerrassaan ihastuttava vaihtelevine taloineen ja pihoineen."	"Liian etäällä kaikesta"
Sosiaaliset puolet	"Ei paineita sosiaalisesta kilpailusta (rakennuskanta, pihasuunnittelu, grillin koko)"	"Halpaa asumista, kerrostaloissa ei omaa rauhaa kun seinän ja katon läpi kuuluu kaikkien naapureiden äänet."
Kehitys	"Avara, luonto lähellä, rauhaisa, omissa oloissaan oleva, hivenen unohdettu, kehityskelpoinen, ikääntyvä"	"Levoton, likainen, ränsistynyt, pieni, sivuutettu"
Mielikuvat	"Mainettaan parempi paikka."	"tylsä, harmaa, huono maine, asuntojen arvo laskee, ei palveluita"

Osallistavassa paikkatietoon sidotussa kartoittamisessa tavoiteltiin kokemuksellisuutta ja paikkoihin sidoksissa olevia tunteita ja tuntemuksia. Näitä paikantui kartalle avoimina vastauksina sekä merkittyyinä koordinaatteina. Koordinaatit muodostuivat annetuista määreistä, joita vastaajat saivat merkitä kartalle. Näin koordinaatit muodostivat seuraavia vastakohtapareja: rauhalinen/levoton, miellyttävä/pelottava, kaunis/ruma. Nostan tässä esille kartat miellyttävistä/pelottavista koordinaateista sekä voimaantumisesta. Näistä näkyy selkeästi Väinölän kolme tihentyneiden merkitysten aluetta, joista myös avoimet vastaukset paljastavat menneisyysuhdetta.

Yksi kolmesta tihentymien paikoista on Väinölää rajaava Varvourinjuopa, joka on Kokemäenjoen haara ja liittyy sahateollisuuteen. Se on ollut tukkiuoma ja toiminut tukkivarastona alueen toisessa päässä olevalle sahalle. Tämä vaihe elää vielä asukkaiden muistoissa: ”nuoruusajan seikkailuja sillalla ja Varvourinjuovassa vielä kun tukkeja uitettiin” (ks/2020). Nykyään sen rannat ovat alueen tärkein virkistyskohde kaikkina vuodenaikoina: ”Päivittäinen lenkkikohde, mukava hiihtää, lintujen laulua, vadelmia, valkovoikkoja ja kieloja” (mt). Juopa on myös voimakas sosiaalismentaalinen raja: ”liittää Väinölän ’parempaan’ asuinalueeseen” (mt). Juopaan liittyy muistoja eri elämänvaiheilta: ”Lapsena sillan rautatiepuolta käveltiin läpi ’rohkeuskokeena’ [...] nuorena kulutimme aikaa istumalla sillan alla [...], taidettiin siellä joskus siideriäkin juoda ihan urakalla”.

Toinen tihentyneiden merkitysten paikka on vanha lyhytaaltoasema ja sitä ympäröivä veistospuisto. Radioaseman rakennus edustaa funktionalistista arkkitehtuuria, jota arvostetaan: ”Oman aikansa superluomus. Nyt häpeälliseen kuntoon päästetty!” (ks/2020). Se otettiin käyttöön vuosien 1939 ja 1940 välisenä aikana ja toimi vuoteen 1987 lähettäen Yleisradion ohjelmia ympäri maailmaa. Aseman ympäristö oli tiukasti aidattu, sillä korkeajännitteiset laitteet olivat hengenvaarallisia. Suljettu alue loi paikkaan etäisyyttä ja erityisiä tunteita: ”Alue oli lapsuudessani rajattu aidalla [...] ja se oli meidän näkökulmasta vähän salaperäinen ja pelottavakin paikka” (mt). Aseman toiminta on synnyttänyt paljon aineetonta kulttuuriperintöä kertomusten muodossa. Voimakkaat signaalit olivat yksi aihe: ”Silloin kun radioasemalla oli vielä lähetyksiä, puhetta saattoi ruveta kuulumaan vaikka kattilan kannesta tai haarukasta, kun asuttiin niin lähellä” (mt). Myös kertomukset terveystieteistä ovat yleisiä: ”Huhu kertoo, että radioasema ja sen säteily vaikutti siihen, että äitini jäi sen puolen isovanhempien ainoaksi lapseksi” (mt). Radioaseman lopetettua toimintansa rakennus on toiminut kulttuurin käytössä, ja sen ympärille on perustettu veistospuisto. Alueeseen liitetyt tunteet jatkuvat kuitenkin: ”Kreepy paikka keskellä metsää, nousee aina kaikki karvat pys-

KUVA 5 Kartat havainnollistavat Väinölästä kartoitettua affektiivisuutta. Vasemmanpuoleisen kartan merkit ovat paikkoja, joissa ihmiset mainitsivat voimaantuvansa. Oikean puolen samaa aluetta kuvaavaan karttaan ihmiset ovat merkinneet mustalla pelottavia paikkoja ja harmaalla miellyttäviä paikkoja. Karttojen ylemmät ympyrät ovat Varvourinjuovan aluetta ja alemmat lyhytaaltoaseman aluetta.

tyyn kun menee siitä ohi. Oudot puuveistokset ei yhtään helpota asiaa” (mt). Alueen uusi käyttö saa sekä kiitosta että kritiikkiä: ”Ruokoton rikka keskellä puistoa, mukataiteilijoiden töherryksiä” (mt). Useammat kuitenkin arvostavat alueen monipuolisuutta: ”Taide tekee paikasta erityisemmän” (mt). Läsä ovat alueen menneisyys, luonto ja taide: ”yllättäviä kohtaamisia erilaisten teosten kanssa” (mt). Alue on tärkeä lisä kodin lähellä: ”Lasten kanssa ihana lähteä arjesta pakoon. [...] Pienen kävelymatkan päässä kotoa ja betonin keskeltä” (mt).

Kolmas tihentymien paikoista ja teollisesta kulttuuriympäristöstä oli kuparitehdas Kokemäen rannalla. Tehdasalueeseen kuuluu punatiilisiä eri-ikäisiä rakennuksia, vanhimmat 1930-luvulta, ja se rajoittuu Kokemänjoen rantaan, jossa on betonilaituriksi kutsuttu vanha rakennelma. Monen ikäiset kulttuurikartoituksen aineistonkeruuseen osallistujat osasivat nimetä kupariteollisuuden roolin lähiön syntyyn: ”Syy Väinölään olemassaoloon” (ks/2020) sekä asutukseen: ”Merkittävä työllistäjä, toi aikanaan paljon itäsuomalaisia elävöittämään aluetta” (mt). Tehdas loi yhteisön, jossa ihmiset asuivat toistensa naapureina, viljelivät tehtaan palstoja, kokoontuivat kerhoissa ja pitivät huolta toisistaan. Nykyään yhteisöllisyyttä ei enää koettu olevan: ”Tärkeä työllistäjä edelleen mutta yhteisö puuttuu” (mt). Tehdas on näkynyt alueen arkisessa elämässä monella tavalla

esimerkiksi rytmittämässä vuorokautta: "Lapsena muistan, kun neljän jälkeen tasainen joukko miehiä polki tehtaalta kohti kotia" (mt). Tehdas myös kuului: "Itselleni tulee ensin mieleen tehtaan melu, jonka kuulee alueen liepeillä liikkuessa" (mt) ja haisi ympäristössä: "paha hajuhan sieltä aina tuli ja tulee" (mt). Tehtaan vaikutus ympäristöön kietoutuu tunteisiin: "Lapsuudesta muistona tehtaan haju ja sen takaa joenrantaa kulkevan pyöräilyreitit jännittävyys ja pelottavuus. Joen epäilyttävä väri ja haju tehtaan kohdalla" (mt). Tehtaan reunalla Kokemäenjoen rannalla olevan betonilaiturin tarkoitus jää hämärän peittoon: "Tämän fokusta olen ihmetellyt aina. Nykyisillään ruma" (mt). Monelle se on ympäristön tarkkailuasema, jossa teollinen kulttuuriperintö muistuttaa olemassaolostaan tehtaan ääнинä ja hajuina: "Mun meditaatiopaikka monena aamuna. Kehon muistissa jäidenlähtöjen ääni, auringonlasku ja raikas tuoksu. Tytön kanssa pysätään usein tähän pyöräretken tauolle" (mt).

Nämä kolme esimerkkiä paikkaan sidotusta aineettomasta kulttuuriperinnöstä ja samoihin paikkoihin liittyvästä tihentyneestä tunteiden ja tunteusten herättämisestä kertovat Väinölän lähiössä elävästä hyvin juurtuneesta kulttuurista, jota ei ensi silmäyksellä havaitse. Kartalle ja kommenttien kertomuksiin on taltioitunut Väinölän kokemuksellista aineetonta kulttuuriperintöä. Kertominen ja muisteleminen voidaan nähdä toimintana, joka jäsentää kulttuuriperintöä ja kehollinen oleminen taas muovaa kohtaamista kulttuuriperinnön kanssa (Vahtikari ym., 2021, s. 371). Tässä käytetyt kulttuurikartoituksen paikkatietosidonnaiset menetelmät ovat pystyneet nostamaan esille aineetonta kulttuuriperintöä ja siihen kytkeytyviä affektiivisiä voimavaroja, jotka tuovat alueen ajallisia tasoja monipuolisesti esille. Kartoituksessa esille nousseet paikat keräävät tarinoita ja kokemuksia. Ne ovat siis affektiivisesti tärkeässä roolissa välittäjinä; fyysisen paikan lisäksi ne ovat osa alueen narratiivia, ja ne välittävät aineetonta kulttuuriperintöä ja synnyttävät uusia kokemuksia ja merkityksiä.

Taidelähtöisyys ja kartat: tuloksia kehittämisen tueksi

Väinölässä tehdyn kartoituksen tuloksena alueelta nousi esille syvällistä tietoa ihmisten suhteesta omaan ympäristöönsä. Kartoituksessa taide oli osa tutkimuksen toiminnallista tekemistä, ei vain löydetty aineisto tai tutkimuskohde. Tällainen yhteinen taideprojekti on tekemisen kautta muotonsa löytävä tutkijan ja kohderyhmän vuorovaikutusprosessi. Siinä osapuolet lukevat toisiaan ja reflektivat omia roolejaan. Siinä myös vaikutetaan katsantotapoihin, käytökseen tai yhteisön näkemykseen sen omasta toiminnasta tai laajempaan yhteisöön kuulumisesta (Lehtonen, 2015, s. 40–41). Prosessissa tuotetaan uutta tietoa ja osallistujien näkökulmat muuttuvat sen myötä (Sederholm,

2007, s. 38). Samaten prosessi valtauttaa osallistujia (Hovi, 2021b, s. 51). Tällaisella menetelmällä voidaan tuottaa aluekehitykseen pitkäaikaista vaikuttavuutta.

Ihmiset saivat itse vaikuttaa käytettyihin menetelmiin ja kohteisiin tai sisältöihin, joissa taidelähtöisyyttä hyödynnettiin. Menetelmille annettiin tilaa muovaantua prosessin myötä. Prosessimaisuuteen kuului myös reflektiivinen vaihe, jossa pohdittiin yhdessä prosessin myötä muodostunutta merkitys- ja arvomaailmaa suhteessa omaan ympäristöön. Koska kulttuurikartoituksen avulla olemme pystyneet välittämään tällaista kokonaisvaltaista tietoa eteenpäin kaupungin monisektoriselle suunnittelu- ja päättäjäläimistöille, on alueen omaehtoinen ja aineettomiin kulttuuriperinnöllisiin arvoihin ja kokemuksellisuuteen perustuva tieto tullut osaksi suunniteltuja kehitysprosesseja. Tällainen osallistaminen luo siis arvokasta ja perinteisen lakisääteisen osallistamisen ylittävää paikan henkistä luonnetta korostavaa tietoa.

Taidelähtöisten menetelmien kautta kartoituksessa syvennyimme asukkaiden kanssa yhdessä valikoitujen teemojen tutkimiseen ja työstämiseen. Tässä artikkelissa olen esitellyt hankkeessa toteutettua kalevalaisiin kadunnimiin liittyvää teemaa. Projektin tuloksena löysimme yhdessä paikkaan sidottua kokemuksellista kulttuuriperintöä, joka affektoi suhdetta omaan ympäristöön. Näin paikasta löydettiin piileviä kulttuurillisia merkityksiä. Tämä oli täysin asukaslähtöinen kiinnostuksen kohde ja toimii esimerkkinä osallistumisesta, joka on enemmän kuin osallistavaa. Kalevalaisten kadunnimien tutkiminen ja niistä oman alueen narratiivien luominen toimi alhaalta ylöspäin tapahtuvana alueen elävöittämisellä, jossa kaavoituksen alueelle antamat nimet synnyttivät asukkaissa yhteisiä narratiiveja.

Paikkatietoon sidottu kartoittaminen oli hankkeen toinen kärki. Tärkeimmiksi paikoiksi nousivat paikat, joihin liittyy ylisukupolisesti jaettuja merkityksiä ja myös ristiriitaisuuksia. Tästä kertovat esimerkiksi karttamerkinnät, joissa sama alue koetaan sekä kauniiksi että rumaksi tai sekä miellyttäväksi että pelottavaksi. Asukkaiden jakamat ristiriitaisuudet kertovat paikan monimerkityksellisyydestä. Lähiö on kaupunkitila, joka synnyttää narratiiveja ja näitä narratiiveja myös kierrätetään ylisukupolisissa kokemuksissa. Juuri tämä on lähiön oma aineetonta kulttuuriperintöä. Väinölässä keskeisimmät narratiivit liittyivät tämän hankkeen yhteydessä esille nousseeseen kalevalaiseen kadunnimistöön sekä esittelemiini kuparitehtaaseen, Kokemäenjoen haaraan Varvourinjuopaan ja entiseen lyhytaaltoasemaan. Kartoille piirtyi kehollista kokemuksellisuutta ja affektiivisuutta, joka kertoo paikkojen vaikutuksesta käyttäjiinsä.

Kartalle merkityt pisteet tunnesidonnoista ja aktiivisesti käytetyistä paikoista sekä niihin liittyvät sadat avoimet vastaukset muodostavat yhdessä taidetta hyödyntävien kulttuurikartoitusmetodien kanssa Väinölästä kuvan,

jossa tavoitetaan nimenomaan aineettomia arvoja ja käytänteitä, muuttuvia ideoita ja yhteisön abstrakteja puolia paikkoihin sidotusti (Duxbury ym., 2019, s. 6). Kulttuuriperintöä ei niinkään ole paikka, vaan se, mitä paikassa tapahtuu (Smith, 2006, s. 11). Muuttuneet tai kadonneet materiaaliset paikat ovat yhä osa paikan aineetonta nykymerkitystä (Santo, 2019, s. 206).

Kartoittamisen tuloksena voin todeta, että kokemuksellisuus ja affektiivisuus sekä yhteisesti jaettu aineeton kulttuuriperintö kulkevat käsi kädessä ja luovat paikkojen merkityksellisyyttä. Esille nousivat sellaiset paikat, joiden menneisyys oli yhteisesti jaettua tai yleisesti tiedostettua sekä affektiivisesti vetovoimaisia. Niihin yhdistettiin aineetonta kokemuksellista kulttuuriperintöä ja perinnön affektiivisuutta, joka vaikutti kokijaan ja merkityksellisti kokemusta.

Karttojen avulla ihmiset pystyivät osoittamaan merkityksellisiä paikkoja ja niihin liittyviä muistoja, narratiivisuutta ja tunteita. Kun kartalla yksilölliset merkinnät luovat yhteisöllisen kokonaisuuden, muuttuvat yksilötason muistot yhteiseksi aineettomaksi perinnöksi ja subjektiiviset tunteet jaetuiksi affekteiksi. Tämä toimii myös toisinpäin: menneisyystietoisuus tai paikkaan sidottu jaettu aineeton kulttuuriperintö auttoi merkityksellisten kokemusten muovautumisessa. Alueellinen omaksi tunteminen antoi pontta myös osallistua alueen kehittämiseen. Kartoituksessa sain havaita, että monella asukkaalla on ylisukupolvinen side Väinölään, ja kartoittamisen myötä tämä side voimistui entisestään. Tätä sidettä voidaan verrata kotiseutukokemukseen (Suutari, 2020, s. 87), joka rakentuu ihmisen koko elämänhistorian ajan tai muulla tavoin ottaen huomioon alueen ajallisen tason ja menneisyyden läsnäolon. Kartoitusta nosti esille moniäänisyyden, jota elettyyn ympäristöön aina liittyy. Näitä tuloksia voidaan hyödyntää kaupungin eri toimialojen suunnitelmissa, jotka alueelle kohdistuvat. Jo nyt olemme saaneet positiivisen vastaanoton karttamuotoisten tulosten esittämisestä. Kartalla esittäminen konkretisoi aineettomia ja affektiivisia tuloksia muotoon, jota kaupunkikehittämisen on vaivattomampi viedä käytännön työhön.

Kiitokset

Tämä artikkeli perustuu tutkimushankkeeseen Kulttuurisuunnittelu, joka toteutettiin Turun yliopiston maisemantutkimuksen oppiaineessa. Hanketta rahoitti Ympäristöministeriö ja se oli osa Lähiöohjelma 2020–2022 -hanketta. Kiitos arvokkaista keskusteluista ja palautteesta, joita on käyty hankkeen ohjausryhmässä ja samaan aikaan käynnissä olevien Porin kaupungin lähiöhankkeiden Kulttuuriviritin ja Viherpolku ohjausryhmissä sekä kaikkien Lähiöohjelmaan kuuluvien hankkeiden välillä. Kiitokset tämän artikkelin vertaisarvioijille sekä toimituskunnalle tärkeästä palautteesta ja korjausehdotuksista.

Lähteet

Painamattomat lähteet

- Väinölä-kysely. Sitaatit ovat Kulttuurisuunnistelu-hankkeen toteuttaman Maptionnaire-alustalla toteutetun karttapohjaisen Väinölä-kyselyn avoimista vastauksista. Aineistoon viitataan tekstissä tunnisteella (ks/2021). Aineisto tullaan tallentamaan Turun yliopiston Historian kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen arkistoon.
- Kenttäpäiväkirjat, muistiinpanot ja äänitteet kenttätöskentelystä Väinölässä. Aineisto kirjoittajan hallussa. Aineistoon viitataan tekstissä tunnisteella (kp/2021).
- Kalevalainen tarinakartta. Digitaalisesti julkaistu tarinakartta, johon aineistossa viitataan tunnisteella (kartta/kalevala/2021). <https://storymaps.arcgis.com/stories/cdo2d4da95b74869902dca05f117c4c4>
- Kyselyyn ja hankkeen muihin kenttätöön aineistoihin sekä digitaalisiin tarinakarttoihin, joihin artikkeleissa viitataan, voi tutustua osoitteessa <https://sites.utu.fi/kulttuurisuunnistelu/>

Kirjallisuus

- Ainiala, T.** (2021). Nimet kaupunkimaisemassa. Kerrostumat, merkitykset ja mielikuvat. Teoksessa T. Vahtikari, T. Ainiala, A. Kivilaakso, P. Olsson & P. Savolainen (toim.), *Humanistinen kaupunkitutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Chiesi, L. & Costa, P.** (2015). One Strategy, Many Purposes. A Classification for Cultural Mapping Projects. Teoksessa N. Duxbury, W. F. Garret-Petts & D. MacLennan (toim.), *Cultural Mapping as Cultural Inquiry*. London: Routledge.
- Duxbury, N., Garret-Petts, W. F. & MacLennan, D.** (2015). Cultural Mapping as Cultural Inquiry. Introduction to an Emerging Field of Practice. Teoksessa N. Duxbury, W. F. Garret-Petts & D. MacLennan (toim.), *Cultural Mapping as Cultural Inquiry*. London: Routledge.
- Duxbury, N., Garret-Petts W. F. & Longley, A.** (2019) An introduction to the art of cultural mapping. Activating imaginaries and means of knowing. Teoksessa N. Duxbury, W. F. Garret-Petts & A. Longley (toim.), *Artistic approaches to cultural mapping. Activating imaginaries and means of knowing*. New York: Routledge.
- Ehn, B.** (2018). Arjen yllätyksiä – huomaamattoman etnografia ja kulttuurianalyysi. Teoksessa P. Hämeenaho & E. Koskinen-Koivisto (toim.), *Moniulotteinen etnografia*. Helsinki: Ethnos.
- Ehn, B. & Löfgren, O.** (1982). *Kulturanalyser. Ett etnologiskt perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Hjort, C.** (2017). Kulttuurisuunnittelu paikallisidentiteetin luomisen ja paikallisen kehittämisen välineenä. Teoksessa M. Häyrynen & A. Wallin (toim.), *Kulttuurisuunnittelu. Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hohenthal, J.** (2021). Osallistuva kartoitus ympäristösuhteiden tutkimuksessa. Teoksessa S. Ryytänen & A. Rannikko (toim.), *Tutkiva mielikuvitus. Luovat, osallistuvat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hovi, P.** (2021a). Taiteilijat yhteisöjen kulttuurikartoittajina. Teoksessa T. Vahtikari, T. Ainiala, A. Kivilaakso, P. Olsson & P. Savolainen (toim.) *Humanistinen kaupunkitutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Hovi, P.** (2021b). *Kyl maar tääl kaikenlaista kulttuuria on! Kulttuurisuunnittelu kokonaisvaltaisena kulttuuri- ja taidelähtöisenä yhteiskehittämisen menetelmänä*. Annales universitatis Turkuensis B554 Humaniora. Turku: Turun yliopisto.
- Häyrynen, M.** (2017). Kulttuurisuunnittelu, kulttuurikartoitus ja suomalainen kaupunkikehittäminen. Teoksessa M. Häyrynen & A. Wallin (toim.), *Kulttuurisuunnittelu. Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Häyrynen, M., Wallin, A., Siro, S. & Forsell, S.** (2014). *Lähikuva lähiöstä! Itä-Porin kulttuurikartoitus ja toimenpidesuunnitelma*. Turun yliopisto/Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen julkaisuja numero 45. Pori: Turun yliopisto, Porin yliopistokeskus, Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-6087-3>
- Junnilainen, L.** (2019). *Lähiökylä. Tutkimus yhteisöllisyydestä ja eriarvoisuudesta*. Tampere: Vastapaino.

- Lehtonen, J.** (2015). *Elämäntunto. Näyttelijä kohtaa hoitolaitosyleisön*. Helsinki: Taideyliopiston teatterikorkeakoulu.
- Leavy, P.** (2020). *Method Meets Art. Arts-Based Research Practice*. New York: The Guilford Press, 3. p.
- Massey, D.** (2008). *Samanaikainen tila*. Tampere: Vastapaino.
- Meurman, O.-I.** (1947). *Asemakaavaoppi*. Helsinki: Otava.
- Nummi, P.** (2017). Kulttuurikartoitukset ja hallintorajat ylittävä yhteistyö Nikkilän kulttuurikäytäväprojektissa. Teoksessa M. Häyrynen & A. Wallin (toim.), *Kulttuurisuunnittelu. Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Nummi, P.** (2020). *Hallitsematon tekijä? Sosiaalisen median rooli kaupunkisuunnittelussa*. Doctoral Dissertations 137/2020. Espoo: Aalto-yliopisto, Rakennetun ympäristön laitos.
- Pink, S.** (2015). *Doing Sensory Ethnography*. London: Sage, 2. p.
- Roivainen, I.** (1999). *Sokeripala metsän keskellä. Lähiö sanomalehden konstruktiona*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Saarikangas, K.** (2016). Värikkäämpi, iloisempi, hienostuneempi. Näkökulmia 1960-luvun arkkitehtuuriin. Teoksessa J. Lahti & E. Rauske (toim.), *Asukkaat ja maisema liikkeessä. Lähiörakentaminen ja asumisen mullistus 1960-luvulla*. Helsinki: Arkkitehtuurimuseo.
- Salmela, U.** (2004). *Urban Space and Social Welfare. Otto-Iivari Meurman as a Planner of Finnish Towns 1914–1937*. Taidehistoriallisia tutkimuksia 30. Helsinki: Taidehistorian seura.
- Salmela, U.** (2007). Happy homes and stable society. Otto-Iivari Meurman and omakoti in interwar Finland. *Planning Perspectives*, 22(4), 443–466. <https://doi.org/10.1080/02665430701553423>
- Santo, C. E.** (2019). Mapping the intangibilities of lost places through stories, images and events. A geoscenography from milieus of development-forced displacement and resettlement. Teoksessa N. Duxbury, W. F. Garret-Petts & A. Longley (toim.), *Artistic approaches to cultural mapping. Activating imaginaries and means of knowing*. New York: Routledge.
- Sederholm, H.** (2007). Yhteisötaiteen juurilla. Teoksessa K. Kivimäki & H. Kolsio (toim.), *Yhteyksiä. Asiaa yhteisötaiteesta*. Rauma: Lönnströmin taidemuseo.
- Seesmeri, L., Virtanen, K. & Häyrynen, M.** (2022). *Kuparia, fasaaneja ja lyhytaaltoja. Raportti Väinölan kulttuurikartoituksesta. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen tutkinto-ohjelman julkaisuja 59*. Pori: Turun yliopisto, Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen tutkinto-ohjelma. https://sites.utu.fi/kulttuurisuunnittelu/wp-content/uploads/sites/897/2022/01/Raportti_Vainolan_kulttuurikartoituksesta_2021-1.pdf
- Smith, L.** (2006). *Uses of Heritage*. London: Routledge.
- Stevenson, D.** (2014). *Cities of Culture. A global perspective*. New York: Routledge.
- Suutari, T.** (2020). Kotiseutu digitaalisella kartalla. Teoksessa S. Riukulehto & A. Haasio (toim.), *Virtuaalinen kotiseutu*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Syrjälä, V.** (2021). Metro ja markkinavoimat – Kielimaisema kaupungin kuvaajana. Teoksessa T. Vahtikari, T. Ainiala, A. Kivilaakso, P. Olsson & P. Savolainen (toim.), *Humanistinen kaupunkitutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Tella, K.** (2012). Kiinnekohtia porilaisessa lähiömaisemassa. Teoksessa N. Uusi-Seppä (toim.), *Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään ja huomenna*. Pori: Satakunnan Museo.
- Thrift, N.** (2008). *Non-Representational Theory. Space, Politics, Affect*. London: Routledge.
- Vahtikari, T., Kivilaakso, A., Latvala-Harvilahti, P.** (2021). Kaupunki, kulttuuriperintö ja osallisuus. Teoksessa T. Vahtikari, T. Ainiala, A. Kivilaakso, P. Olsson & P. Savolainen (toim.), *Humanistinen kaupunkitutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Wallin, A. & Rosendahl, S.** (2017). Kerrostalolähiön kulttuurisen muutoksen kartoitus. Teoksessa M. Häyrynen & A. Wallin (toim.), *Kulttuurisuunnittelu. Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Wetherell, M.** (2012). *Affect and Emotion. A New Social Science Understanding*. London: Sage.
- Wetherell, M., Smith, L. & Campbell, G.** (2018). *Affective Heritage Practices*. Teoksessa L. Smith, M. Wetherell & G. Campbell (toim.), *Emotion, Affective Practices and the Past in the Present*. London: Routledge.

Ihmisen ja kaupunkiympäristön suhde humanistisen tutkimuksen kohteena

Aura Colliander

Tanja Vahtikari, Terhi Ainiala, Aura Kivilaakso, Pia Olsson ja Panu Savolainen (toim.) (2021). *Humanistinen kaupunkitutkimus*.

Tampere: Vastapaino.

ISBN 978-951-768-850-5, 394 s.

Humanistinen kaupunkitutkimus on artikkelikokoelma, jossa tutkimusten kohteena on kaupunki inhimillisesti koettuna, muistettuna ja elettyinä paikkana. Kirja kokoaa 2000-luvun suomalaisen humanistisen kaupunkitutkimuksen keskeisiä näkökulmia, menetelmiä ja tutkijoita yksiin kansiin. Artikkeleiden 24 eri kirjoittajaa edustavat kaupunkitutkimukseen kytkeytyviä humanistisen tutkimuksen aloja laaja-alaisesti. Artikkeleissa kaupunkitutkimusta lähestytään muun muassa kielimaiseman, taiteiden, kulttuuriperinnön, humanistisen maantieteen sekä liikkumisen tutkimuksen näkökulmista.

Artikkeleita yhdistävä punainen lanka on ihmisen ja kaupunkiympäristön suhde. Teoksen toimittajat Tanja Vahtikari, Terhi Ainiala, Aura Kivilaakso, Pia Olsson ja Panu Savolainen toteavat, että ”humanistisen kaupunkitutkimuksen yksi keskeinen tavoite on tavoittaa kaupunkilaisten omia ääniä ja kokemuksia”. Teos jakautuu kolmeen osaan, joissa käsitellään kaupunkia kokemuksena, sen tilallisia käytäntöjä sekä kerrostunutta kaupunkia. Kirjan artikkeleista piiryy näkökulmia, joissa ihmisen kokemus kaupungista perustuu muun muassa aisteihin, muistiin, paikkojen merkityksellisyyteen ja historiallisiin kerrostumiin. Keskeistä on kaupungin aineellisuuden ja aineettomuuden kietoutuneisuus.

Tutkimusaineistot ja menetelmät ovat monipuolisia, ja niistä monet perustuvat moniaistisuuteen ja taidelähtöisyyteen. Perinteisiä humanistisen tutkimuksen metodeja, kuten haastattelua, on kehitetty ja laajennettu *aisti-elämäkerralliseksi kävelyiksi* (Järviluoma, Aula, Pöllänen, Pärjälä, Tiainen & Venäläinen, s. 61–94; Olsson, Rinne & Suopajarvi, s. 31–59), *aistimuistokävelyiksi* (Uimonen, s. 145–167), *kansakulkemiseksi* (Susi, s. 225–251) ja *paikkalähtöiseksi kulttuurikartoitukseksi* (Hovi, s. 253–282). Tällaiset metodit mahdollistavat kaupunkien ja niiden kokemisen havainnoimisen sellaisina kuin kirjan toimittajat kaupunkeja määrittelevät: ”kaupungit ovat tilan ja materian sommitelmina olemassa vain nykyhetkessä,

mutta kokemuksen, kielen ja muistin ulottuvuudet tekevät niistä historian ja ajallisuuden täyttämiä ympäristöjä”.

Inspiroivia ajatuksia kaupunkitutkimukseen esitetään moniaistisuuden lisäksi asiantuntijuudesta. Kaupunkitila koettuna ja käytettynä ympäristönä laajentaa käsitystä siitä, kuka voi toimia kaupunkitutkimuksessa ja kaupunkitilan suunnittelussa asiantuntijana. Vappu Susi alleviivaa, kuinka heterogeeninen joukko kaupunkilaiset ovat, ja kuinka tämä tulisi huomioida kaupunkitilan suunnittelussa. Insinöörien, suunnittelijoiden tai hallinnon parissa työskentelevien henkilöiden sijaan hänen tutkimuksessaan asiantuntijat ovat lapsia. He turvautuvat erilaisiin temppuihin selviytyäkseen sirkusharrastuksensa luo kilometrin pituisella reitillä läpi teollisuusalueen, joka on suunniteltu pääasiassa autoilijoiden näkökulmasta.

Väinö Syrjälä puolestaan nostaa esiin ajatuksen siitä, kuinka kaupungin kielimaiseman kokonaisvaltaisen kartoittamisen sijaan on keskityttävä tutkimuksen rajaukseen ja aineiston edustavuuteen. Tällaisen reflektion näen keskeisenä lähtökohtana humanistisessa kaupunkitutkimuksessa, jotta vältetään yleistäviltä johtopäätöksiltä. Tutkimusmetodien kriittinen tarkastelu voitaisiin ottaa paremmin huomioon esimerkiksi Anni Jäntin tutkimuksessa, jossa kunta- ja aluejohtamisen johdantokurssin opiskelijoilta kerätty aineisto edustaa johtopäätöksissä kansalaisia ja ihmisiä yleisellä tasolla.

Humanistinen kaupunkitutkimus muodostuu käsitteiden ympärille. Erityisesti Päivi Rannila avaa artikkelissaan humanistisen maantieteen käsitteitä muun muassa paikasta ja sen kerrostuneista merkityksistä sekä niiden läsnäolosta sekä poissaolosta. Kutkuttava on puolestaan Järviluoman ynnä muiden ehdottama deleuzelainen minoorisen eli vähäisyyden käsite, jolla he tavoittavat pieniä ja helposti huomioimatta jääviä taiteistumisen muotoja ruohonjuuritasolla. Niiden merkitys kaupunkiympäristön ja ihmisen suhteelle voi olla suuri, sillä ne tuovat näkyviin pienelle yhteisölle merkityksellisiä paikkoja tai ilmiöitä.

Käsitteiden kanssa navigoivaa lukijaa avittaisi asiahakemisto, jonka kanssa kirjaa voisi lukea ennalta määrittelemättömässä järjestyksessä. Myös kirjan rakenteessa on hiomisen varaa. Tarinan kaari voisi toimia paremmin, jos artikkeleiden järjestys olisi rakennettu esimerkiksi johdannossa esitettyyn ajatukseen siitä, että kirjassa esitellään, mitä humanistinen kaupunkitutkimus Suomessa on ja mitä se voisi olla. Johdannossa esitelty humanistisen kaupunkitutkimuksen kehitys kohti uusimpia suuntauksia, kuten posthumanistista kaupunkitutkimusta tai Päivi Rannilan artikkelissa käsitellyyn uuteen humanismiin, voisi toimia koko kirjan rakenteena.

Kaupunkitutkimuksessa on tilaa humanistiselle lähestymistavalle, jolloin käsitellään niitä moninaisia kulttuuristen ja sosiaalisten merkitysten kerrostumia, jotka kaupungissa vaikuttavat. Artikkeleissa tarjotaan vastauksia myös moniin kaupunkitutkimuksen epistemologisiin ja ontologisiin kysymyksiin, kuten: Mitä on kaupunki? Kuka sitä tutkii ja kenen äänellä? Mitä ja miten tutkija ja tutkittava voivat kaupungista havaita?

Kirjan sisältö lunastaa johdannossa annetun lupauksen siitä, että kirja toimii erinomaisena menetelmällisenä johdatuksena humanistisesta kaupunkitutkimuksesta kiinnostuneille. Kirja on myös mitä oivallisin esimerkki siitä, kuinka metodien ja teorioidenkin kierrättäminen eri humanististen tieteenalojen ja tutkimuskohteiden välillä on suorastaan välttämätöntä, jotta voi syntyä uudenlaisia tutkimuksellisia näkökulmia.

**Unique, complementary, and vague – Using participatory data
for the valuation of cultural environment in Nikkilä, Sipoo**

Eveliina Harsia & Pilvi Nummi

Citizens' engagement with cultural environment is a central part of sustainable urban planning. In this article, we explore how diverse participatory data collected in Nikkilä, Sipoo, was used in the valuation of the area's cultural environment and planning. The results show that information was used sporadically, and its role in planning was not articulated and impact on planning decisions remained unexpressed. However, experts value participatory information, even if it is not considered a valid basis for justifying decisions in planning. In this article, we provide suggestions for improving practices and putting participatory information on an equal level with other types of planning information.

Keywords: cultural environment, participatory data, resident-based valuation, urban planning

**Vague Strategization – Diverse significations
of cultural heritage in the cultural strategies
of the ten biggest cities in Finland**

Miikka Pyykkönen

In this article, I analyze how cultural heritage is signified in the latest cultural strategies of the ten biggest Finnish cities. Cultural heritage receives fairly little explicit attention in the strategies.

However, it is addressed indirectly through themes and expressions that can be placed under its umbrella. This means that cultural heritage is part of the strategic speech and thinking in local cultural governance, but the meanings given to it are not only diverse but also relatively vague from the perspective of its strategic use. Cultural heritage is mostly connected with residents' active participation, sense of community and the cities' image and economy. Some strategies also recognize the intrinsic value of cultural heritage.

Keywords: City, cultural heritage, cultural policy, cultural strategy, Finland

“Does development always mean building new walls?” The participation of city inhabitants in developing the historical centre of Turku

Aura Kivilaakso & Maija Mäki

This article compares the urban planning narratives on the Old Town of Turku with the experiences of the citizens. Research data consists of *the Development Plan for the Area of Turku’s Historical Centre and the Universities* (2021), walking interviews, and observation material. The article approaches the development of the historic centre from the perspective of inclusion and participation. Inclusion is perceived as a narrative that affects current urban planning, which, however, remains inarticulate in the actual development plan. The article focuses on the mobility and experiences of the citizens, demonstrating how the spirit of the place, consisting of historical details, partly conflicts with narratives presented in urban planning.

Keywords: historical centres, participation, urban space, urban development

“Kalevala on our streets” – Methods for mapping the intangible, and the affective

Laura Seesmeri

Suburbs have been the home of numerous Finns for generations. The intangible heritage of suburbs refers to the awareness of the past, narratives over generations, and affective experiences. The multimethodological perspective of cultural mapping is the research framework through which them can be engaged with. In this article I discuss what kind of affective experiences associated with intangible heritage can be reached through art-based methods and participatory mapping. I describe the methods by presenting some practical examples. As a case study, I use an art-based workshop focusing on Kalevala – i.e., the Finnish national epic poem – and place names. The workshop was designed and carried out following a bottom-up approach. Finally, I describe the results produced by the participatory mapping of affective experiences.

Keywords: affective experiences, art-based methods, cultural mapping, GIS, participatory research

Kirjoittajat

Aura Colliander	FM, konservaattori, väitöskirjatutkija, Turun yliopisto, aura.f.colliander@utu.fi
Eveliina Harsia	Arkkitehti, kaupunkisuunnittelija, väitöskirjatutkija, Aalto-yliopisto, eveliina.harsia@aalto.fi
Visa Immonen	Apulaisprofessori, Bergenin yliopisto, visa.immonen@uib.no
Aura Kivilaakso	FT, asiantuntija, Helsingin yliopisto, aura.kivilaakso@helsinki.fi
Maija Mäki	FT, yliopisto-opettaja, Turun yliopisto, maija.j.maki@utu.fi
Pilvi Nummi	TkT, arkkitehti, maankäytön suunnittelun asiantuntija, tutkijatohtori, Aalto-yliopisto, pilvi.nummi@aalto.fi
Miikka Pyykkönen	Professori, Jyväskylän yliopisto, miikka.m.pyykkonen@jyu.fi
Laura Seesmeri	FT, tutkijatohtori, Turun yliopisto, laura.seesmeri@utu.fi
Anna Sivula	Professori, Turun yliopisto, ansivu@utu.fi
Sirkku Wallin	TkT, esteettömyysasiantuntija, Espoon kaupunki

Kirjoittajan ohjeet

Yhdyskuntasuunnittelu-lehti julkaisee kaupunkitutkimukseen ja yhdyskuntasuunnitteluun liittyviä artikkeleita, puheenvuoroja, katsauksia alan tapahtumiin, ajankohtaisiin aiheisiin liittyviä lyhyempiä kommentteja ja kirja-arvioiteja. Artikkeleiden julkaisemisesta päätetään vertaisarvioinnin jälkeen. Arvioinnin suorittavat toimituskunta ja sen nimeämät asiantuntijat. Kirjoitukset jätetään sähköisesti sivustolla www.journal.fi/yhdyskuntasuunnittelu. Sivustolla on myös tarkemmat ohjeet kirjoittajille.

Artikkeleiden ohjeitus on noin 40 000–50 000 merkkiä välilyönteineen, eli noin 5000–6000 sanaa (pois lukien lähdeluettelo). Artikkelit aloitetaan ingressillä, jonka pituus on 200–800 merkkiä (noin 50–100 sanaa) välilyönteineen. Mikäli artikkeliin liittyy kuvioita, taulukoita tai kuvia, artikkelin pituutta lyhennetään vastaavasti n. 1 000 merkkiä/kuvio. (esimerkiksi 2 kuvioita → artikkelin ohjeitus enintään 48 000 merkkiä). Julkaisemme ainoastaan mustavalkoista kuva-aineistoa.

Puheenvuoroina julkaistaan katsauksia, keskustelupuheenvuoroja ja selostuksia alan tapahtumista. Käsikirjoitusten pituudet voivat vaihdella, mutta ne eivät saisi ylittää 10 000 merkkiä välilyönteineen. Kirjoituksissa mahdollisesti käytetyt lähteet ilmoitetaan kuten artikkeleissa. Kirjoittajien esittämät näkemykset ovat heidän omiaan.

Pro Teesi -palstalla julkaistaan toimitettuna lehden alaan liittyviä lyhyitä kommentteja. Kommenttipuheenvuoro on pituudeltaan noin 4000–6000 merkkiä. Kirjoittajien esittämät näkemykset ovat heidän omiaan.

Kirjat-palstalla arvioitavista teoksista annetaan lähdeluettelon mukaiset tiedot ja niiden lisäksi sivumäärä ja ISBN-numero. Kirjoittaja otsikoi kirja-arvion. Ohjeitus on 4000–8000 merkkiä.

Klassikko täyttää pyöreitä -palstalla esitellään ja muistellaan suunnittelualan merkittäviä teoksia ja suunnitelmia. Kriteerinä on teoksen klassikkoaseman lisäksi julkaisu-aika: esiteltävän teoksen tulee täyttää pyöreitä kymmeniä vuosia.

Lähdeviitteissä käytetään APA-viittaustyyliä (APA 6th - American Psychological Association, 6th Edition). Lähteet sijoitetaan kaikissa kirjoitustyypeissä tekstin sisään sulkeisiin niin, että kirjoittajan nimeä seuraa vuosiluku ja sitä mahdolliset sivut (Robertson, 1997, s. 102–114). Saman kirjoittajan samana vuonna julkaisemat kirjoitukset erotellaan kirjaimin (Thorpe, 1995a, 1995b). Lähdeluettelo on kirjoituksen lopussa otsikon Kirjallisuus alla. Kaikissa lähdeviitteissä ilmoitetaan kirjoittajan sukunimi, etunimen ensimmäinen kirjain, julkaisuvuosi sulkeissa ja teoksen nimi sekä artikkelin tai muun tekstin otsikko.

Lähteenä käytetyistä monografioista ilmoitetaan kustantaja ja kustannuspaikka. Toimitetuissa teoksissa ilmestyneistä kirjoituksista ilmoitetaan koko teoksen toimittaja, teoksen nimi, sivut, joilla kirjoitus on, kustannuspaikka ja kustantaja. Artikkeleista ilmoitetaan aikakauslehden koko nimi, vuosikerta tai volyyymi, lehden numero ja artikkelin sivunumerot. Sarjajulkaisusta ilmoitetaan sarjan nimi sekä osan järjestysnumero tai muu tunnistetieto sekä kustantaja ja kustannuspaikka. Verkkolähteistä ilmoitetaan päiväys, www-osoite ja tiedon tuottaja, esimerkiksi sivua ylläpitävä instituutio. Vuosiluvuksi merkitään vuosi, jolloin artikkeli on kirjoitettu tai vuosi, jolloin sivun sisältöä on viimeksi päivitetty. Lähdeviitteen loppuun merkitään DOI-tunnus kokonaisuudessaan muodossa, mikäli sellainen on olemassa (kts. malliesimerkit).

Malliksi

Ambrose, P. (1994). *Urban process and power*. Lontoo: Routledge.

<https://doi.org/10.1177/030913259501900209>.

Fainstein, S. S. (1990). The changing world economy and urban restructuring. Teoksessa D. Judd & M.

Parkinson (toim.), *Leadership and urban regeneration. Cities in North America and Europe*. Newbury Park: Sage. <https://doi.org/10.1080/00420980500388736>.

Hyötyläinen, M. (2019). *Divided by policy: Urban inequality in Finland* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-3376-2>

Kallio, K. P. & Riding, J. (2018). Geographies of welcome. *Fennia - International Journal of Geography*, 196(2), 131–136. <https://doi.org/10.11143/fennia.76817>.

Lapintie, K. (22.8.2020). Mitä silmä ei näe. *Mahdolliset kaupungit -blogi*.

<http://mahdollisetkaupungit.blogspot.com>.

Mäenpää, P., Aniluoto A., Manninen, R. & Villanen, S. (2000). Sanat kivettyvät kaupungiksi. Tutkimus Helsingin kaupunkisuunnittelun prosesseista ja ihanteista. *Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 83*. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.

Rudin, D. (11.4.2019). Why is Britain so bad at planning cities? *The Guardian*.

<https://www.theguardian.com/cities/2019/apr/11/why-are-we-so-bad-at-planning-cities>.

Ruoppila, S. (1997). Muuttuva Moskova. Katsaus sosiaaliseen kaupunkirakenteeseen.

Yhteiskuntasuunnittelu, 35(1), 34–44.

Kirjoittaja on itse vastuussa tekstinsä virheettömyydestä ja oikeakielisyydestä ja huolehtii pääsääntöisesti tekstinsä oikoluvusta. Käsikirjoituksen yhteydessä lähetetään kaikkien kirjoittajien tiedot (oppiarvo ja affiliaatio), osoitetiedot lehden kirjoittajakappaleita varten sekä mahdolliset kuva-aineistot erillisinä tiedostoina.

Kaikki lehden tekstit julkaistaan myös internetissä.